

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag

Sluttrapport for Sør-Trøndelag

5/96

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Miljøvernavdelingen

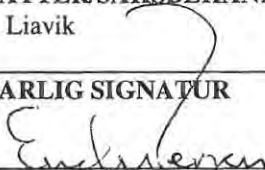
Statens Hus

7005 Trondheim

Tlf. 73 94 90 11 Telefaks 73 94 92 55

Rapport

Nr. 5 - 1996

TITTEL Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag -sluttrapport for Sør-Trøndelag	DATO september 1996
FORFATTER/SAKSBEHANDLER Kristin Liavik	ANTALL SIDER 113
ANSVARLIG SIGNATUR Endre Persen	OPPLAG 200
EKSTRAKT Denne rapporten presenterer sluttresultatet av prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" i Sør-Trøndelag. Hoveddelen av rapporten gir en generell beskrivelse og en samlet vurdering av kulturlandskapsverdiene i de 13 høyest prioriterte områdene i Sør-Trøndelag. I beskrivelsen er det lagt vekt på at grunneierne er en del av målgruppen. I kapittel 4 gis det en fylkesvis oversikt over alle registrerte områder i Sør-Trøndelag, både årets og tidligere registreringer, med en vurdering og presisering i forhold til dokumenterte verdier. Det er stor variasjon og mange interessante kulturlandskapstyper i fylket vårt. Spesielt ved kysten og i seterdaler i indre strøk i Sør-Trøndelag finner en fremdeles større, sammenhengende områder med mangfoldige landskap, ofte mosaikkpreget, bestående av gamle ugjødsla beite- eller slåttemarkers med stort artsmangfold, gamle bygninger, steingjerder, spor etter gamle åkre etc. Flere av områdene drives mer eller mindre "tradisjonelt".	

STIKKORD

KEYWORDS (max 5)

verdifulle kulturlandskap	valuable cultural landscapes
---------------------------	------------------------------

ISBN 82-7540-089-9

FORORD

Dette er sluttrapporten for registreringer av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Høsten 1991 satte Miljøverndepartementet ned et sentralt utvalg med ansvar for en nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Norsk Institutt for naturforvaltning har hatt ansvar for å utarbeide retningslinjer for feltregistreringen.

Miljøvernavdelingen ved Fylkesmannen har stått ansvarlig for den praktiske gjennomføringen av prosjektet i fylket.

Registreringene i Sør-Trøndelag har foregått i to trinn. De første registreringene (1992/93) vektla fysiske kulturminner, mens registreringene i 1995 har forsøkt å oppfange de biologisk/økologiske verdiene i kulturlandskapet. Flere av de områdene som er registrert i 1995 er også registrert tidligere, og det er da snakk om en tilleggsregistrering.

Resultatene er presentert i kulturlandskapsgruppa i fylket ved flere anledninger for å få innspill underveis. I denne gruppa sitter representanter fra Sør-Trøndelag Bondelag, Sør-Trøndelag Bonde- og Småbrukerlag, Sør-Trøndelag Fylkeskommune, Sør-Trøndelag Skogeierforening, samisk kulturminnevern og landbruksavdelingen og miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen.

Seksjonsleder Endre Persen har vært faglig og administrativt ansvarlig for gjennomføring og rapportering i Sør-Trøndelag fylke. Kristin Liavik har foretatt registreringene i 1995 og skrevet rapporten.

Det er viktig å presisere at dette ikke er en fullstendig registrering av hva som finnes av verdifulle kulturlandskap i fylket, men en grov registrering av et utvalg verdifulle kulturlandskap i fylket.

Tillatelse for bruk av kartene i denne rapporten er gitt av kartverket, tillatelsesnummer LDS 61001-24.

INNHold

1 INNLEDNING	2
2 METODE	3
2.1 Avgrensning av kulturlandskapsbegrepet i prosjektet	3
2.2 Utvelgelse av områder	4
2.3 Feltarbeid	4
2.4 Prioritering av områder	5
2.5 Inndeling i landskapsregioner i Sør-Trøndelag	6
2.6 Beskrivelse av alle registrerte områder	9
3 BYGGESKIKK I SØR-TRØNDELAG	11
4 GAMLE KULTURMARKER I MIDT-NORGE	15
5 PRIORITERTE OMRÅDER	20
5.1 Kystbygdene i Trøndelag, Møre og Romsdal	21
1 Almenningsværet (Almenningen, Været, Vedøya og småøyene rundt)	21
2 Dolm-området	26
3 Tarva med Husøya og Været	29
5.2 Trondheimsfjordens jordbruksbygder	36
4 Høstad	36
5 Skjetne	40
5.3 Dal- og fjellbygder i Trøndelag	44
6 Garberggårdene	44
7 Kleivgardene-Sliper-Dettli-området	47
5.4 Fjellskogen i Sør-Norge	52
8 Endalen	52
9 Seterdalen i Buas dalføre	58
10 Vinstradalen - Vetlvonin - Elgsjølægret	59
5.5 Viddebygdene i Sør-Trøndelag og Hedmark	66
11 Småsetran	66
12 Sølendet	68
13 Tjerrålia	72
4 OVERSIKT OVER ALLE REGISTRERTE OMRÅDER I SØR-TRØNDELAG	75
7 LITTERATUR	110
VEDLEGG	111
Vedlegg 1	111
Vedlegg 2	112

1 INNLEDNING

Som følge av store endringer i driftsformer i landbruket, har det skjedd store landskapsendringer i løpet av dette århundret. Kulturlandskapselementer med tusenårige tradisjoner er i ferd med å forsvinne, og med dem betydelige biologiske og kulturhistoriske verdier. Samtidig har en dårlig kunnskap om kulturlandskapet, særlig når det gjelder de biologiske elementene. En oversikt over verdifulle kulturlandskap er derfor nødvendig for å utvikle en helhetlig forvaltning av kulturlandskapet.

Miljøverndepartementet satte høsten 1991 ned et sentralt utvalg med ansvar for en nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Utvalget fikk i mandat å utarbeide kriterier for utvelgelse av verdifulle kulturlandskap, sørge for at fylkesorganene igangsatte arbeidet med å finne fram til verdifulle kulturlandskapsområder, og koordinere og evaluere fylkenes arbeid, samt vurdere forholdet mellom jordbruksdrift, natur- og kulturminneforvaltning, og vurdere behovet for eventuell sikring ved hjelp av juridiske virkemidler.

Målsetningen med prosjektet har vært å utarbeide en oversikt over særlig verdifulle kulturlandskap i Norge. Registreringene skal gi økt kunnskap om hvilke kvaliteter som er knyttet til kulturlandskapet i fylkene. Dette skal gi grunnlag for en videre vurdering av forvaltningsstrategier slik at verdiene i kulturlandskapet kan bli ivaretatt på en forsvarlig måte. Videre skal registreringene kunne brukes som bakgrunnsmateriale i kommuneplanleggingen, ved ulike tiltak i landbruket og ved tildeling av de utvidete areal- og kulturlandskapsmidlene over jordbruksavtalen.

I Sør-Trøndelag har registreringen omfattet både biologiske og kulturhistoriske elementer i landskapet. De siste registreringene i 1995 har i tillegg til kulturminner forsøkt å oppfange de biologiske verdiene i kulturlandskapet. På bakgrunn av begge registreringene er det foretatt en ny vurdering og prioritering av områder i Sør-Trøndelag, hvor en har forsøkt å integrere de biologiske og kulturhistoriske verdiene i en helhetlig vurdering. De siste registreringene har ført til at det har skjedd endringer i prioriteringen av verdifulle kulturlandskapsområder i Sør-Trøndelag.

2 METODE

Hovedformålet med prosjektet var å komme fram til en oversikt over verdifulle kulturlandskap i Norge.

Det er foretatt registreringer av verdifulle kulturlandskap i to trinn i Sør-Trøndelag. De første registreringer ble foretatt i 1992/93 og den siste i 1995. Det ble lagt lite vekt på biologiske verdier i den første registreringene. Dette er bakgrunnen til at det ble foretatt nye registreringer i 1995, hvor biologisk/økologiske verdier er integrert i registreringen/vurderingen.

2.1 Avgrensning av kulturlandskapsbegrepet i prosjektet

Begrepet kulturlandskap tolkes ulikt av ulike fagmiljøer og interesser. I prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" er begrepet avgrenset til jordbrukslandskapet (DN 1992a). Kombinasjonsbruk, f.eks. fiske-jordbruk kommer innenfor definisjonen, mens ekstensive reinbeiter faller utenom. I evalueringen av de første registreringene i Sør-Trøndelag (Elven 1994) ble det imidlertid påpekt at "kulturmark i sørsamiske områder burde vært vektlagt i et "to-kulturelt" fylke som Sør-Trøndelag". Dette er en av årsakene til at Sør-Trøndelag har tatt med en del av det gamle samiske kulturlandskapet i Sør-Trøndelag, dvs. landskap med spor etter reinnomadismen, som en kan si representerer den "tradisjonelle" form for reindrift, og tilsvarer epoken før den ekstensive reindriften. Ett av de prioriterte områdene i fylket omfatter et eksempel på et slikt område.

Prosjektet har videre foretatt en avgrensning av jordbrukslandskapet (og landskap påvirket av kombinasjonsbruk, samt samisk landskap - se ovenfor) til å omfatte det gamle eller historiske kulturlandskapet. Dvs. landskap med tydelige spor etter eldre driftsmetoder. Spor etter eldre driftsformer kan omfatte både gamle beite- og slåttemark, gamle hus, f.eks. små spesialhus, gamle dyrkingsspor, åkerholmer, steingjerder, gamle veier osv.

En tredje avgrensning av kulturlandskapsbegrepet i prosjektet har vært vektleggingen av gamle kulturmarker, altså de biologiske verdiene i kulturlandskapet. Gammel kulturmark er formet av eldre driftsformer, og kan omfatte vegetasjon påvirket av ulike driftsformer som beite, slått, lauving, torving, rydding osv. Slike marker har ofte vært brukt i lang tid, og har aldri eller bare i liten grad vært gjødslet. Det er heller ikke foretatt større moderne inngrep.

Grunnen til at en fokuserer på gamle kulturmarker har flere grunner. For det første den generelt dårlige kunnskapen om forekomsten av dem. For det andre utgjør de viktige både kulturhistoriske og biologiske elementer i landskapet som forteller om tidligere ressursutnyttelse. For det tredje har de ofte et stort mangfold av plantearter. Mangfoldet av plantearter i gamle beite- og slåttemark er en viktig del av det mye omtalte begrepet "biologisk mangfold".

2.2 Utvelgelse av områder

Ved den første utvelgelsen av områder i 1992/93 hadde en møter med alle kommunene, representert ved miljø-, landbruk og kulturretat. Kulturlandskapsgruppen med sin tverrfaglige kompetanse fungerte som faglig veileder på kulturminnesiden og diskusjonsforum under arbeidet. Ialt 272 områder ble registrert i denne fasen av prosjektet, med vektlegging på kulturminner, fortrinnsvis bygningsmasse. I 1993 ble 46 av disse områdene undersøkt botanisk av Bjørn Sæther ved hjelp av krysslister.

Forut for utvelgelse av aktuelle områder i 1995 ble alle kommunene kontaktet pr brev og telefon våren 1995 for å komme med innspill om aktuelle områder i henhold til en ny presisering av prosjektets intensjoner. Miljøvernleder og /eller landbrukskontor ble kontaktet. I tillegg ble det gjort henvendelser til de botaniske fagmiljøene. Forekomst av gamle kulturmarker har derfor vært et viktig premiss for utvelgelsen av områdene. Tilsammen kom det inn ca 200 registreringsforslag. Det er til en viss grad også innsamlet en del aktuell litteratur. For å få en viss oversikt over kulturlandskapet i fylket ble det foretatt en del befaringer i mai. En rekke lokaliteter som var registrert tidligere i prosjektet (1992/93), samt nye foreslåtte områder ble befart. Noen er forkastet pga. at det drives for intensivt (f.eks. kulturbeiter) og at det dermed mangler gamle kulturmarker, andre er utelatt fordi en har prioritert større, sammenhengende og helhetlige områder i samme region. Videre er enkelte områder utelukket pga. at verdiene er for mye forringet som følge av opphørt drift for lenge siden. Flere av områdene registrert tidligere i prosjektet er også vurdert som av middels/liten verdi botanisk allerede i 1993.

På bakgrunn av dette ble det utarbeidet en prioritert liste over aktuelle områder, ordnet kommunevis. En del interessante lokaliteter ble også plukket ut i løpet av sommeren.

Ved den endelige utvelgelsen av områder for registrering ble det lagt vekt på at de biologiske verdiene måtte inngå i en større helhet, hvor kulturminner og gamle kulturmarker tilsammen utgjør et helhetlig kulturlandskap. Mange små områder eller flekker som kan ha botanisk verdi er derfor ikke tatt med i denne registreringen, også av kapasitetshensyn.

Totalt er det registrert i overkant av 300 områder i Sør-Trøndelag i prosjektet. Sommeren 1995 er det registrert ca 60 områder i Sør-Trøndelag, hvorav omtrent halvparten er nye, mens resten er tilleggsregistreringer.

2.3 Feltarbeid

Feltarbeidet er utført i perioden juni-august 1995. For hver lokalitet er det fylt ut registreringsskjema. Større områder ble delt inn i delområder. Under registreringen har en lagt vekt på å oppfange de mest interessante kulturmarkstypene, dvs. de gamle kulturmarkene. Fulldyrka mark, intensivt gjødsla beite osv. er derfor ikke undersøkt. Av samme grunn har en heller ikke vektlagt å fylle ut fullstendige krysslister for hvert delområde. For en del lokaliteter er det fylt ut krysslister for høyere planter, men er i de fleste tilfeller ikke fullstendige, men viktige og interessante arter er registrert. Pga. ulik sesong for noen av artene, kan en del arter

være oversett. Det kan f.eks. gjelde kyststrøk som er registrert tidlig på sesongen, og hvor sentvoksende arter kan være oversett.

Selve registreringsarbeidet vektlegger de biologiske verdiene. Kulturminner er i de fleste områdene registrert i forbindelse med SEFRAK-registreringene eller fornminneregisteret i kommunene. For mange av områdene er også bygningsmasse registrert tidligere i dette prosjektet i Sør-Trøndelag. I tillegg til bygningsmasse har det også vært viktig å registrere driftskulturminner. Disse utgjør viktige elementer i landskapet. I tillegg er det hentet inn detaljkunnskap fra grunneierne.

Det er lagt relativt stor vekt på å innhente opplysninger om tidligere bruk i områdene. Erfaringen er at grunneierne i mange tilfeller sitter med svært verdifull kunnskap om tidligere bruk, en kunnskap som er i ferd med å forsvinne, og som det er viktig å få rede på. Avsnittene om bruk baserer seg i de fleste tilfeller på muntlige opplysninger fra grunneiere.

Det er tatt mange bilder av områdene. Bildene utgjør viktig dokumentasjon på verdiene i området. I tillegg har de vært nyttig ved rapportering og diskusjon i gruppa som har arbeidet med å prioritere områdene.

Områdene er tegnet inn på økonomisk kartverk (1: 5000) eller topografisk kart (M711 1: 50 000). Avgrensningen av områdene må ses på som foreløpig fordi en trenger grundigere feltarbeid og bedre oversikt over tilgrensende områder før endelig avgrensning kan gjøres. Dette er også årsaken til at områdene i rapporten er stippet rundt. Det er benyttet målestokk 1: 50 000 for 12 av områdene som presenteres i denne rapporten, pga. at de fleste områdene er større områder.

2.4 Prioritering av områder

Det er foretatt en ny prioritering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Prioriteringen er foretatt på bakgrunn av årets og tidligere registrering og i henhold til prosjektets intensjoner. Dvs. at en har vektlagt forekomsten av gamle kulturmarker i tillegg til kulturminner. Prioriteringen er foretatt i henhold til de oppsatte kriteriene i prosjektet (se Vedlegg 1), som både omfatter biologisk/økologiske kriterier og kulturhistoriske kriterier.

I vurderingen og prioriteringen av områder har en forsøkt å integrere biologisk/økologiske og kulturhistoriske verdier og i størst mulig grad prøvd å komme fram til større, helhetlige områder. En har lagt vekt på at de utvalgte områdene i størst mulig grad utgjør helhetlige, større landskap.

Alle de registrerte områdene i Sør-Trøndelag er plassert i en av tre klasser etter verdifullhet i henhold til kriterier utarbeidet fra sentralt hold i prosjektet. Klasse 1-områdene omfatter *spesielt verdifulle kulturlandskap*, klasse 2-områdene omfatter *områder av stor verdi for kulturlandskapet*, mens klasse 3-områdene omfatter det såkalte "*hverdagslandskapet*".

13 områder har fått høyeste prioritet. Åtte av disse er registrert tidligere i prosjektet, hvorav 5 av områdene også var prioritert tidligere. I ytterligere 2 av områdene er det foretatt tidligere registrering av mindre områder innenfor dem.

Sør-Trøndelag har vektlagt ytre kyststrøk og seterlandskapet i indre strøk i prioriteringen av områder (se nedenfor). Det skyldes at en her finner de beste eksemplene på intakte kulturlandskap, og at en her finner de mest interessante kulturlandskapene sett i en nasjonal og trolig også internasjonal sammenheng. Langs store deler av indre kyststrøk har det skjedd store forandringer de siste tiårene, først og fremst i form av gjenvoksing, men også gjødsling av gamle kulturmarker, hyttebygging, oppdyrking eller generelle landskapsendringer. De "beste" eksemplene på mer eller mindre intakte kystkulturlandskap finner en derfor på en del øyer som driver mer eller mindre "tradisjonelt", der det ikke er foretatt større moderne inngrep og hvor suksesjonen naturlig går saktere enn på fastlandet.

2.5 Inndeling i landskapsregioner i Sør-Trøndelag

For å få et representativt utvalg i fylket er det registrert områder fra alle landskapsregionene. I enkelte av regionene er det imidlertid vanskelig å finne gode eksempler på gamle kulturlandskap.

Når det gjelder regionen Trondheimsfjordens jordbruksbygder er det naturlig å se regionen i sammenheng med Nord-Trøndelag, hvor en finner de mest typiske og utpregede flatbygdene (Nilsen 1996). I Sør-Trøndelag opptrer de gamle kulturlandskapene bare som små, naturgitte (hauger) rester omgitt av et intensivt kulturlandskap i denne regionen. Tilsvarende er det naturlig å se de sørlige deler av fylket i Oppdal i sammenheng med Hedmark og Møre og Romsdal. I Oppdal finner en svært mange verdifulle kulturlandskap, hvorav flere ikke er registrert, av tidsmessige årsaker. Det gjelder bl.a. Dindalen og Ålbusetra-området, som imidlertid har store likhetstrekk med områder registrert i Møre og Romsdal og Hedmark.

Det er viktig å presisere at dette er et nasjonalt prosjekt, og at endel regioner er mye bedre representert i andre deler av landet, f.eks. fjordbygdene på Vestlandet. Presentasjon av landskapsregioner i Sør-Trøndelag fylke er gjort med utgangspunkt i NIJOS (Norsk Institutt for jord- og skogkartlegging). Sør-Trøndelag er delt opp i 8 hovedregioner med et stort antall underregioner.

Flere av kommunene i Sør-Trøndelag har sammensetning av av flere ulike landformer, og blir av den grunn representert i flere av hovedregionene. De tidligere registrerte områdene (1992/93) er ført i samme klasse som tidligere (Kristiansen 1994), unntatt de områder som er vurdert annerledes på bakgrunn av kompletterende undersøkelser 1995.

Følgende regioner er representert i Sør-Trøndelag:

Kystbygdene i Trøndelag, Møre og Romsdal

Denne regionen omfatter en kyststrekning fra Romsdalsfjorden til Vega. Mye av området er bart fjell, og vegetasjonen preges av oseaniske hei- og myrtyper med bjørke- og furuskog på mindre vindutsatte steder.

Bosettinga har røtter tilbake til yngre steinalder. Jordbruket har vært drevet i kombinasjon med fiske, hvor ofte fiske var hovednæringa. Gårdsbrukene er stort sett små med hovedvekt

på engbruk og melkeproduksjon. Bygdene ytterst i Trondheimsfjorden danner unntak med større åkerareal og korndyrking. her fantes det også godsdannelser og storgårder i eldre tid, f.eks. Austråtborgen og Storfosna gods i Ørland kommune. Gamle fiskevær ligger i den ytre øygarden. Ellers ligger bebyggelsen spredt.

Langs hele kyststrekningen finner man omfattende fornminnefelter og "fossile" kulturlandskap. Tettbygde fiskevær med sjøhus og naustklynger er karakteristisk for ytre strøk. gårdsbebyggelsen er stort sett satt sammen i rekketun og firkanttunformer. Torvmyr og lyngheier viser tidligere bruk av utmarka.

Landskapet langs kysten er åpent med bl.a. tallrike øyer og vidt utsyn.

Fjordbygder i Møre og Trøndelag

Regionen strekker seg fra Romsdalsfjorden til Bindal i Nordland. Vegetasjonen sørvest for Trondheimsfjorden preges av furu- og bjørkeskog. Lenger nord går granskogen ut til kysten. I regionen finner man også edelløvskog.

I de fleste bygdene finner man spor etter bosetting fra jernalder, og til dels eldre. Mellomstore bruk er vanlig. I tidligere tider hadde husmannsvesenet en viktig rolle, særlig i sørvestre deler. Storfehold og melkeproduksjon er viktigste driftsform, og i enkelte bygder driver man kornproduksjon. Regionen representerer typisk landsbygd med enkelte mindre tettsteder i sørvestre del og ellers spredt bosetting.

Mange steder finner man gravfelter og fornminner og middelalderkirker i landskapet. Den trønderske byggeskikken er dominerende, og i Sør-Trøndelag er bebyggelsen satt sammen i firkanttunformer.

Landskapet kan karakteriseres som typisk fjordlandskap med markerte landskapsrom avgrenset av brattlendte skogkledder med jordbruksland som sammenhengende bånd eller adskilte felter langs fjord og dalbunn.

Trondheimsfjordens jordbruksbygder

Regionen regnes til landets beste jordbruksbygder og har nærmere 8 % av det totale jordbruksareal i landet. Regionen strekker seg over begge trøndelagsfylkene. Granskog er den dominerende vegetasjonstypen, med innslag av edelløvskog. Jordbruksbosettinga i regionen går helt tilbake til eldre bronsealder. Husmannsvesenet var sterkt utbredt på 17- og 1800-tallet. Brukssørrelsen er gjennomgående stor, tilsvarende Østlandets låglandsbygder. Åkerarealet er stort med vekt på korn- og potetdyrking, men også omfattende storfehold og melkeproduksjon.

Området er rikt på fornminner med kjerneområde for nordenfjeldsk jernalderbosetting ved indre deler av Trondheimsfjorden. Flere middelalderkirker ligger strategisk i landskapet. Den trønderske byggeskikken er dominerende med bebyggelsen sat sammen i lukkede firkanttun.

Landskapet består av et samspill mellom åpen jordbruksmark, skogbelter og åser, nær Trondheimsfjorden.

Dal- og fjellbygder

I NIJOS regioninndeling er det valgt en felles beskrivelse for disse to regionene.

I dal- og fjellbygder dekker granskog store områder, ofte med bjørkebelte i overgangen mot fjellet. I de øvre dalfører setter temperaturen grenser for jordbruket. Vegetasjonen domineres av næringsfattig barskog.

Jordbruksbosettinga var etablert i store deler av regionen allerede i jernalderen. I store deler av fjell- og viddebygdene går jordbruksbosettinga stort sett tilbake til vikingetid. Husmannsvesenet har delvis spilt en stor rolle. Gårdsbrukene er stort sett små og mellomstore. Melkeproduksjon er hoveddriftsforma, kombinert med korndyrking i nedre bygder. skogbruk har stor betydning i regionen. De sørlige fjellbygdene har gåde fjellbeiter, og saueholdet er viktig. I enkelte områder, som f.eks. Oppdal, er det betydelig turisttrafikk. I høyereliggende strøk er det spor etter omfattende sterdrift og myrslåtter i utmarka.

I fjell- og viddebygdene finner man idag områder med sjeldne/truede kulturmarkstyper som bjørkehager og slåttenger/myrer.

Fornminner, bla. jernvinner, er tydelig i landskapet. den trønderske byggeskikken er framtreddende. I fjell- og viddebygdene finner man også gode eksempler på småbrukbebyggelse med enetasjes laftehus. Ellers finner man slåttebuer på elvesletter og myrer. I Rørosområdet er det omfattene industriminne etter bergverksdrift.

Landskapet veksler fra fjellbygder med åpent engbrukslandskap til lukkede skogsbygder i trange dalfører og åpne jordbruksbygder på dalsletter ved innsjø. Fjell- og viddebygdene har ofte åpent engbrukslandskap med tilløp til storskalavirkning.

Fjellskogen i Sør-Norge

Regionen omfatter større sammenhengende områder under skoggrensa. Regionen sammenfaller med den naturgeografiske fjellskogen og den er dels dominert av bjørkeskog og dels av lågvokst, glissen barskog. I Sør-Trøndelag dekker jordvannsmyrene store arealer.

I regionen har det fra gammelt av vært hovedområder for seterbruk. Fjellstuene ved gamle ferdselsveier representerer den høyeste faste bosetting i denne regionen. Drifta på fjellstuene har ofte vært kombinert med litt jordbruk.

Det karakteristiske for denne regionen er fjellseterbruk med utnytting av beite- og fôrressurser. I strøk med produktive fjellbeiter og god veiforbindelse til bygda, har seterbruk med melkeproduksjon tilpasset seg moderne driftsformer. Ellers brukes fjellbeitene idag som beiteområder for sau. I tilknytning til gamle setergreender foregår det endel turisttrafikk og friluftsliv. Seterhusbebyggelse er oftelaftet. I Femundstraktene finner man også klynger av fiskebuer. Spor etter jernvinner er typisk for mange områder i Sør-Trøndelag.

Landskapet i regionen preges av rolige terrengformer, åpne skoger og vide utsyn.

Lågfjellet i Sør-Norge

Denne regionen dekker fjelltraktene fra skoggensa og opp til ca 1500 moh. blåbærhri og vierkratt er vanlige vegetasjonstyper for lågfjellet. Bakkemyrer er karakteristisk for Sør-Trøndelag.

I lågfjellet finner man spor etter jakt, fangst og annen utmarksbruk som går tilbake til steinalderen. Støls- og fjellseterbruk har vært vanlig i denne regionen. Idag er det stort sett turisme og friluftsliv som preger regionen.

I landskapet finner man rester av fangstanlegg og jernblåsterplasser. Landskapet er sterkt varierende og er preget av åpne vidder og vide utsyn.

Høgfjellet i Sør-Norge

Inn under denne regionen hører fjelltrakter med høyder over ca 1500 moh.

Grashei- og snøleiesamfunn dominerer de lavere strøk i denne regionen. I regionen er det ingen bebyggelse knyttet til tradisjonelle jordbruksformer, men i lavere strøk finner man en del dyregraver.

Landskapet er preget av steile fjellvegger, tinder og storslåtte utsyn.

Viddebygdene i Sør-Trøndelag og Hedmark

Denne regionen er ny i forhold til de regioner som står beskrevet i rapporten "Landskapsregioner i Norge" (NIJOS 1993). Størsteparten av Røros faller innenfor denne regionen.

2.6 Beskrivelse av alle registrerte områder

Det er laget en tabellarisk oversikt over alle områder som er registrert i prosjektet, dvs. både områder som er registrert tidligere i prosjektet (1992/93) og i 1995. For hver lokalitet angis kommune, beliggenhet, landskapsregion, prioritering, registrator og det gis en beskrivelse/vurdering av lokaliteten. Beskrivelse/vurdering av lokalitetene presiserer hvilke verdier som er registrert.

Når det gjelder angivelse av landskapsregioner er det for de områdene som er registrert i 1992/93 benyttet samme regioner som i Kristiansen (1994), med noen små justeringer.

Alle områder som bare er registrert tidligere (1992/93), er gitt samme prioritering som i 1994 (jfr. Vatn Kristiansen 1994). Dette skyldes at en ikke har tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for å vurdere verdien av områdene ytterligere. En del områder som tidligere har fått prioritet 1, er etter registreringene i 1995 gitt prioritet 2.

15 av de 19 tidligere prioriterte områdene er besøkt og/eller registrert også i 1995. De resterende fire områdene er tidligere også registrert botanisk (1993).

Alle de registrerte områdene i Sør-Trøndelag er hver for seg viktige kulturhistoriske dokument. Noen er mest verdifull pga. forekomsten av spesiell bygningsmasse, andre er mer verdifull pga. forekomsten av gammel kulturmark som er i bra hevd og ofte med stort artsmangfold og eventuell forekomst av truede eller sjeldne arter. For mange av områdene er det imidlertid summen av bygninger, andre kulturminner, landskap og gammel kulturmark som tilsammen gjør at området er registrert og funnet verdifullt.

3 BYGGESKIKK I SØR-TRØNDELAG

Dette kapittelet er hentet fra Kristiansen (1994), som bygger på kildene “Fredede hus og anlegg 4, Sør-Trøndelag”, “Bygd og by i Norge”, Sør-Trøndelag”, samt muntlige opplysninger fra feltarbeid på prosjektet.

Innledning

Bygningers utforming og plassering i forhold til hverandre og til landskap, går under betegnelsen byggeskikk. Byggeskikk er et av mange element i landskapet som er med på å gi de ulike typer kulturlandskap sine særpreg. I tilknytning til jordbruket har man f.eks. en type byggeskikk som er med på å gi jordbrukslandskapet sitt særpreg.

Det viser seg at man finner store fellestrekk i byggeskikken i trøndelagsfylkene. En del fellestrekk i den trønderske byggeskikken finner man også sør for Trøndelag (Møre og Romsdal, Oppland og Hedmark). Ut fra disse forhold viser det seg at det ikke er særlig hensiktsmessig å snakke om en særegen byggeskikk for Sør-Trøndelag fylke.

Når man snakker om den trønderske byggeskikken, tenker vel de fleste på trønderlåna og firkant-tun. Denne byggeskikken er knapt 200 år gammel. Man har lite kunnskap om byggeskikken før den tid, fordi få eldre bygninger har overlevd fram til idag, eller har blitt avbildet/beskrevet før de forsvant. Dette kapittelet vil konsentrere seg om byggeskikken på 1800-tallet og tildlig 1900-tall.

Bygningsmassens tilpasning til landskap og tilgjengelige ressurser

Landskapet i Sør-Trøndelag fylke strekker seg fra ytterste kyst og til fjorder, dal, fjell og vidder. Mennesket har tilpasset seg landskapet og tilgjengelige ressurser, som f.eks. dyrkbar jord, skog, hav osv. Dette har vært med på å forme ulike typer jordbrukslandskap man finner spor av i dagens landskap.

Plassering av bebyggelse i landskapet ble ofte gjort i forhold til tilgjengelige ressurser. Ved kysten hvor det var knapphet på dyrkbar jord, var det viktig at gårdsbebyggelsa ikke tok for mye av det dyrkbare jordbruksarealet. Av den grunn ble ofte gårdsbebyggelsa ved kysten plassert helt i grensa mellom innmark og utmark. Det var viktig at bebyggelsa ble satt i ly for vær og vind, gjerne i lune vikene, og et lite stykke fra sjøkanten. Fjøsbygningen ble satt slik at det ble minst mulig forurensning fra husdyrgjødsel mot våningshuset.

I mer indre strøk hvor det var bedre tilgang på jord, er mye av gårdsbebyggelsa plassert på små høyder i landskapet med godt utsyn utover jordbruksarealene på alle kanter. I brattlendte strøk ble gårdsbebyggelsa ofte plassert et stykke oppe i sørvendte likanter, pga. gunstigere klima, enn nede i dalbunner f.eks. Plassering i likanter var også viktig i daler hvor det gikk elver, for ikke å bli tatt av vår- og høstflommene. Gårdsbebyggelsa var gjerne plassert slik at våningshuset lå øverst i lia med fjøsbygningen/uthusene endenfor eller ved siden av.

Det viser seg at det er gjerne flere og større bygninger i gårdsanlegg i indre strøk i forhold til de mer ytre strøk. Forhold som tilgang på egnet bygningsmateriale har vært en av mange avgjørende faktorer. Man finner også større gårdsanlegg ved kysten. De fleste har gjerne vært handelssted i tilknytning til bl.a. fiske.

Kombinasjon av jordbruk med andre næringer var ganske vanlig tidligere. Slike former for næringsutnyttelse har vært avgjørende for bl.a. bebyggelse, antall bebyggelse pr. eiendom, størrelse på bebyggelse og eiendom, plassering av bebyggelse i terreng og utnyttelse av dyrket mark og utmark.

I indre strøk har man hatt tilgang på andre ressurser enn ved kysten. Ressursutnyttelse i tillegg til intensiv jordbruksdrift har vært bl.a. skogbruk, fangst og fiske, bergverksdrift, seterdrift.

I indre strøk finner man også relativt små gårdsenheter, på lik linje med de ytre strøk, og disse er gjerne gamle husmannsplasser under større gårder, det kan f.eks. være små markarom i tilknytning til bergverksdrift. I tilknytning til gårdsenhetene i indre strøk, har det i mange kommuner vært omfattende setring i utmarka.

Tunformer

Gårdsbebyggelse i Trøndelag er gjerne satt sammen i firkant-tun-former. De mest vanlige formene er åpne og lukkede firkant-tun. Firkant-tun-formen kan betegnes som nærmest enerådende i den trønderske byggeskikken. Til og med i vanskelig terreng er denne tunformen gjennomført, f.eks. i bratt/hellende terreng. I bratt terreng er trønderlåna ofte plassert øverst i landskapet med fjøs- og uthusbygninger på siden og nedenfor våningshuset. Til sammen danner dette firkant-tun-formen. Denne formen for sammensetning av gårdsbebyggelse i hellende terreng finner man f.eks. i Rennebu kommune.

I eldre tider har det også eksistert flere andre tunformer enn firkant-tun. En annen tunform som var ganske vanlig i eldre tider var klyngetun bestående av mange bygninger tilfeldig sammensatt.

Rekketun var også en vanlig tunform, hvor bolighusene sto i parallelle rekker med boligene øverst og fjøs- og uthusbygningene nederst. I Sør-Trøndelag fylke har vi flere eksempler på denne tunformen (reg. områder på prosjektet):

Lokalitet	Kommune
Flå	Rennebu
Haugen	Midtre Gauldal
Stein	Osen
Monset by	Orkdal
Vuttudal	Snillfjord
Helgebostad	Hitra

Våningshus

I den trønderske byggeskikken skiller våningshusene seg ut med den lange, og smale formen; trønderlåna. Trønderlåna er en videreutvikling av mindre og eldre hustyper, og da tre-romsstua. Trønderlåna har blitt påbygd i lengdene etter hvert som behovene har meldt seg. Det har ført til at enkelte trønderlåner har oppnådd lengder på opptil 50 meter. Trønderlåna er stort sett i to etasjer.

Utforming og størrelse på trønderlåna har variert en del. Forhold som innland-kyst har bl.a. vært av betydning. Tilgang på tømmer og kvaliteten på denne, har bl.a. vært av betydning for

størrelse og utforming på trønderlåna. I indre strøk, hvor det stort sett har vært god tilgang på gode byggematerialer, finner man ofte lange og høyreiste trønderlåner i to fulle etasjer.

Ved kysten, hvor man har hatt mindre tilgang på gode byggematerialer, er gjerne trønderlåna kort og liten, og gjerne bare i 1 ½ etasjer.

Stabbur

på mange gårder finner man stabbur som ble brukt til oppbevaring av mat og klær. vanligvis er stabburene i to etasjer. I de ytre kyststrøk finner man nødvendigvis ikke stabbur på alle eiendommer, og ofte ble jordkjellere brukt til å lagre mat i.

Driftsbygninger

Driftsbygningene på en gård viste velstand. Store og velholdte driftsbygninger var tegn på velstand, og små bygninger viste det motsatte. Driftsbygningene var gjerne i to etasjer med husdyrrom i første og høy- og kornlåve i andre. Størrelsen på driftsbygningene var også avhengig av om man dreiv jordbruk i kombinasjon med andre næringer. i innlandet hvor hovednæringa var jordbruksdrift, finner man ofte store vinkelfjøs, mens i de ytre strøk hvor jordbruk gjerne ble drevet i kombinasjon med andre næringer, er driftsbygningene noe mindre og nødvendigvis ikke formet i vinkel. På den ytterste kyst gjerne driftsbygningene også mindre enn våningshusene.

På de fleste gårder har det gjerne stått sommerfjøs i grensa mellom innmark og utmark, og her finner man også bl.a. høyløer.

Naust/sjøhus

Naust finner vi ved kyst, fjord og ved de store sjøer i lavlad og fjell. Ved kysten, hvor fiske har vært hovednæringsvei, har vi flere typer sjøhusbebyggelse.

Brygge brukes til ankring for båt, mottak av fangst, til oppbevaring av sjøredskap over lengre tid o.l.

Naust er hus stort sett for oppbevaring av båt, og gjerne lagring for lengre perioder.

Sjå er et sjøhus til oppbevaring av sjøredskap som man bruker jevnlig/daglig.

Bygninger i utmark

Tidligere var setre og setring en viktig del av jordbruksproduksjonen. Det er stor variasjon i byggeskikken på setrene, f.eks. er byggeskikken på setervollen Vålåskardet i Meldal kommune, særegen. Felles for mange av setrene, er at de gamle byggeskikkene har overlevd. i indre strøk hvor jordbruksdrifta har vært hovednæringsvei, er det ofte knyttet en eller flere setre til hvert gårdsbruk.

I tillegg til seterbygninger finnes det også mange andre typer bygninger i utmarka, som ikke er nevnt her.

Dagens byggeskikk

I takt med modernisering av jordbruksnæringa, har det foregått endringer av den tradisjonelle bygningsmassen. Det har kommet til bygninger tilpasset nye behov og en del bygninger har mistet sine opprinnelige funksjoner. De nye bygningene er gjerne typehus, uten noen former

for lokal tilknytning når det gjelder byggeskikk. Dette har ført til at gamle hus og bygningsmasse er i ferd med å forsvinne, noe som er med på å forlate særpreget i de trønderske bygder.

4 GAMLE KULTURMARKER I MIDT-NORGE

Oversikten over gamle kulturmarkstyper baserer seg på Moen et al. (1993). I hovedsak er inndelingen basert på ulike bruksformer. Det gis her bare en kort summarisk oversikt over de mest aktuelle typene med vekt på hvilke arter som finnes. Forøvrig henvises til Moen et al. (1993).

I. Udyrket slåttemark

1 Slåttemark på udyrket fastmark

a) Tørrenger

Viktige arter i lavlandet er bl.a. hundekvein, gulaks, gjeldkarve, vill-løk, gulmaure, rødsvingel, blåklukke, vanlig arve, sandarve, engfiol, lintorskemunn, berggull, vårskrinneblom, smalkjempe, kattefot, hårsvever, tiriltunge, blåknapp, legeveronika, stemorsblomst og øyentrøst. I seterregionen er det ofte et sterkt innslag av fjellararter, f.eks. fjellarve, sauesvingel, setermjelt og tuearve. Med kalkinnhold i jorden kommer det til en rekke arter, f.eks. vill-lin, jåblom, hårstarr, flatrapp, rundskolm, flekkmure, sølvmure, lodnerublom, bergskrinneblom, og spesielt i seterregionen kvitkurle, rødsildre, rublom-arter, søte-arter, og dels også reinrose. I enkelte lavlandsområder i Trøndelag inngår spredt bl.a. norsk timian, småmure, vårublom, vårarve, bakkemynte og dunkjempe.

b) Friskenger

den kalkfattige typen preges av nøysomme arter. Viktige er bl.a. engkvein, rødsvingel, gulaks, bleikstarr, engkall, engfrytle, engrapp, ryllik, blåklukke, engsmelle, gulmaure, rødknapp, prestekrage, karve, gjeldkarve, engsyre, kvitkløver, tepperot, gullris, følblom, engsoleie, øyentrøst, rødkløver, nattfiol, blåknapp, legeveronika, engsoleie og sveve-arter.

I kystområdene, især i Møre og Romsdal, inngår også jordnøtt, markfrytle, kystmaure, englodnegras, knegras, kystgrisøre og solblom. I seterregionen er bl.a. seterfrytle, seterstarr, seterrapp, skoggråurt, setergråurt og grønnskurle nokså vanlige.

De kalkrikere engene er normalt mer artsrike enn de kalkfattige. I tillegg til artene ovenfor rommer de en rekke andre arter mer eller mindre allminnelig, f.eks. enghavre, engsvingel, hundegras, gulflatbelg, gjerdevikke, fuglevikke, tiriltunge, stortveblad, kornstarr, blåstarr, bjønnekjeks, stormaure, kvitmaure, brudespore, enghumleblom, fagerknoppurt, vanlig knoppurt, bakkesøte, marinøkkel, hjartegras, jåblom, storblåfjør, tveskjeggveronika, skogfiol, flekkmure og vill-løk. Denne typen har ofte et våraspekt med gulstjerne, vårkål, nyresoleie, kvitveis m.fl.

Rundt Trondheimsfjorden og på Fosenkysten finnes det særlig på kalkskjellrike marine avsetninger en svært karakteristisk utforming av denne engtypen med mye marinøkkelblom og mange lave, kravfulle arter. I tillegg til de ovenfor nevnte artene inngår bl.a. rundbelg, knopparve, bleiksøte, hårstarr og loppestarr.

I seterregionen mangler flere av lavlandsartene og engene får istedet et betydelig innslag av fjellararter som er mer eller mindre bundet til høyereliggende områder, f.eks. svarttopp,

fjelltistel, fjellmarinøkkel, setermjelt, reinmjelt, gulmjelt, flekkmure, fjellfrøstjerne, kvitkurle, fjellnøkleblom, bjønnbrodd, fjellbakkestjerne og snøsøte.

c) Fuktenger

Vegetasjonen preges av fuktighetskrevenne, mer eller mindre nitrofile arter. Den fuktigste typen preges av arter som bekkeblom, engkarse, mannasøtgras, krypsøleie, myrmaure, hanekam, engforglemmegei, krypkvein og slåtestarr. Den brukes ikke sjelden til beite. På litt tørrere grunn dominerer gjerne høyere urter. Viktige er bl.a. mjødurt, sumphaukeskjegg, sløke, åkermynnte, og i kalkrik mark også stortveblad, engstarr og marigras. Viktige gress er sølvbunke og hundegras.

2. Myrslåtter og myrbeiter

Rike myrer preges oftest av kravfulle starrarter, som engstarr, gulstarr, grønntarr, klubbstarr, tranestarr, samt breimyrull, engmarihand, jåblom, blåknapp, svarttopp, fjelltistel, bjønnbrodd og brudespore. De kan også ha innslag av mindre kravfulle arter som bjønnskjegg, blåtopp, flaskestarr og trådstarr. I vest inngår oftest loppestarr, i seterregionen gjerne typiske fjellplanter, som blankstarr, gulsildre og vier-arter. Fattigere slåttemyrer er ofte dominert av bjønnskjegg, blåtopp og/eller slåtestarr ved litt fuktigere forhold. Her vokser det ofte mye duskmyrull, samt trådstarr og flaskestarr. I vest er dette vanlig i disse myrene.

Når slike myrer beites, dannes det lave tuer med mer eller mindre åpen, fuktig torv imellom. Myrene får da gjerne innslag av urter som også finnes i fuktenger, f.eks. mjødurt, kvitbladtistel, sumphaukeskjegg, sløke og myrhatt. Myrullartene fremmes både av beite og slått.

II. Udyrket beitemark.

1 a) Tørre beitemarker

Viktige arter er bl.a. hundekvein, sauesvingel/geitsvingel, gulaks, markfrytle, samt fjellmarikåpe, bitter bergknapp, engfiol, smalkjempe, legeveronika, tepperot, blåkløkke, bråtestarr, kattefot og hårsvever. På kysten vil det ofte være betydelige innslag av f.eks. knegras, kystmaure, kystbergknapp, blåfjærarter og andre typiske kystplanter. På høyere nivå i innlandet vil lave fjellplanter, f.eks. tuearve, flekkmure og fjellarve spille en betydelig rolle.

1b) Friske beitemarker

Har en artssammensetning som minner om utarmede slåttemark, men domineres mye sterkere av gras og halvgras. Viktige er gulaks, kvein-arter, rødsvingel, engrapp, samt engfrytle og bleikstarr. Blant urtene er bl.a. engsøleie, kvitkløver, legeveronika, ryllik, tepperot, følblom, smalkjempe og sveve-arter viktige. På kysten vil det gjerne inngå mange typiske kystplanter, f.eks. storfrytle, kystmaure, jordnøtt, og på god jord kusymre. I seterregionen utgjør bl.a. tyrihjelmsetergråurt, seterstarr, stivstarr og lengst i øst også ballblom, karakteristiske innslag i denne typen.

1c) Fuktig beitemark

Preget for en stor del av fukt- og beitetålende gras og urter, samt ved en påfallende mangel på høye, saftige urter. Viktige og tildels dominerende innslag utgjøres av sølvbunke og blåtopp som gjerne danner tuer, samt krypkvein, knereverumpe, slåtestarr, trådsiv, tunrapp, blåkoll, krypsøleie og myrtistel. Også bekkeblom, engkarse og mannasøtgras forekommer. Særlig på

kysten kan knappsiv, lyssiv og grønnstarr være viktige innslag. Både på kysten og i seterregionen danner finnskjegg artsfattige matter eller små tuver ved sterkt beite.

1d) Tresatt beitemark

Utgjør et viktig innslag i det tradisjonell kulturlandskapet i Midt-Norge. Den er mest dominert av bjørk, vanlig bjørk på kysten og på høyt nivå, hengbjørk, i lavlandet i indre strøk. Noen steder dominerer også osp i små lunder. Undervegetasjonen har stor likhet med de friske, åpne beitemarkene, men et betydelig innslag av skog- og skogkantarter tilkommer, mens sterkt lyskrevende arter går tilbake. Engkvein, smyle, gulaks, legeveronika og tepperot er ofte de viktigste artene, men småbregner, kvitveis, gjøksyre, engrapp, bleikstarr, skogfiol, markjordbær og gullris er også vanlig. Litt kravfulle arter som hengeaks og lundrapp kan også forekomme.

På kysten fins det slike marker med mye hassel og mange kystplanter som jordnøtt, kusymre, vårmarihand, storfrytle, kystmaure, krattlodnegras, junkerbregne og bjønnekam.

På høyt nivå vil det i slike beitemarker finnes et betydelig innslag av "subalpine" arter som tyrihjel, fjellforglemmegei, fjellstjerneblom, kvitsoleie, setergråurt, fjelltimotei og seterrapp.

III. Flommark og strandeng

Bare de åpne flommarkene ved innsjøer og de store elvene og strandengene ved kysten ble tidligere utnyttet, dels til slått, dels til beite. Viktige arter i slåttemarken på lavt nivå er bl.a. takrør og kvasstarr, som begge krever rike forhold, samtr flaskestarr, trådstarr, sjøsivaks, sumpsivaks og elvesnelle. Ellers inngår urter som gulldusk, veiveronika, forglemmegei-arter, bukkeblad, bekkeblom, myrhatt og myrmaure. I rike slåttemarken inngår også sverdlilje og åkermynte.

På høyere nivå på stranden overtar dels lavere starr og gras som sennegrass, slåttestarr, trådsiv, sølvbunke, skogørkvein, markrapp, myrrapp og skogsivaks, dels sammen med høye urter som mjøddurt og sløke, dels sammen med lavere urter som nevnt ovenfor.

Dersom slike marker beites, vil høye gras og urter forsvinne og lavere starr og gras vil overta. Viktige arter i denne typen beitemarker er slåttestarr, gråstarr, trådsiv, krypkvein, knereverumpe, krypssoleie, forglemmegei-arter og myrmaure, i vest også grønnstarr, krypsiv og grøftesoleie.

Strandengene på kysten har ulik artssammensetning avhengig av hvor lenge de er oversvømmet, av saltinnhold og av substrattipe. De mest produktive, indre sonene vil være dominert enten av middels høye gras eller høye urter, også om de brukes til slåttemark. Viktige arter er hestehavre, hundegrass, hundekjeks, sløke, vendelrot og bjønnekjeks, men også litt lavere urter og gras som jonsokblom, engsmelle, enghumleblom, engrapp og engkvein. I litt fuktigere områder kommer arter som mjøddurt, markrapp og småørkvein i tillegg. Et visst innslag av nitrofile arter som hanekam og strandurter som også fins i tangvoller forekommer gjerne, f.eks. klengemaure, skjoldbærer, åkersvinerot, dylle-arter, strandkjeks og gåsemure. I våte partier er havstarr og hybrider av denne ofte dominerende i et artsfattig feltsjikt.

De lavereliggende delene av strandengene har hovedsaklig vært beitet. De domineres av lave urter og gras, som saltsiv, krypkvein, fjæresaltgras, rødsvibgel, rustsivaks, fjæresivaks,

grusstarr, strandstjerne, strandkjempe, fjærekoll, følblom, tiriltunge, jåblom og fuglevikke. Ishavsstarr, pøylestarr, strandknapp og saltbendel kan også være viktige innslag. I enkelte enger forekommer litt høyere opp en god del bakkesøte, bleiksøte og marinøkkel, av og til også marinøkleblom, blåstarr og hjartegras.

IV. Lyng- og grashei

Både langs kysten og over skoggrensen har Midt-Norge store arealer med lyng- og grashei. I bruken av kystheiene har brenning inngått som et viktig ledd i driften, og vegetasjonen endres på bestemte måter mellom brenningene. Utviklingen og tilstanden avhenger av beiteintensiteten. Heiene er også forskjellig utformet etter fuktighetsgrad, og i noen interessante tilfeller på grunn av næringsinnhold, spesielt kalkinnhold.

Lyngheien er i "moden" fase dominert av røsslyng. I de tørreste inngår andre lyngarter, spesielt melbær, krekling og tyttebær. Andre vanlige arter er bl.a. kattefot, tepperot, blåklokke, lyngøyentrøst, tiriltunge, skogfiol, bråtestarr, smyle og gulaks, i eldre heier også einer. Sør for Trondheimsfjorden er fagerperikum, kystmaure, heuifrytle, heiblåfjær og heistarr viktige lyngheiarter. Bunnsjiktet er dominert av heigråmose og/eller heiflette, samt reinlav.

I fuktigere mark vil arter som klokkelyg, storbjønnskjegg, blåtopp, flekkmarhand, rome, heisiv, kanppsiv, myrull, dels også pors og krypvier, spille en betydelig rolle, mens bunnsjiktet domineres av torvmoser. Arter som gullris, kornstarr, kystmyrklekk, skogstjerne, knegras og blokkebær vokser både fuktig og tørt. I nord- og østvendte heier tilkommer blåbær, bjønnekam og andre "skogsarter". Et karakteristisk trekk ved de midtnorske lyngheiene er ellers et fast innslag av "fjellarter", særlig dvergbjørk, rypebær og stivstarr, samt multer i fuktheiene.

Lyngheien erstattes av grashei, dels i tidlige stadier etter brenning, dels på arealer som er så kraftig beitet at det har hindret tilvekst av lyng, og arealer som får en så stor gjødsling (av beitedyr) at gras og urter fremmes. På tørr og middelsfuktig mark vil vegetasjonen domineres av nøysomme gras, som engkvein, hundekvein, gulaks, smyle, geitsvingel, stivstarr og knegras, med de samme urtene som er nevnt for tørrhei. Fuktig grashei er enten dominert av blåtopp, kystbjønnskjegg eller finnskjegg, oftest artsfattig.

En interessant heitype som det bare fins små areal av, er artsrike heier på kalkholdig grunn. Viktige arter i slik hei er f.eks. storblåfjær, harerug, vill-lin, svartopp, teiebær, markjorrbær, kvitveis, kvitmaure, tiriltunge, flekkmure, blåstarr, hårstarr, hengeaks og bleikstarr. I de rikeste heien fins også brudespore, kvitkurle, rødsildre, lodnerublom og hjartegras i tillegg til de vanlige heiartene.

V. Knauser og tørrbakker

Knauser og tørrbakker utgjør et karakteristisk element i mange midtnorske kulturlandskap. Vegetasjonen og utseendet forøvrig er sterkt påvirket av langvarig beitepåvirkning og tråkk. Jordsmonnet er enten nakent berg eller så tynt og grovt at det ikke kan holde på fuktigheten. Tørke og freost er viktige påvirkningsfaktorer, og artene som vokser her må tåle både tråkk, beite, tørke og frost.

Knaussamfunnene er best utvikelt på kysten og langs fjordene, ofte som rene strandberg.

Typiske arter er stemorsblomst, sandarve, våskrinneblom, småbergknapp, bitter bergknapp, bergfrue, småsyre, lodnebregne, sisselrot, olavsskjegg, hårsvever, småsmelle, tiriltunge, bråtestarr, markfrytle og hundekvein. der det er litt kalk tilkommer flere arter som vill-lin, sølvmure, flekkmure, småmure, rundbelg, fjellrapp, knopparve, bakkemynte, bakkeveronika, lodnerublom og norsk timian, langs sprekker med litt løsjord og i grasmatter også en del blåstarr, hårstarr, marinøkleblom, hjartegras, gulmaure, vill-løk og blåknapp.

artsutvalget på kysten skiller seg noe fra artssammensetningen på knauser i innlandet. På kysten vokser arter som kystarve, kystbergknapp, sylarve, fjellmarikåpe, revebjelle, rosenrot, knegras. På knausene i indre fjordstrøk, og litt opp i dalene, finnes vårarve, vårrublom, dunkjempe og sauesvingel, i kalkberg også trefingersildre, broddbergknapp og fuglestarr.

Tørrbakker ligner knausene, men mangler de typiske berg-plantene som bregnene, de fleste bergknapp-artene og bergfrue. Til gjengjeld er tørketålende gras med litt dype røtter vanlig, bl.a. rødsvingel, kveke og hundekvein, av og til også dunhavre. hovedmassen av vegetasjonen utgjøres ellers av lave urter. I de sydvendte tørrbakkene vokser flere varmekrevende "vår-urter", ofte også mange flerårige arter som trives godt i porøs og/eller litt kalkholdig jord, som gulmaure, knoppurt-arter, gjeldkarve, karve, berggull, torskemunn, vill-løk, prestekrage og hårsvever.

Bakkene på kysten skiller seg fra innlandets gjennom forekomst av de samme kystartene som nevnt for knausene, samt tusefryd og kystmaure. Innlandets tørrbakker inneholder mange varmekrevende øst- eller sørøstlige arter som dels er nokså sjelden i distriktet, f.eks. engnellik, tjæreblom, smalfrøstjerne, flatrapp, sandfiol og bakketimian.

Også seterregionen har godt utvikete tørrbakker med et karakteristisk innslag av mer eller mindre kravfulle, lave fjellplanter, som fjellarve, setermjelt, tuearve, fjellarpp, fjellfrøstjerne, rublom-arter, snøsøte og fjellnøkleblom, sammen med varmekrevende arter.

5 PRIORITERTE OMRÅDER

Fig. 1 Lokalisering av de 13 høyest prioriterte verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag. Se teksten for en nærmere beskrivelse.

Etter at det er foretatt nye registreringer i 1995 er det foretatt en ny prioritering i Sør-Trøndelag. Fig. 1 viser lokaliseringen av de 13 høyest prioriterte områdene (klasse 1-områdene) i Sør-Trøndelag.

Avgrensningen av områdene som presenteres i dette kapittelet må ses på som grove og er derfor stippet rundt. En nøyaktig avgrensning krever grundigere feltarbeid og bedre oversikt over tilgrensende områder. Kapittel 2.2 og 2.4 beskriver hvordan utvelgelsen og prioriteringen av områder har skjedd, og hvorfor.

5.1 Kystbygdene i Trøndelag, Møre og Romsdal

1 Almenningsværet (Almenningen, Været, Vedøya og småøyene rundt)

Figur: 2, 3, 4.

Klasse: 1

Kategori: Representativt/typisk landskap

Kommune: Roan

Kartref. M711: kartblad Stokksund 1523 II

Koord.: MS 505, 175.

Ø.K.: ikke dekket.

H.o.h.: 0-94 moh.

Beskrivelse av området

Den åpne øygruppen med Almenningen, Været og Vedøya, ca 7 km vest for Roan, er et gammelt fiskevær og tidligere handelssted med gjestgiveri, tydelig preget av lang tids jordbruk og fiske. Fiskeværet består av mange øyer som kan deles i to hovedgrupper: Almenningen, Ytterøya og Vedøya sørvest for Svaet og Ansteinsundet med vei over Kynnerøya til Været på nordvestsiden av Svaet. Almenningen er den største øya i hele været, og preges av Almenningskollen på 94 moh. Her er det samlet flere gårder. Det er også et gårdsbruk på Vedøya. På Været ligger det fire gårder.

Øyene har fra eldre tid og frem til etter siste verdenskrig hatt et fast innbyggertall på over 100 personer. De fleste var bosatt på Almenningen. Idag er det bare en fastboende igjen, på Almenningen.

Øygruppen er i tillegg til fiskevær også kjent for sitt marmorbrudd og leveransen av marmor til Nidaros domkirke.

Berggrunnen er for det meste sur, men på sørøstsiden av Almenningen fins det to striper med kalkberg.

Vegetasjon/flora - funn og kommentarer

Godt hevdede, fattige lyngheier utgjør en stor del av arealet på øyene, men innslag av kalkhei forekommer, både tørre og fuktige typer (Fremstad et al. 1991). Med unntak for kalkheiene har heiene et visst nordlig preg, forskjellig fra heiene i Sør-Fosen og øyene ved Trondheimsfjorden. En del regionalt sjeldne utforminger av lynghei er representert.

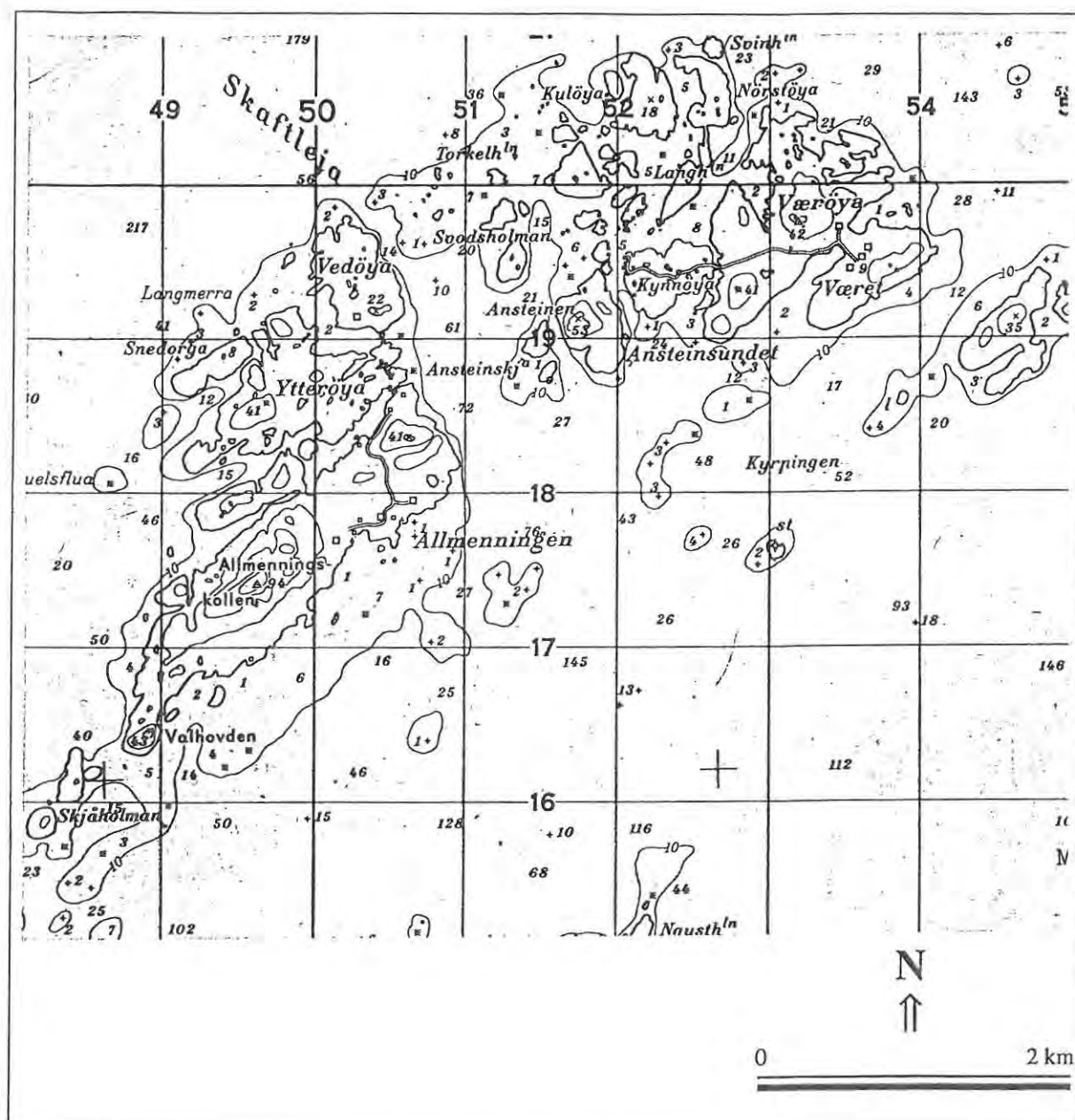

Fig. 2 Almenningssværet i Roan består av mange øyer som kan deles i to hovedgrupper: Almenningen, Ytterøya og Vedøya sørvest for Svaet og Ansteinsundet med vei over Kynnerøya til Været på nordvestsiden av Svaet. Utsnitt av M711 1522 IV.

På østsiden av Almenningen finnes en mosaikk av svært artsrike kalkrike tørrbakker og knauser, og lyng-, gras- og urterike heier som har vært beitet og trolig brent systematisk i svært lange tider, samt slått for en tid tilbake. Siste gang de ble brent er for ni år siden. Vanlige arter er bl.a. de varmekrevende artene lodnerublom, rundskolm, flekkmure, dunhavre, gjeldkarve og gulmaure. Olavsskjegg, murburkne og svartburkne fins på åpent berg. Fjellarter som rødsildre og fjellmarikåpe er også vanlige arter. Andre vanlig forekommende arter er bl.a. vill-lin, kornstarr, hårsvæve, loppestarr, tvebustarr, storblåfjør, tiriltunge, smalkjempe, legeveronika, geitsvingel, tepperot, blåkoll, kattedot, rødsvingel, bitter bergknapp, bråtestarr, blåklokke m.fl. I vekselfuktige partier kommer arter som f.eks. hårstarr, blåstarr og gulsildre

Fig. 3 Almenningsværet. Typisk kystgårdsbebyggelse omgitt av åpne, artsrike knauser. Bildet er fra Almenningen, den største øya i øyværet. Almenningskollen, 94 moh. ses i bakgrunnen. Det ble tidligere slått med ljå oppetter hele Almenningskollen. Slåttepreget er fremdeles tilstede i vegetasjonen.

Foto: Kristin Liavik

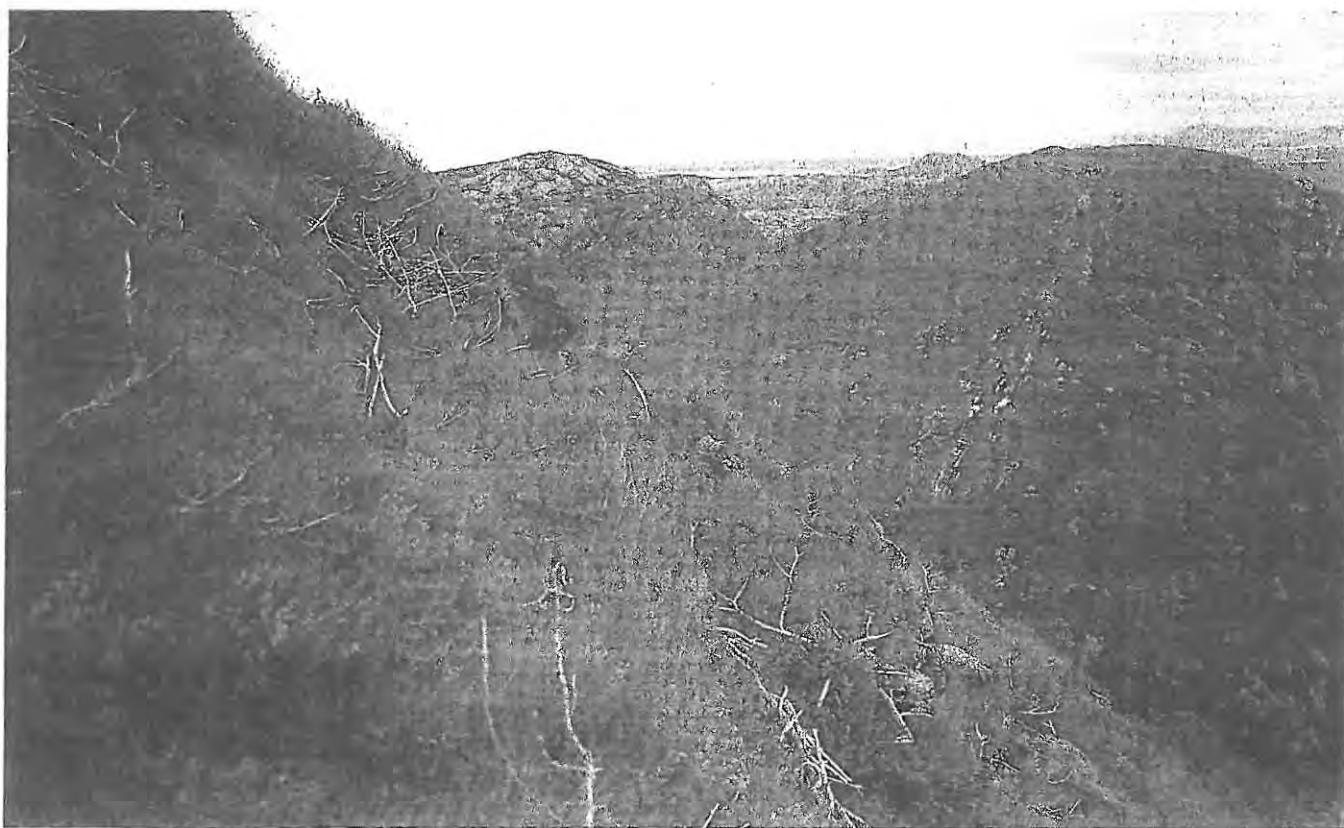

Fig. 4 Brenning har tidligere vært en del av den tradisjonelle driften langs kysten. Idag er det bare få steder at det fremdeles praktiseres, som her på Almenningen. Vegetasjonen er tildels svært artsrik på noen av knausene.

Foto: Kristin Liavik

Den sjeldne arten markfrytle fins også i engvegetasjon på Almenningen. På bar jord er typiske "barjordskolonisorer" som gulmaure, sandarve og vanlig arve vanlig. Steder som er tydelig brannpåvirket har mye tiriltunge, tepperot, fjellmarikåpe, gulaks, smalkjempe, kvitkløver, storblåfjør og kornstarr.

De gamle slåtte-markene oppetter Almenningsskollen er også svært artsrike og med varierende artssammensetning. På de friske partiene er bl.a. arter som skogstorkenebb (lavvokst), tågebær, tiriltunge, smalkjempe, fjellmarikåpe og dvergjamne vanlig, i tillegg til mange av artene en fant på tørrbakkene. Det ble også registrert marinøkkel og rødflangre.

Marinøkkel, rødkløver, jåblom, rødknapp og småengkall er også typiske arter for gamle kulturmarker, som var spesielt vanlig på knausene i innmarka.

Kulturminner

Det er betydelige spor etter gammel bosetning i øyværet. Arkeologer har dateringer av trekull tilbake til ca 1000 år før nåtid. Det er registrert en rekke tufter etter båtstøer, særlig på Været. Disse ligger langt ovenfor dagens flomål, så støene må være ryddet for svært lenge siden. En kan sikkert fastslå at det var en betydelig fiskerlandsby her for tusen år siden. Muntlige opplysninger fra en grunneier på Været tyder også på at det kan være helleristinger i området (nå mosegrodd). Det er ikke foretatt arkeologiske registreringer på Almenningen og Vedøya. I Ansteinsundet og Leirbogen er det en liten bymessig tettbebyggelse av rorbuer og brygger fra den tiden det ble drevet utstrakt handel og fiskeoppkjøp her. Idag står 21 brygger i Ansteinsundet. Opprinnelig har det vært 53-54. Gårdsbygningene er typiske små kysthus av trønderlåtntypen, hvorav endel er over 200 år gamle. Et system av svært velholdte steingjerder fins på Været, ellers fins det betydelige rester etter steingjerder flere andre steder på øygruppen, bl.a. på Almenningen. En stor rydningsrøys fins rett ovenfor gårdene på Været.

I indre Mjølfjellet på Almenningen er det rester et marmorbrudd.

Som en kuriositet kan nevnes at "Rogna" (det eneste treet på Almenningen før) ennå står i relativt ensom majestet under en hammer på Almenningen.

Kilder: informasjonsbrosjyre "Almenningssværet i Roan" (Eivind Bremnes), Kristian Pettersen (pers. medd.). Sognnes, K. 1990. Oppmåling og prøvegraving i hustufter ved Ekerhovdvågen. Rapp. topogr. arkiv.

Bruk av området

Hele fiskeværet med småholmene har trolig vært beitet og brent i uminnelige tider. Før beitet det både sauer, kyr og geiter her. Idag beiter det ca 90 steinalderssauer på Ytterøya på Almenningen, og 150 sauer på østsiden av Almenningen. På Været går det 162 vinterfora sauer overalt på øya, i tillegg til 167 lam. I tillegg brukes også småholmene til beite, bl.a. Kåløya og Langøya. Tidligere var det også vanlig med skrapslått overalt. Det ble bl.a. slått med ljå hele veien oppover mot Almenningsskollen. Det var også vanlig med tang- og taresamling til fôr, særlig var fingertare høyt skattet.

For 10 år siden ble Almenningen inngjerdet på midten. På eiendommene i østlige deler av Almenningen gjødsles en både innmarka og utmarka med handelsgjødsel der en kommer til. Pga. kupert terreng blir sjelden knausene gjødslet, og i utmarka er ikke gjødslingen særlig effektiv i forhold til knausene.

Tradisjonen med brenning holdes fremdeles i hevd. Flere av småholmene og østlige deler av Almenningen brennes systematisk ca hvert 6-7 år, senest i september 1995. Fra tidligere brenning om våren, har en gått over til å brenne om høsten i september, og en brenner hyppigere idag enn tidligere. På Vedøya har det visstnok ikke vært tradisjon med brenning av lyng, men gras.

Under krigen var det tvangsdyrking av korn. Korn dyrking har trolig vært vanlig før også. Ellers dyrket en poteter og grønnsaker. Torvtekt forekom både på småholmene og de store øyene. Det er mange tydelige spor etter denne bruken, som sluttet i 1965. Når det gjelder nyere oppdyrking har det skjedd en del i senere tid på flatene i den østlige delen av Almenningen. Ingenting er oppdyrket på Været.

Det var også vanlig med egg- og dunsanking.

Almenningen er også kjent for sitt marmorbrudd og leveransen av marmor til Nidaros domkirke. I tidsrommet 1874-1911 ble det levert ikke mindre enn 700 tonn til nidarosdomen. Men mye tyder på at det er tatt marmor der i tidligere tider også. Det er også spor som tyder på at den gamle metoden å brukje trekiler til å sprengte blokkene ut med, er brukt.

Fisket har som nevnt hatt stor betydning på øygruppen. Under vinter-torskefisket deltok det i en årrekke ca 350 menn pluss kokkene. En beretning forteller: " Før i tiden var det rike menn i Almenningen. En av dem oppførte en herrestue på sin gård, og han var så ansett for sin rikdoms skyld at når han kom på tinget, gikk sorenskriveren og futen imot ham og hilste ham velkommen" (fortalt av Ellen Jensd. Hom, f. 1798, jfr. brosjyre om Almenningsværet).

Fra 1930-åra og utover avtok torskefisket sterkt. Det er trolig at det har bodd fiskersamer her for flere hundre år siden, og kanskje var de de første som bosatte seg her.

Kilder: Birger Arntzen (pers. medd.), Arnulf Lindbak (pers. medd.), Åsmund Lindbak (pers. medd.), Fritz Rikardsen (pers. medd.).

Vurdering

Almenningen, Været og Vedøya er representativt for det ytre kystkulturlandskapet på ytre Fosen. Øygruppen er svært sammensatt, med betydelige og sterkt synlige kulturhistoriske spor som går minst 1000 år tilbake i tid. Fiskeværet kan karakteriseres som et spesielt verdifullt område når det gjelder arkeologiske kulturminner i tilknytning til landskapet (Kristian Pettersen pers. medd.). På relativt små arealer er det samlet tallrike tufter etter båtstøer og hus fra før vikingtiden, her er bevart en rekke rorbuer og brygger fra 17- og 1800-tallet, hele gårdsmiljø er bevart og fremdeles tildels i bruk, og det er en rekke andre spor og rester etter eldre tiders ressursutnyttelse og tradisjoner. På Været er det bl.a. et svært velholdt system av steingjerder. Kontinuiteten i kulturpåvirkning på øyene kommer ikke bare til uttrykk ved kulturminnene, men også landskap og vegetasjon bærer sterkt preg av lang tids utnyttelse som fremdeles holdes i hevd etter mer eller mindre tradisjonelle driftsformer. Landskapet er fremdeles helt åpent og det fins et mangfold av ulike typer velhevdete gamle kulturmarker, stedvis med en meget rik flora av beite- og slåttebetingede arter følsomme for gjødsel. Ikke bare de store øyene, men også småholmene brukes til beite og brennes. Dette betyr at et helt system av øyer fortsatt er i bruk. Fremstad et al. (1991) vurderer lyngheiene på Almenningen som av stor regional bevaringsverdi.

Utslagsgivende hovedkriterier

Kontinuitet i bruk av området, som kommer til uttrykk både kulturhistorisk og biologisk/økologisk, gjennom tilstedeværelse av flere tidsepokers kulturminner, velhevd kulturmarker og et åpent landskap. Mangfold av kulturmarker og artsrikdom, og mangfold av kulturminner. Helhetlig landskap.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

Vegetasjonens hevdstatus er pr idag god grunnet fortsatt beiting og brenning. For at dagens vegetasjon og landskapsbilde skal opprettholdes kreves det fortsatt beite og brenning, som idag. En bør imidlertid være oppmerksom på hvordan en brenner, både mht. tidspunkt og hyppighet. Tidspunkt for brenning og hvor ofte en brenner er avgjørende for om ulike plante- og dyrearter klarer å overleve. For hyppig brenning eller brenning med for sterk varme kan redusere antall arter av planter og dyr. En generell regel er også at brenning bør skje om våren, i mars-april, mens marken ennå er frossen eller iallfall våt slik at brannen ikke blir for kraftig. Det er om å gjøre å unngå at humus- eller jordlaget brenner opp. Det er også ønskelig at en i størst mulig grad unngår å gjødsle der en aldri tidligere har gjødslet. Det fins idag visse generelle retningslinjer for hvordan en bør brenne for at artsmangfoldet skal opprettholdes, og for at beitene skal utnyttes best mulig på lang sikt.

Når det gjelder bygningsmassen har det lokale historielaget tatt initiativ til restaurering av en del brygger på Været.

2 Dolm-området

Figur: 5

Klasse: 1

Kategori: representativt/typisk landskap

Kommune: Hitra

Kartref. M 711: kartblad 1422 II

Koord.: MR 845, 555.

Ø.K.: BQ 131-5-1, 132-5-4.

H.o.h.: 0-38 m.o.h.

Beskrivelse av området

Dolm - gjennom mange hundre år et religiøst og kulturelt sentrum for det gamle Hitra prestegjeld - ligger ved det smale skipsleiet Dolmsundet i vestlige deler av Dolmøya nordvest på Hitra. På den andre siden av sundet ligger det gamle handelsstedet Hopsjøen og Melandsjøen med den nye hovedkirken for Hitra. Fra Dolmvarden har en utsikt vestover til Bispøyan og østover til Knarrlagssundet, og en kan se hele innsiden av Frøya, fra Titran til Inntian.

Dolm utgjøres av Dolm gamle kirke og prestegård med sine store utmarksområder med lynchhei. Vest for prestegårdshusene er det en veksling mellom gamle åkre, treklynger og små hauger.

Lyng- og grasheiene oppviser stor variasjon etter fuktighet, næringsinnhold, kalkinnhold, eksposisjon osv. Gammel og tørr røsslynghei synes å dominere. Vanlig forekommende arter i tørr røsslynghei utenom røsslyng er melbær, rypebær, krekling, blåbær, tyttebær, blokkebær, kornstarr, bjønnskjegg m.fl.

På enkelte partier fins kalkrike artsrike heier, en interessant heitype som det bare fins små arealer av i Trøndelag. Viktige arter er tiriltunge, svarttopp, harerug, dunhavre, kvitmaure, hengeaks, fjelltistel, skogstorkenebb, tågebær, fuglevikke, mjøddurt, tepperot, rødsvingel, gulaks, storfrytle, blåknapp og kornstarr. I de aller rikeste partiene tilkommer bl.a. brudespore, gulsildre, stortveblad, rundskolm, jordnøtt, storblåfjør, rødflangre og hjertegras.

Rett ovenfor den gamle dyrkamarka ovenfor fjøset på Dolm, forekommer en mosaikk av interessant gras- og urterik vegetasjon. Her vokser bl.a. den sjeldne hjertegras sammen med arter som fagerperikum, smalkjempe, blåknapp, jåblom, blåstarr, geitsvingel, fjellmarikåpe, knegras, flekkmure, kvitmaure, tepperot, teiebær, finnskjegg og blåtopp. I vekselfuktige partier vokser også loppestarr, vill-lin, bjønnbrodd, svarttopp, rome og dvergjamne. På flatere partier i kanten av dyrkamarka er det dominans av ulike grasarter med bl.a. englodnegras, knegras, sølvbunke, engkvein, gulaks, knappsiv, geitsvingel, samt enghumleblom, tepperot og marikåpe, mens blankstarr, bleikstarr, tiriltunge, smalkjempe, gjerdevikke og fagerperikum forekommer mer sporadisk.

I restene av den gamle prestegårdshagen er det gamle, store trær av ask, alm, lønn og eik som er godt bevart, foruten prydbusker, rosebusker og bærbusker. På oversiden av veien er det hasselskog med bl.a. krossved og storfrytle.

Kulturminner

Helt fra mellomalderen har det vært prestegård på Dolm. Før brannen i 1963 lå det tett i tett med større og mindre bygninger. Av Dolm storgård står stall, fjøs/låve, stabbur, naust og en steinkai igjen. vest for prestegårdshusene går en gammel kjerrevei mot bukta Åkervika med fin sandstrand.

Dolm middelalderkirke antas å være bygd på 1200-tallet, og var før første brannen den eldste bygningen på Fosen. Et eldgammelt sagn forteller at det ble arbeidet med et klosteranlegg på Dolm. Da svartedauden rammet landet i 1349-50, stoppet arbeidet. Det ble aldri tatt opp seinere. Det er flere ting som tyder på opprinnelig påbegynt kloster. Et lite vindu mot øst har klare likheter med vinduskonstruksjoner i irske klosterkirker. Dolm har trolig i sin tid vært landingssted for pilegrimer på vei mot Nidaros. I seinmiddelalderen ble Dolm hovedkirke for Hitra prestegjeld i stedet for kloster. Den gamle middelalderkirken er den eldste bygning i bruk på Trøndelagskysten. Kirka har vært utsatt for mange branner, den siste i 1920, men er restaurert, og kirken ble vigslet igjen i 1992.

I dette området fins også kulturminner fra førkristen tid. På Dolmvarden ligger en gravrøys fra forhistorisk tid. I området fins det flere gravrøysar fra forhistorisk tid og en må også regne med at det her ligger steinalderboplasser som pr idag ikke er oppdaget.

Likberget har dessuten kulturhistorisk interesse.

Kilder: Berger, K.I. (1994). St. Olav i irsk kirkeliv - med linjer til Dolm kirke. I: Årbok for Fosen 1994. Notat "Utviklingsprosjekt Dolm" (Svein Bertil Sæther). Informasjonsbrosjyre "Dolm kirke" (Hitra bygdesamling). Kristian Pettersen (pers. medd.).

Bruk av området

Utmarka ble tidligere nyttet til variert beite og torvtaking. Små arealer ble også brent, først og fremst einer. Lyngsviing var ikke så vanlig. Idag beites det bare ved Åkervika, av ungdyr.

Kilder: Arnfinn Aune (pers. medd.).

Vurdering

Dolm har stor kulturhistorisk verdi, med elementer som viser forbindelseslinjer tilbake til bronsealderen. Området er verdifullt når det gjelder arkeologiske kulturminner integrert i landskapet (Kristian Pettersen pers. medd.). De fremdeles åpne lyngheiene er representative for ytre kyststrøk i Trøndelag, men med innslag av svært sjeldne og artsrike typer, både i nasjonal og regional sammenheng. Det siste gjør at lyngheienes verdi vurderes som stor både på fylkes- og landsplan (Fremstad et al. 1991).

Dolm er et satsingsområde lokalt og inngår i en verneplan for kulturlandskapsområder på Hitra. Sørfosen museum ønsker å restaurere restene av prestegårdshagen og skape en kulturell aktivitet, bl.a. utstillinger i de gjenstående prestegårdshusa på Dolm.

Utslagsgivende kriterier

Kontinuitet i bruk kommer til uttrykk i kulturminner, vegetasjon og landskap. Mangfold av og forekomst av sjeldne lyngheityper, rik flora. Utypisk prestegårds- og hageanlegg.

Aktuelle tiltak og skjøtelseshov

Mesteparten av utmarka er helt åpen, og tilstanden for vegetasjonen er relativt bra der det er tørt. Men spesielt i søkk er det en del oppslag av ullvier, dvergbjørk, einer og bjørk. Ved Dolm prestegård holder det på å vokse igjen med bjørk, osp og einer. Det er derfor nødvendig med en del rydding her.

Muséet og en lokal kirkeforening har restaurert og vedlikeholdt de gjenværende bygningene.

Området inngår i en verneplan for kulturlandskapsområder på Hitra, og vil inngå i kommuneplanarbeidet som nå pågår. Også gravrøysen inngår i skjøtselplan for kulturminner.

Stien opp til Dolmvarden krever jevnlig rydding.

3 Tarva med Husøya og Været

Figur: 6, 7, 8.

Klasse: 1

Kategori: Representativt/typisk landskap

Kommune: Bjugn

Kartref. M 711: kartblad Tarva 1522 IV

Koord.: NR 200, 750.

Ø.K.: CV 135-5-1, 5-2 og 136-5-2, CW 136-5-3.

H.o.h.: 0-30 moh.

Beskrivelse av området

Husøya og Været tilhører øygruppen Tarva vest for Fosenhalvøya. Den østligste delen av øygruppen, Været, ligger 5-6 km fra fastlandet. Hele øygruppen Tarva består av mer enn 300 øyer og holmer.

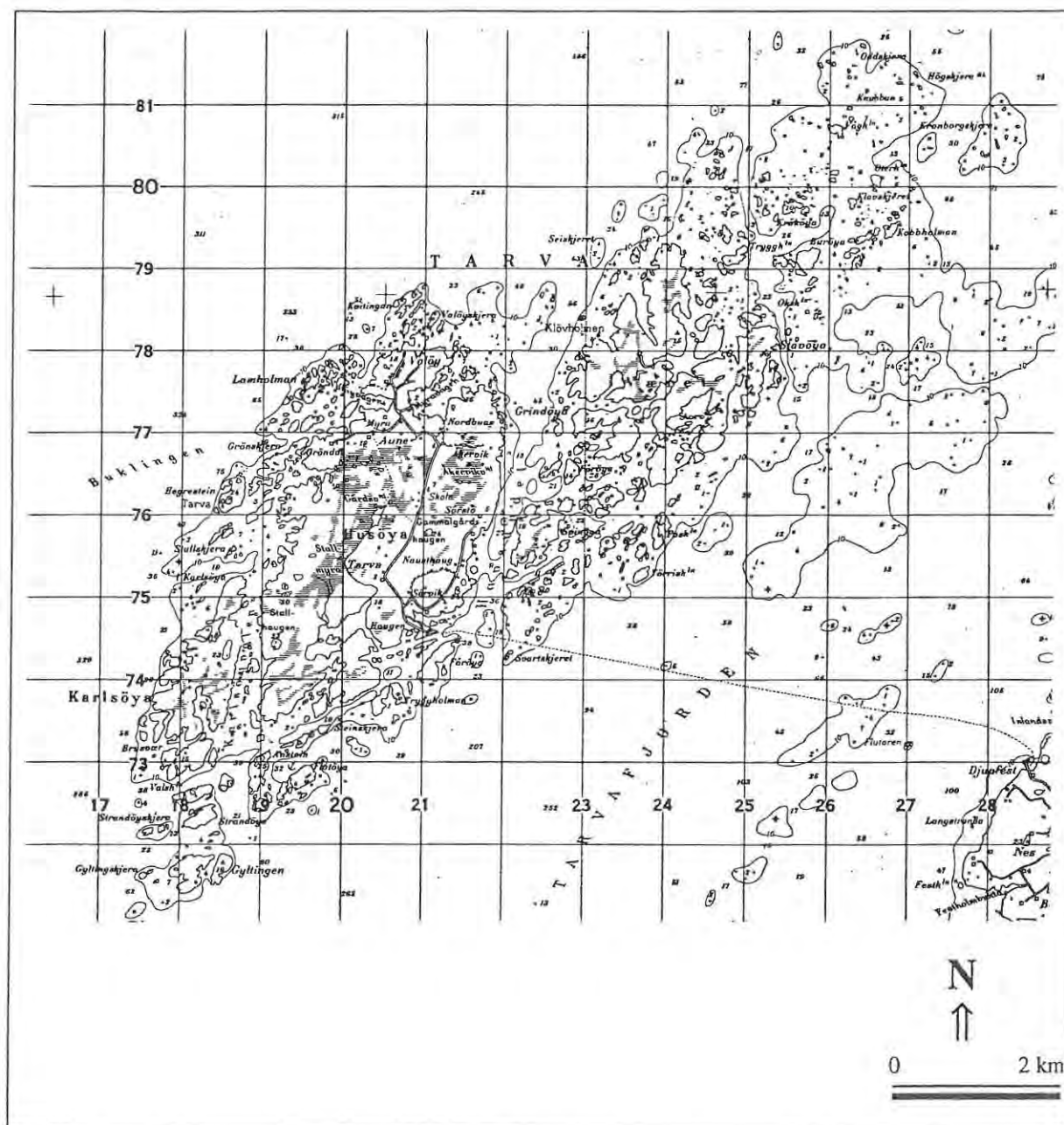

Fig. 6 Øygruppen Tarva i Bjugn består av over 300 øyer. Husøya er den største øya hvor dagens bosetning er samlet. Været med Svinøya øst for Husøya er vernet som landskapsvernområde med dyrelivsfredning. Utsnitt M7111 1522 IV.

Øykomplekset består av stort sett helt åpne øyer, hvor både de to største øyene og mange av småholmene fremdeles holdes i hevd med saue- og kubeite. Været og Husøya er de største øyene. Landskapet er her småkupert bestående av avrundede gras- og lyngkledde knauser og tørrbakker, som veksler med grunne senkninger, strender, viker og sund. Det er ialt ca 300-350 mål som er fulldyrket på Husøya, som er en liten andel.

Dagens bosetning er samlet på Husøya. Opprinnelig var det to gårder her: Tarva storgård og Valøygården. Tarva hovedgård lå tidligere under Austråt gods. Gården hadde tidligere en rekke husmannsplasser på Husøya. Det har også tidligere vært ett småbruk under Tarva hovedgård på Været rundt århundreskiftet.

Berggrunnen i området er for det meste sur, men striper av kalkrikt berg forekommer.

Tarva har et svært rikt fugleliv, med bl.a. sildemåse, grågås, ærfugl, gråmåse, svartbak og tjeld, for å nevne noen av de mest tallrike hekkefuglene. Steinkobbe er også vanlig å se i yngletiden.

Vegetasjon/flora - funn og kommentarer

Det er registrert over 200 arter både på Husøya og Været. Dette er et høyt artsantall. Trefingerurt har ett av sine få kjente voksested i Sør-Trøndelag her. Den vokser på beitede, kalkrike tørrberg på Været. Andre regionalt sjeldne arter er bl.a. hjertegras, bittersøte, sylarve, bleiksøte, tiggersoleie, skruehavgras og kystbergknapp.

Bergknauser og tørrbakker som har vært beitet i lang tid utgjør et karakteristisk element på Husøya, særlig i tilknytning til gårdene. Her fins kalkrike beitebakker som har vært beitet kontinuerlig i mange hundre år, kanskje tusen år, og som aldri har vært gjødslet. De mest intensivt beitede knausene, også fra gammelt av, ligger i nærheten av gårdene. Ved Tarva hovedgård midt på øya beites knausene i innmarka både vår, sommer og høst, men særlig vår og høst. Her ble det funnet mengder av den sjeldne arten hjertegras som er sterkt knyttet til denne typen gamle kulturmarker. Andre vanlig forekommende arter var bl.a. tiriltunge, smalkjempe, kattefot, rødkløver, marinøkkel, blåklokke og geitsvingel, typiske arter for kystens tørrbakker. På sørvendte sider av knausene vokste også flere varmekrevende arter, som gulmaure, gjeldkarve, karve, vårskrinneblom og lodnerublom. Kalkkrevende arter som vill-lin, bakkeveronika og lodnerublom, i tillegg til hjertegras, var også forekommende.

På utmarksbeitene rundt Margidohaugen og nærliggende knauser ved Karlsøysletta i sørvestlige deler av Tarva var det en særpreget og markant veksling mellom eng og lynghei, tydelig forårsaket av tidligere brenning (og påfølgende beiting). I skråninger og senkninger på baserikt underlag er det forekomst av svært verneverdige og velhevdede bestander av vekselfuktig, baserik eng. Karakteristiske arter er bl.a. storblåfjør, vill-lin, tepperot, loppestarr, tvebustarr, hårstarr, kornstarr, tettegras, tiriltunge, jåblom, blåknapp, dvergjamne, lodnerublom og blåkoll.

Beitede strandenger domineres av lave urter og gras, som strandnellik, strandkjempe og strandkryp og på kalkrike steder jåblom. Litt høyere opp får en på kalkrike steder innslag av bl.a. dunhavre, hjertegras, hårstarr og vill-lin.

Foruten kystlynghei, tørrbakker og knauser utgjør torvmyrene et viktig element i dette kystlandskapets mosaikk.

På Været er vegetasjonen beskrevet av Aune, E. (1983. Rapport frå botaniske undersøkingar i Været landskapsvernområde, Bjugn, Sør-Trøndelag. Univ. i Trondheim.). Det er også foretatt botaniske undersøkelser av kystlynghei (Fremstad et al. 1991. Kystlynghei på vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. Utredning 029. NINA.) og havstrand (Kristiansen 1988. Havstrand i Trøndelag. Økoforsk rapport 1988: 7A og 7B.).

Kulturminner

Det er registrert et meget usedvanlig felt med fornminne på Tarva. Trolig må de fleste røyssamlingene anses som gravrøyser, steinlegninger e.l. Trolig vil flere røyssamlinger kunne påvises ved avdekking av torvlaget i området. I Top.ark. Innb. O. Grüner (1956) antydes det at dette kan være spor etter sjøfinner. Gårdsanlegget "Tarven" består av kårstue, våningshus, driftsbygning, smie og to stabbur, alle satt opp på 1800-tallet (SEFRAK-registrering 1979). På Været er det ruiner igjen etter et småbruk. Det er trolig igjen bare et par tufter etter husmannsplasser på Husøya, det ene på Stranda vest på Husøya og det andre ved Åkervika. De fleste ble kjøpt ut og er små gårdsbruk idag. Det er trolig også tufter etter et sommerfjøs som har stått på Valøya. Det fins ingen svært gamle naust, men flere er fra før 1950. Steingjerder fins rundt den gamle gården på Været, mens en ikke kjenner til steingjerder på Husøya. Det er også to kjerreveger på Husøya. Det er heller ikke registrert gamle rydnings- eller steinrøyser på Husøya. Dette skyldes trolig at en har brukt steinen til tørrlegging av myrområder, grinding mm. På Været er det gravhauger fra vikingetiden på vestsiden av øya.

Kilder: SEFRAK-registrering 1979.

Bruk av området

En vet ikke sikkert når en fikk fast bosetning på Tarva. De første skrevne kilder er fra 1750 (Biskop Schønning). Så lenge det har vært bosetning på Husøya må en anta at det har vært drevet med fiske. Kilenotfiske av laks var i mange år hovedinntekten på Husøya. Idag er jordbruket viktigste levevei.

Sauer beiter stort sett på hele Husøya, hele Tarva og de aller fleste småholmene hvor det går an med beite. På noen av øyene er det flere titalls sauer, på andre bare 6-8 stykker. Lyngholmene blir beitet om vinteren av såkalt utgangersau. Utpå våren flyttes sauene til grasholmene. Det er en blanding av steinaldersau og andre saueraser. Steinaldersauen ble innført til Tarva i 1947. En vet ikke hvorvidt det har vært beite av denne type sauer fra riktig gammelt av, dvs. fra før 1750 som de tidligste skrevne kilder stammer fra.

På selve Tarva hovedgård har en idag samme dyreantall og dyreslag (både sau og ku; herford innført i 1957) som for 300 år siden (1750). Knausene i innmarka har trolig vært intensivt beitet i svært lang tid, og har aldri vært gjødslet. På Været er det sommerbeite av 400 sauer og 10-15 storfe, og vinterbeite 200 sauer. Været ble tidligere leid bort som beite for sau og storfe til folk på fastlandet. Det var også hestebeite her før. Idag er det bare én som har dyr her, men beitetrykket omtrent det samme idag som tidligere. På Husøya er det totalt ca 500 sauer, 50 storfe og 2 hester som beiter.

Tidligere ble det brent lyng systematisk, både på de store øyene og på småøyene. Idag brennes det mer sporadisk. Siste brenning var for bare ett og et halvt år siden på Brusværet. Mange

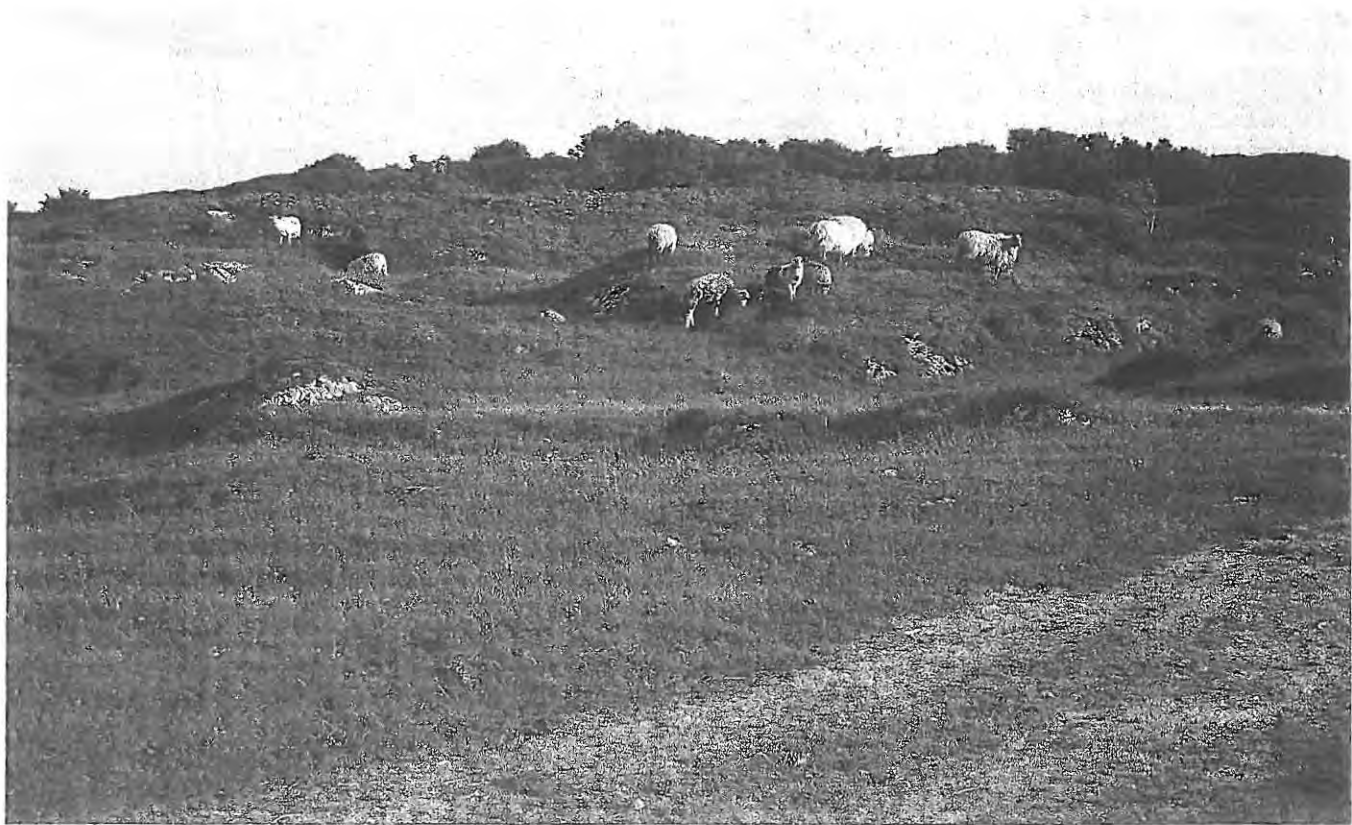

Fig. 7 Beite med steinaldersau på Tarva, en gammel norsk sauerase. Bildet er fra graskledde knauser i innmarka like ved Tarva storgård. Disse knausene har aldri vært gjødslet, men har vært beitet intensivt av sau og storfe i lang tid, med omtrent samme beitemønster idag som for 300 år siden. Ugjødsla kalkrik beitemark på innmark er idag en sjeldenhet. Den sjeldne arten hjertegras ble her funnet i mengder, sammen med andre gjødselsømfintlige, lyskrevende arter.

Foto: Kristin Liavik

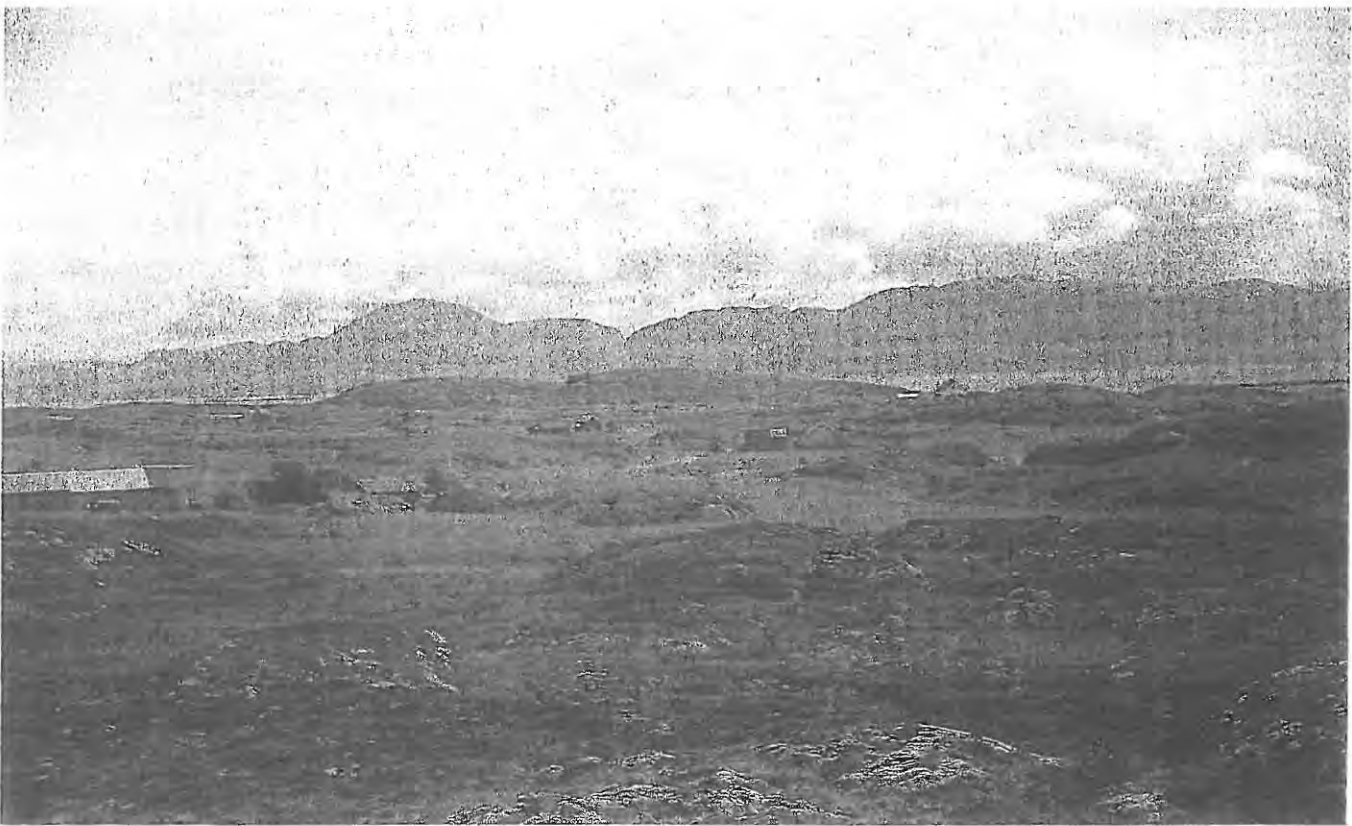

Fig. 8 Tarva består av over 300 øyer. Både større øyer og holmer beites idag, som fra gammelt av. Dette har skapt et helt øykompleks bestående av velhevdede gras- og lyngkledde knauser. Bildet er fra Husøya, den største av øyene, hvor dagens bosetning er samlet. Fastlandet i Bjugn ses i bakgrunnen. I forgrunnen ser en lynghei, typisk for kysten. Lengre bak er Tarva storgård omgitt av intensivt beitede og graskledde knauser (se også Fig.7).

Foto: Kristin Liavik

andre områder er også brent i løpet av de siste 25 årene, inkludert Været og Lyngøyan. På Været har en imidlertid ikke brent i senere tid. Det blir også forårsaket en del branner fra skytefeltet på Karlsøya, som ble etablert på midten av 80-tallet.

En annen form for "brenning" som praktiseres på Husøya er bruk av talle (jordgolv fra sauefjøsset), som bres utover lyngsletter som er tilgjengelig med traktor, 2. hvert år.

Korndyrking har lange tradisjoner på Husøya, både havre og bygg. Det har også vært en god del ljaslått på Husøya, men det var trolig for mye flatt ekreland til at slåttene hadde så stort omfang.

Været og Husøya var også viktige egg- og dunvær. Hele Tarva ble fredlyst som egg- og dunvær og kobbevær i 1878 og 1913. Det har aldri vært tradisjon å lage hus til ærfugler på Tarva, men en letet i lyng og einer etter dun etter at reirene var forlatt. På Tarva hovedgård fins det idag gamle redskap for rensing av dun.

Tidligere ble det tatt torv til brensel en rekke steder, siste gang for ca 20 år siden. De store torvdammene fører til årvisse tap av sauer enkelte steder på Husøya.

Kilde: Fredrik Christian Hagen (pers. medd.). Hirsch. Billeder fra norsk natur og næringsliv.

Vurdering

Tarva er representativt for kystkulturlandskapet i Sør-Trøndelag og spesielt for ytre Fosen. Tarva har svært stor verdi ved at "tradisjonelle" driftsformer er holdt i hevd gjennom mange generasjoner. Det er unikt at en har samme beitemønster på Tarva hovedgård på Husøya idag som for 300 år siden. Også Været har omtrent samme beitemønster som en har hatt i lang tid. I tillegg brukes de fleste småholmene til beite, i likhet med fra gammelt av, og den gamle tradisjonen med brenning holdes også tildels i hevd enkelte steder. Dette har skapt et helt økosystem bestående av gras- og lyngkledde knauser, karakteristisk for kystkulturlandskapet i Trøndelag. Det er også ganske enestående at de beitede knausene i innmarka ved Tarva hovedgård aldri har vært gjødslet. I tillegg er de kalkpåvirket. De utgjør derfor svært sjeldne elementer i dagens kulturlandskap. Også andre steder på øyene forekommer sjeldne kalkrike og artsrike kystenger.

Aune (1983) konkluderer med at Været har klare botaniske og landskapsøkologiske verdier. Fremstad et al. (1991) kommer til samme konklusjon på grunnlag av sine lyngheiundersøkelser. Høy lyngdekning, typeutvalg, tilstand og dagens drift gjør at Været har svært stor bevaringsverdi både på fylkes- og landsplan. Også Kristiansen (1988) vurderer Været som svært verneverdig på grunn av mange sjeldne arter og plantesamfunn på og i tilknytning til havstrendene. Været er foreslått innlemmet i Det europeiske biogenetiske reservatnett (jfr. Dijkema 1987). På Husøya er det funnet myrvegetasjon som representerer noen av de mest verneverdige myrene en kjenner ytterst på Trøndelagskysten (Moen 1983). Disse myrene er ikke oppdyrket idag.

Tarva framstår dermed som et av de beste eksemplene en har på gammelt kystkulturlandskap i Sør-Trøndelag, spesielt utfra landskapsmessige og botaniske kriterier, men også kulturhistoriske. De fleste fjordnære områdene og også mange av øyene i Sør-Trøndelag er gjenvokst eller i ferd med å vokse igjen på grunn av opphørt drift.

Når det gjelder arkeologiske kulturminner integrert i landskapet er området verdifullt (Kristian Pettersen pers. medd.).

Været med Svinøya og omkringliggende holmer er fredet som landskapsvernområde med dyrelivsfredning. Formålet med fredningen er "å bevare et egenartet og vakkert kultur- og naturlandskap, og verne dets dyre- og fugleliv".

Utslagsgivende kriterier

Tradisjonelle driftsformer er holdt i hevd, helhetlig landskap, sjeldne kystenger, mangfold av gamle kulturmarker og rik flora.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

Det er viktig å opprettholde dagens drift, både mht. dyreantall og dyreslag. Beitetrykket på Været og Husøya er trolig noenlunde optimalt pr dags dato. Aune (1983) og Kristiansen (1988) antyder imidlertid at strandengene på Været kan være for hardt beitet idag. Det er dessuten for få lyngholmer. I Åkervika på Husøya har det begynt en gjenvoksing pga. opphørt drift. Fremstad et al. (1991) konkluderer med at det idag er lite behov for skjøtselstiltak på Været, da dagens drift bidrar til å holde heiene ved like. Ved endring i drift, f.eks. reduksjon i antall beitedyr eller opphør av storfebeite, bør en følge nøye med i utviklingen og vurdere brenning. Det har ikke vært brenning på Været etter at det ble vernet. Generelt er det også en viss skepsis til brenning pga. en storbrann for 50 år siden.

Når det gjelder det verdifullt dokumenterte firkanttunet på Tarva hovedgård er det ønskelig at alle bygningene bevares, noe som grunneier tar sikte på.

5.2 Trondheimsfjordens jordbruksbygder

4 Høstad

Figur: 9, 10, 11.

Klasse: 1

Kategori: Mangfold - landskap med stor artsrikdom og variasjon

Kommune: Trondheim

Kartref. M 711: kartblad Orkanger 1521 I

Koord.: NR 560, 305.

Ø.K.: CJ 126-5-1, 126-5-2.

H.o.h.: 150-160 moh.

Beskrivelse av området

Høstadgårdene ligger som et godt synlig beitehauglandskap midt i det intensivt drevne mer eller mindre flate jordbrukslandskapet på Byneset i vestlige deler av Trondheim. Fra Høstadhaugen har en utsikt mot Trondheimsfjorden og store deler av Byneset.

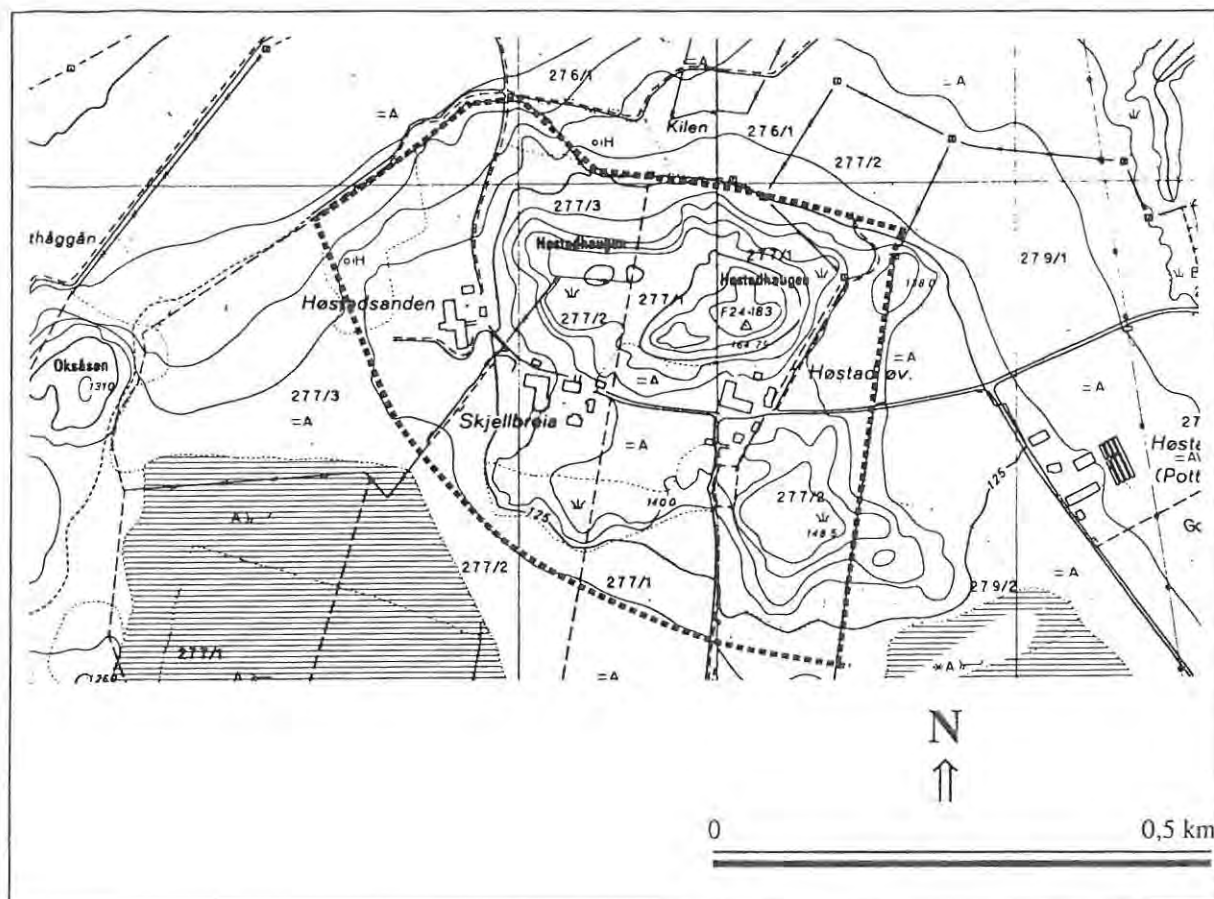

Fig.9 Høstad i Trondheim. Utsnitt av M711 1521 I.

Vegetasjon/flora - funn og kommentarer

I den beitede og ugjødslede Høstadhaugen er det registrert over 100 karplanter på relativt små arealer. På den sør/sørvesteksponerte siden er det gras- og urterike tørrbakker som dominerer. Feltsjiktet er lavvokst med innslag av flere ett-/toårige arter. Kalkholdig jordsmonn gjør at flere arter tilkommer. Typiske arter er rødknapp, gjeldkarve, gulmaure, karve, prestekrage, blåklokke, fuglevikke, ryllik, engfiol, rundskolm, hårsvæve, bitter bergknapp, dunhavre, flekkmure, tiriltunge, sauesvingel, stemorsblomst, skjermsvæve og bakkeveronika. På bar jord og i tilknytning til knauser og berg vokser bl.a. olavsskjegg, lodnebregne, skjermsvæve, mørkkongsslys, sandarve, småsyre, stemorsblomst, vårskrinneblom og vårrubblom. Sørlike, varmekjære arter som vårskrinneblom, vårrubblom, bergskrinneblom, gulmaure, mørkkongsslys, olavsskjegg, rundskolm, sandarve og sølvmure og fjellarter som fjellrapp og blårapp er representert. På friskere partier tilkommer bl.a. kvitkløver, engsoleie, engkvein, rødkløver, smalkjempe, nyseryllik og marikåpe.

På nord- og vestsiden er det et sluttet feltsjikt med fattige friskenger som dominerer, noe mindre artsrike enn de sørvendte tørrbakkene. Vanlige arter på de mest velhevdede områdene er bl.a. gulaks, harerug, tepperot, karve, tiriltunge, engsoleie, engfiol, smyle, rødkløver, rødknapp, vanlig arve, engfrytle og kvitkløver. Gulmaure forekommer spredt.

Fig. 10 Høstad ligger på Byneset, som tilhører landskapsregionen Trondheimsfjordens jordbruksbygder. Regionen karakteriseres av store flater med intensivt drevet jordbruk. Høstads knauslandskap bryter med dette landskapet på Byneset, og kan skimtes helt i bakgrunnen av bildet.

Foto: Kristin Liavik

Fig. 11 Høstad utgjøres av et særegent landskap med artsrike beitede knauser som stikker opp i landskapet. Idag finner en bare rester av denne type landskap og vegetasjon innenfor regionen Trondheimsfjordens jordbruksbygder. Gårdsbebyggelsen ligger i nedkant av knausene.

Foto: Kristin Liavik

I enkelte skogkanter vokser bl.a. fjellfiol, sammen med arter som kvitmaure, kvitveis, tveskjeggveronika, skogstjerne, gulskolm, fuglevikke, harerug og engsoleie.

Kulturminner

Enhetlig gårdsmiljø, lukket 4-kantun i tradisjonell byggeskikk plassert inntil beitehaugen. I tilknytning til Høstadmyra står det et intakt torvhus. Det er ikke foretatt SEFRAK-registreringer her. Like ved området er det registrert en samling gravhauger.

Kilder: Kristiansen, M.E.V. 1994 Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Rapp. 6 - 94.

Bruk av området

Høstadhaugen har vært benyttet til beite i lang tid. Oppå flatene og deler av den nord- og vestvendte siden av haugen har det tidligere vært dyrkamark. På Høstadmyra har en tatt torv til brensel.

Vurdering

Høstad representerer en rest av det som fins igjen av det gamle kulturlandskapet i Trondheimsfjordens jordbruksbygder i Trondheim og Malvik. Det fins i nær avstand til Rye tettsted, som en øy i et ellers intensivt dyrket område. Landskapet er særegent med gamle eiendommelige beitehauger som vises over nesten hele Byneset, og med en spesiell beliggenhet og plassering av husene i nedkant av de gamle beitehaugene. Miljøet er velbevart, både mht. forekomst av gamle kulturmarker og intakte gårdsbygninger. De gamle tørrbakkene har et høyt artsmangfold med mange arter som indikerer kontinuitet i kulturpåvirkningen. Tørrbakkene er representativ for indre strøk av Trondheimsfjorden med innslag av en del sørlige og sjeldne arter. Området er fra 1995 benyttet til undervisning av Universitet i Trondheim, Botanisk Institutt, og er ellers mye brukt i friluftsyemed.

Utslagsgivende kriterier

Særpreg, mangfold, kontinuitet, sjeldenhet.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

Den største trusselen mot kulturlandskapet på Høstad er opphør av beite. Det er derfor viktig å opprettholde beitetrykket. De sørvendte sidene av haugen er velhevd, men baksiden av Høstadhaugen som vender mot vest og nord holder på å gro igjen med bjørk. Beitetrykket er noe dårligere her, noe som bl.a. har ført til at bunnsjiktet er tett av engkransmose, og til at enkeltarter dominerer på spredte flekker. Rydding og økt beitetrykk kan være aktuelle tiltak. To permanente prøveruter er lagt ut for vegetasjonsanalyse i 1995 av Botanisk Institutt, Universitetet i Trondheim.

5 Skjetne

Figur: 12, 13.

Klasse: 1

Kategori: Representative/typiske landskap

Kommune: Skaun

Kartref. M 711: M711 Orkanger 1521 I

Koord.: NR 485, 210.

Ø.K.: CG 124-5-2, 5-4, CH 124-5-1, 5-3.

H.o.h.: ca 100-240 m.o.h.

Beskrivelse av området

Skjetne ligger ca 2 km fra Viggja sentrum. Landskapet er delt av flere daler, og utgjøres av skogkledde åser og åpne jordbruksarealer benyttet til beite og grasproduksjon. Skjetnangårdene ligger på rekke og rad, ellers ligger gårdene spredt. I dalbunnen renner Viggja. Det er gammel bosetning her, med fremdeles tydelige spor etter tidligere mangesidig ressursutnyttelse. Fra Kammen og Skjetnhaugen har en utsikt mot Sylane i øst, Hangarslettet på Byneset i nord og Orkdalsfjorden mot vest.

Den nye kystriksveien er planlagt å gå på sørlige siden av dalen. Den verdenskjente hoppbakken Marikollen ligger på den sørlige siden av dalen.

Vegetasjon/flora- funn og kommentarer

I deler av området (bl.a. Andåsen) er det relativt store forekomster av gammel kulturmark. Den åpne engvegetasjonen veksler her mellom rester av fattige slåttenger og gammel dyrkamark. De gamle slåttengene er urterike, har et kortvokst feltsjikt og har en artssammensetning av mange gjødselømfintlige arter. De friske partiene, som dominerer, har gulaks, rødknapp, smalkjempe, prestekrage, blåklokke, tepperot, tiriltunge, smyle, hårsvæve, aurikkelsvæve, øyentrøst, engfiol, rødkløver, tveskjeggveronika, nyseryllik, og blåkoll som vanlige arter. På tørrere steder er harerug, sauesvingel, legeronika og markjordbær også vanlig. Fuktigere partier kan ha innslag av kvitbladistel, kvitmaure, fuglevikke, sølvbunke, firblad, myrfiol, kvitveis og engsoleie. På åpen jord i tilknytning til steiner eller knauser forekommer arter som stemorsblomst, vårskrinneblom og småsyre. I bjørkeskogslunder og "småskog"-flekker er skyggetålende arter, som kvitveis, maiblom og smyle vanlig.

Kulturminner

Endel av gårdsbebyggelsen anses som svært verdifull. På Andåsen står det et helt kulturmiljø med steinfjøs, stabbur, våningshus, smie og mastu. Det er tallrike tufter (og bærbusker) etter husmannsplasser i overkanten av gårdsbebyggelsen. I de åpne kulturmarkene er det betydelige kulturhistoriske spor etter åkerkanter, tallrike rydningsrøyser, lauva trær, og tydelig skille i vegetasjonen mellom gamle åkre og gamle slåttenger. Skigard er det spredte spor etter. Rester etter kvernstein fins flere steder ved Viggja, bl.a. ved Skjetnefossen. Det er spor etter en gammel vei, trolig fra vikingtiden, som gikk mellom Viggja og Skaun. På andre siden av dalen går det en gammel setervei over åsene. En del intakte spor etter setervei går også mellom Andåsen og Åsen. Denne veien ble benyttet av gårdene på Viggja som hver dag gikk gjennom gårdstunene til Skjetnegårdene til Seljan og melket. Det er også spor etter en kjerrevei mellom innmarka og utmarka. Det er gjort et funn av steinøks datert til overca 4000-

1800 f. kr. I utmarka er det tydelige spor etter torvtaking til torvstrø i form av rester etter torvhus, torvstakker og torvhesjer.

Kilde: Tilvektskatalog, 1973. Det Kgl. norske Vidensk. selsk. Mus. Antikvarisk avd. Arnt Skjetne (pers. medd.), Inger Hammertrø (pers. medd.).

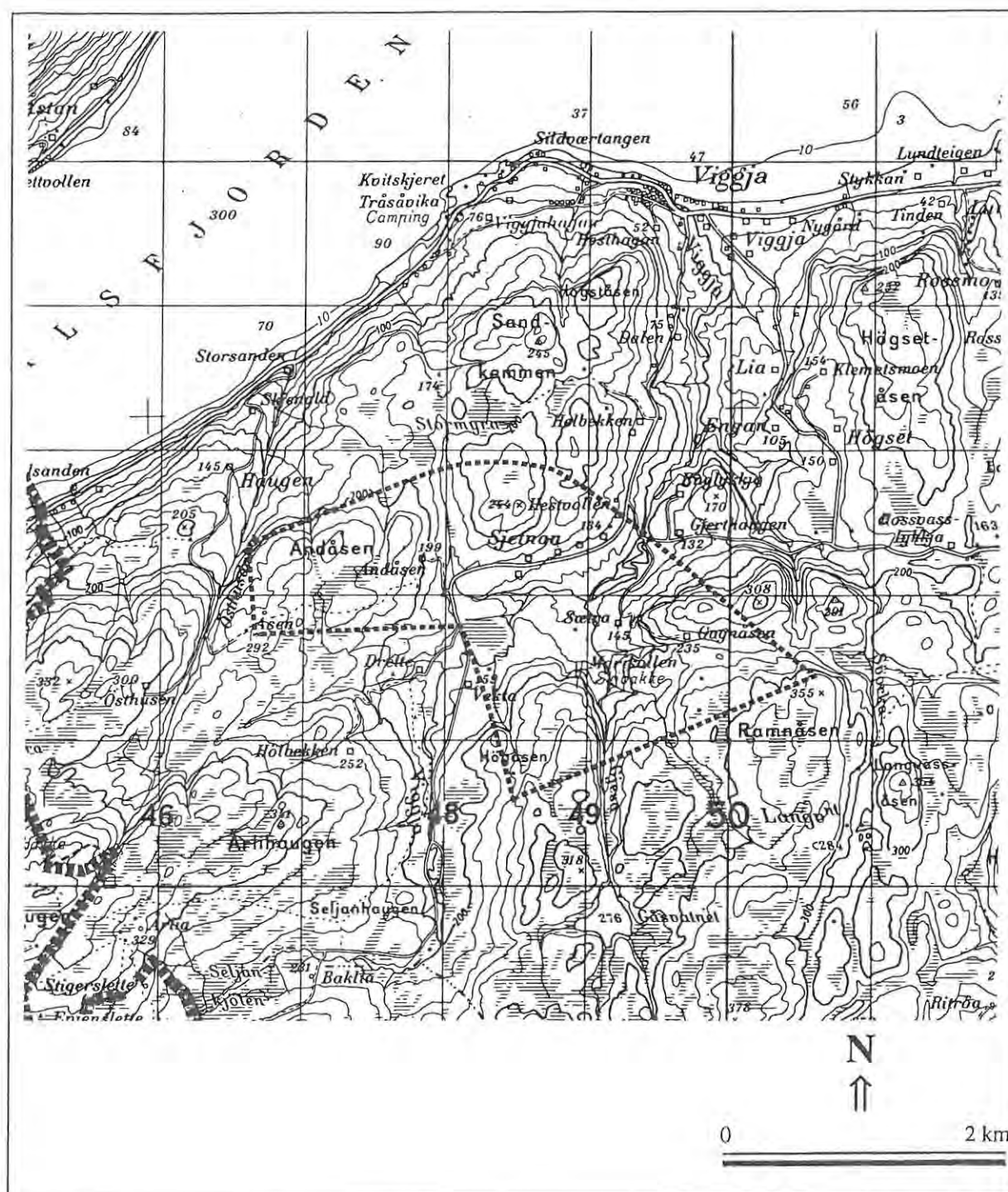

Fig. 12 Skjetne i Skaun. Avgrensningen er grov og omfatter også arealer med intensivt drevet jordbrukslandskap. Utsnitt fra M711 1521 I.

Bruk

Det har vært vekselbruk med korndyrking (havre, bygg), grønnsaker og slåttenger så sent som på 1950-tallet. Kyrne og sauene beitet i utmarken i skogen. Kyrne fikk også beite inne på ulike stykker i innmarka i løpet av sommeren (skiftet). Kyrne sto da i kjøør. Etter hesjinga flyttet en dyrene. Ungdyrene fikk da beite i utmarka.

Idag er det beite med kyr de fleste steder, og i en del av området drives det intensivt og det has på kunstgjødsel. I de bratteste bakkene er det imidlertid vanskeligere å komme til med omfattende gjødsling. På Andåsen fins det større arealer med gammel kulturmark.

Lauving var tidligere vanlig i kanten av slåttengene, for det første for å gi fôr til sauene og for det andre for å hindre at trevegetasjonen spredde seg ut over slåttengene. Bjørk, or, rogn og osp var fine trær å skjære i. Grenene ble skåret med sigd (skjuru), ca 1 meter lange, bundet sammen, og satt opp langs kantene noen dager til tørk, for så å bli fraktet opp på låven.

Seterbruk var vanlig på Høgåsen. Skogbruk har også hatt mye å si, som en av de beste skogbruksbygdene i fylket. Sagbruk har vært brukt til inntil for ca 70 år siden.

Husmennene levde både av jorda og sjøen (Rian, Storsanden).

Kilder: Inger Hammertrø (pers. medd.), Arnt Skjetne (pers. medd.).

Vurdering

I deler av området er landskapet komplett med velbevarte kulturhistoriske rester etter tidligere bruk i form av tallrike rydningsrøyser, slåttengrester, lauva trær, gamle trær og treklynger, hele gårdsmiljø, som ikke er ødelagt av senere inngrep. Slåttengrestene har en artsrik flora av "kontinuitets"- og gjødselømfintlige arter, typisk for vegetasjon drevet på "tradisjonelt" vis i næringsfattige områder i denne del av Sør-Trøndelag.

Området utgjør en brukshistorisk gradient med skogbruk, jordbruk og fiske som viktigste levevei.

Området samsvarer også med et prioritert landskapsområde i Skaun i prosjektet "Forvaltning av landskapet - en strategi i kommuneplanleggingen". Her omtales Skjetne som et "særpreget landskap" som er svært sårbart overfor endret drift og inngrep.

Utslagsgivende hovedkriterier

Helhetlig landskap, representativitet.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

Det er viktig at dagens beite blir opprettholdt. Det hadde også eventuelt vært ønskelig å gjenoppta slåttene i deler av innmarka enkelte steder.

Fig. 13 Andåsen i Skjetne-grenda. De eldre jordbruksmetodene fra vekselbruket er fremdeles godt synlig i landskapet. I forgrunnen til høyre ser en spor etter lauva trær. Lauvet fra trærne ble brukt til finfôr til sauene, og for å hindre at trevegetasjonen spredte seg utover slåttengene og flekkene med dyrkamark. Rett bak er det en større rydningsrøys, som viser at det har vært dyrkamark her tidligere. Åkerkanten kan også ses. I øvre deler av bakkene er det rester etter gammel slåtteng med artsrik flora.

Foto: Kristin Liavik

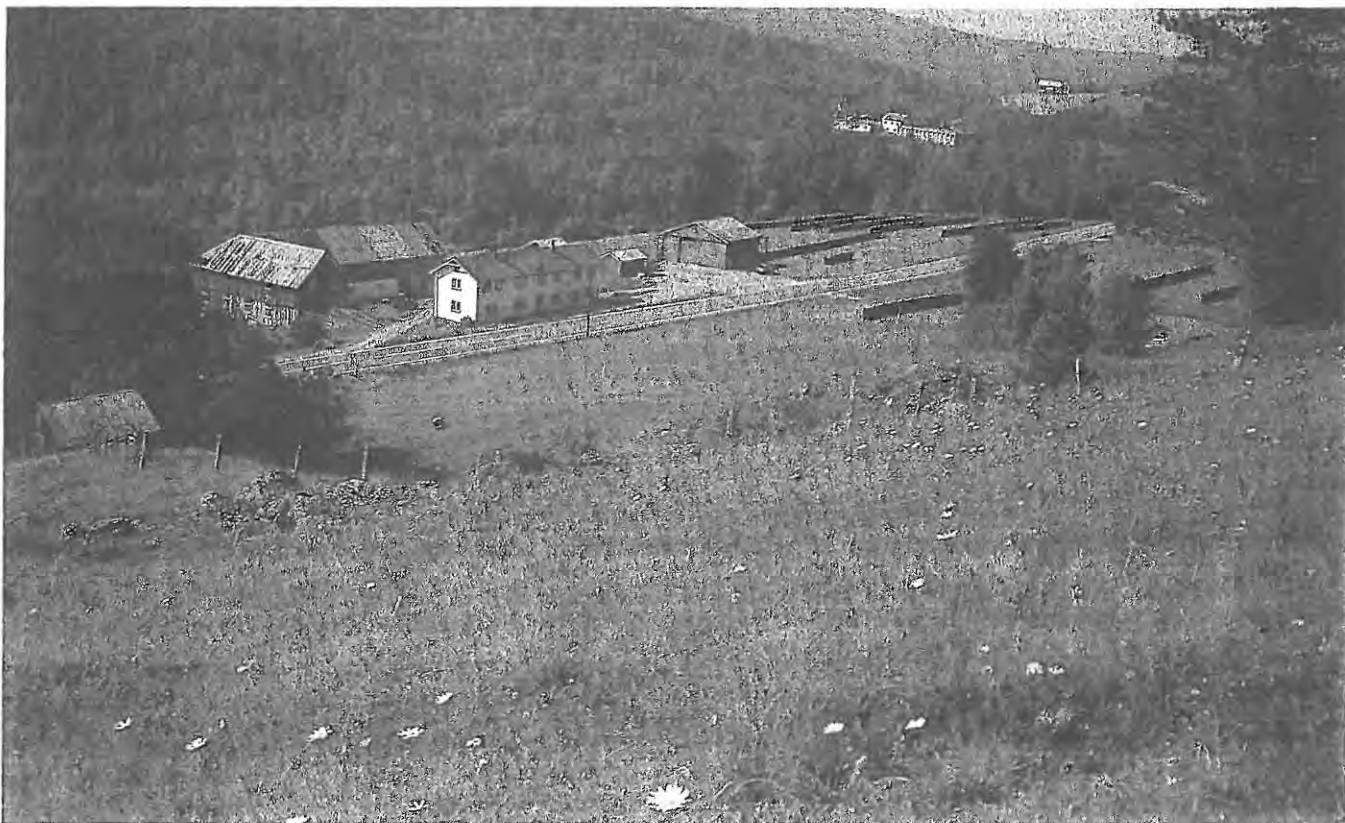

Fig. 14 Garberg uti gardi (den vestligste av de to gårdene). I forgrunnen artsrik, ugjødsel og steinete beitemark. Typiske arter er blant annet prestekrage, blåklomme og harerug.

Foto: Kristin Liavik

5.3 Dal- og fjellbygder i Trøndelag

6 Garberggårdene

Figur: 14, 15.

Klasse: 1

Kategori: Representativt/typisk landskap

Kommune: Meldal

Kartref. M 711: kartblad Løkken 1521 III

Koord.: NQ 235, 965.

Ø.K.: BW 119-5-2.

H.o.h.: ca 240-400 m.o.h.

Beskrivelse av området

Garberggårdene ligger ved riksvei 65 i vestlige deler av Meldal på grensen til Rindal kommune i Møre og Romsdal. De to gårdene, opprinnelig en storgård, ligger sørlig vendt et stykke oppe i dalsiden ved foten av Garbergfjellet med utsikt over den brede dalen og Jungfjellet i sør. Garberg uti garda er et småskala jordbrukslandskap med bl.a. steinete, ugjødsla saubeite på oversiden av veien som har tydelige spor etter tidligere tiders bruk. Garberg frammi garda har et eldre gårdsanlegg som er fredet. På 1700- og 1800-tallet var gården et av sognets største gårder. I nedkant av innmarka ligger en slåttemyr som ble fredet som naturreservat i 1990. Selve jordbrukslandskapet på Garberg frammi garda er generelt mer storskala.

Vegetasjon

Det er relativt stor variasjon i ulike kulturmarkstyper på Garberggårdene. På ugjødsla, steinete saubeite, tidligere slått, er det fattig friskeng som dominerer. Typiske arter er bl.a. harerug, smalkjempe, prestekrage, aurikkelsvæve, blåklokke, engfrytle, kvitmaure, gulaks, engfiol, smyle, finnskjegg og tepperot. På mer grasrike områder er kvitkløver, engkvein, engsoleie, ryllik, firkantperikum mer vanlig. Dette skillet i artssammensetning samsvarer trolig med tidligere tiders vekselbruk. De mer grasrike partiene er trolig tidligere dyrkamark, mens de urterike partiene trolig er gammel slåttemark.

På gammel slåttemark nå benyttet til kubeite på Garberg frammi garda er det fremdeles svak slåttengkarakter hvor smalkjempe og prestekrage er vanlig, og med spredte forekomster av nattfiol, småengkall, blåklokke og rødknapp. Vegetasjonen bærer generelt mer preg av opphold i drift og noe gjødselspåvirkning i forhold til Garberg uti garda. Det er mer artsfattig og engsoleie, tveskjeggveronika og firkantperikum og moser er vanlig.

Garbergmyra slåttemyr er undersøkt flere ganger, hovedsaklig av Asbjørn Moen. Myra er svært variert både når det gjelder myrtyper og flora/vegetasjon (Moen 1983). Myra er artsrik med forekomst av mange plantegeografisk interessante arter: kløkkelyng, pors, engmarihand, kildemjølke, linmjølke, myggblom, stortveblad, rome, gullmyrklegg, sivblom, engstarr, loppestarr, ryllsiv, kastanjesiv, trillingsiv, kvitmyrak, brunmyrak, brunskjene, kjeldeflik, brunflik, praktflik.

Rundt innmarka er det ulike typer barskog og løvskog som dominerer.

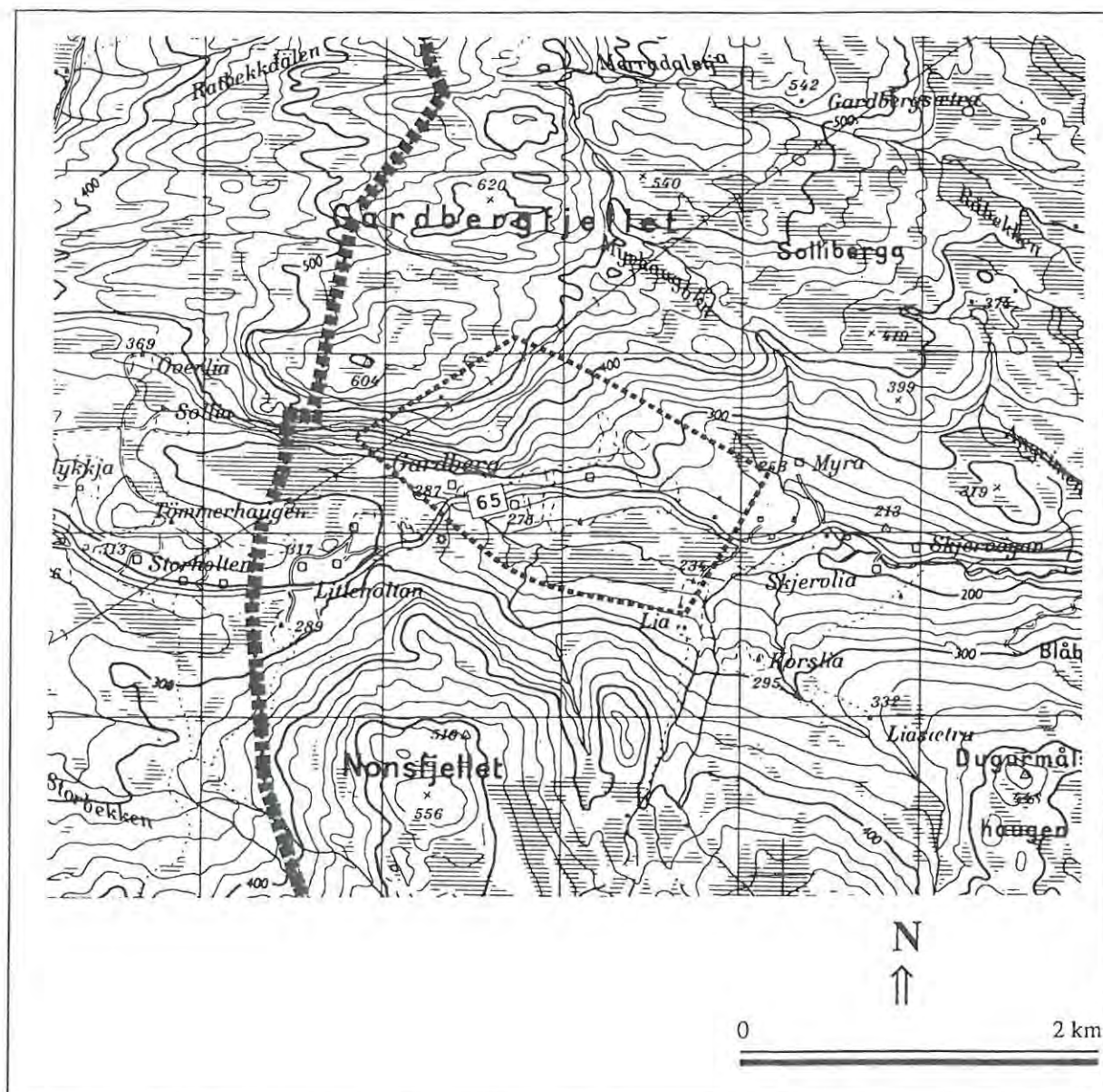

Fig. 15 Garberggårdene i Meldal. Utsnitt M711 1521 III.

Kulturminner

De skriftlige kilder for bosetning går tilbake til 1500-tallet. Det var opprinnelig bare én gård her før. Garberg uti garda ble utskilt og bygd i 1890. Garberg frammi garda gårdsanlegg er fredet. På 1700- og 1800-tallet var det en av sognets største gårder, og den representerer interessante lokalhistoriske og bygningstekniske aspekter. Den gamle kjøreveien som gikk mellom Trondheim og Nordvest-landet gikk gjennom det langstrakte tunet. Allerede i 1723 var gården gjestgiveri, og Meldals tidligere poståpneri lå også her fra omkring 1750 til 1810.

Våningshuset på Garberg frammi garda har en rekke 1800-talls interiører i behold. Det såkalte kubbefjøsset har vegger av stolper utmurt med tømmerklubber. Teknikken har vært en del benyttet i distriktet, men i vår tid fins det bare noen få bevarte eksempler.

Det er tufter etter et par husmannsplasser, sommerfjøs og en høyløe i området. Det er videre spor etter gamle veier, dyrkingsspor, steingjerder og rydningsrøyser.

På Garberg uti garda det registrert 3 gravhauger (i 1897); og det er gjort et løsfunn av økseblad fra 700-800-tallet.

Kilder: Meldal bygdebok, bind I. 1968. Fredede hus og anlegg 4 Sør-Trøndelag. 1984. Universitetsforlaget.

Bruk

På Garberg uti garda drives det med ekstensiv sauedrift. Garberg frammi garda har leid ut innmarka til beite for kyr de siste 20 årene. Disse går innenfor gjødsla innhengninger over og nedenfor veien. Kubeitet startet for 10 år siden etter et opphold på ca 25 år etter at en sluttet med slått på slutten av 50-tallet. Tidligere har det vært utstrakt slått i utmarka. Lauvtaking er ikke kjent.

Kilder: Siri Eitun (pers. medd.), Størker Garberg (pers. medd.).

Vurdering

Garberggårdene utgjør et godt eksempel på typisk byggeskikk for dalbygdene i Meldal-Rennebu-området i Sør-Trøndelag, men samtidig sjelden idag.

Området har relativt stor variasjon i ulike tradisjonelle kulturmarkstyper, hvorav noen er artsrike, f.eks. de åpne saubeitene som har en rik flora av gjødselømfintlige engarter. Garbergmyra er fredet som naturreservat. Formålet med fredningen er å bevare en floristisk og vegetasjonsmessig svært variert myr i den naturgeografiske regionen 34a (Skogen nord til Hattfjelldal), samt å bevare ei slåttemyr i tilknytning til nærliggende fredet gårdsanlegg.

Garberggårdene utgjør også et bra eksempel på sammenhengen mellom tradisjonell gårdsdrift og utnyttelse av utmarksressurser. En har her en kombinasjon av et høyst verneverdig gårdsanlegg i innmarka, og en høyst verneverdig slåttemyr i utmarka, i nær tilknytning til gården. Dette gjør området velegnet i pedagogisk øyemed. Det er videre planer om å anlegge en natur- og kultursti i deler av området, som gjør at området har stor verdi for friluftslivet.

Det er foretatt noen inngrep i området. Riksvei 65 deler jordbruksarealet i to deler. Det er anlagt vei på Garberg for utdriving av tømmer.

Utslagsgivende hovedkriterier

Representativitet.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

Det er laget en skjøtselsplan for Garbergmyra naturreservat (Singsaas, S. 1995. botaniske undersøkelser med skisse til skjøtselsplan for Garbergmyra naturreservat, Meldal, Sør-Trøndelag. Rapp. Bot. ser. 1995 -4.). Aktuelle tiltak er rydding og slått. Slått av Garbergmyra

vil starte i 1996. Tilretteleggingstiltak er også skissert i skjøtselsplanen. Dette omfatter bl.a. forslag til opparbeidelse av natursti.

På Garberg uti garda bør sauebeitet fortsette som idag. Det kan også være aktuelt med slått på enkelte flekker i innmarka.

Det bør også fortsatt beites på Garberg frammi garda, spesielt ved Garbergbakkan hvor det ikke gjødsles. Beitet er nødvendig for at området kan holdes åpent.

7 Kleivgardene-Sliper-Dettli-området

Figur: 16, 17, 18.

Klasse: 1

Kategori: Mangfold - landskap med stor artsrikdom og variasjon

Kommune: Oppdal

Kartref. M 711: kårblad 1) Romfo 1420 II, 2) Oppdal 1520 III.

Koord.: 1) NQ 095, 390, 2) NQ 130, 390.

Ø.K.: BU 107-5-1, 5-2, 5-3, 5-4. BV 107-5-1, 5-3.

H.o.h.: 220-1100 moh.

Beskrivelse av området

Gårdene ligger i sørvendte ller i bratt dalføre, mellom to store fjellområder i Oppdal nær fylkesgrensen til Møre og Romsdal. I dalbunnen løper elva Driva og fra den stiger landskapet først opp i bratte, skogkledde fjellvegger og videre inn i mer slakere dalsider høyere opp. I de slake dalsidene ligger gamle gårdstun høyt hevet over dalbunnen på begge sider av elva. Den sørvendte dalsiden grenser med sine utmarksområder inn mot Trollheimen i nord. På den andre siden av dalen, i sør, starter et annet stort fjellområde Dovre. Fra den sørøstvendte dalsiden har en utsikt mot fjellområder som deler seg i flere dalfører.

Gårdene er jevnstore. På den sørvendte dalsiden ligger de ved ca 600 moh. Setrene ligger i et belte ovenfor gårdene på noenlunde samme nivå, men avstanden mellom setrene og gårdene avtar suksessivt fra vest til øst. Seks av gårdene ligger nær hverandre i vestlige deler av området. Noen kilometer øst for Kleivgardene-området ligger gårdsbrukene Sliper, øvre og nedre, mellom 500 og 600 moh., og enda lengre øst Dettli, 500 moh.

Det bratte og utilgjengelige terrenget var godt egnet for middelalderens røvere og forbrytere. Sagnet forteller at en storforbryter kverket hele 12 personer i Gråurda-området på 1600-tallet. En trellmann ble brent i Sunndal i samme perioden.

Vegetasjon og flora

Det er stor variasjon i ulike kulturmarkstyper, med forekomst av ugjødsla slåtteenger, ugjødsla hestebeite, ugjødsla kalvebeite, og utmarksbeiter med ku (og sau), og forekomst av tidligere ugjødsla slåttenger, i tillegg til intensivt drevne områder.

I området forekommer artsrike enger som er meget sjelden i Trøndelag. Det er kalkrike, udyrka tørrenger som tidligere har vært slått og som utgjør en mosaikk sammen med tørrberg

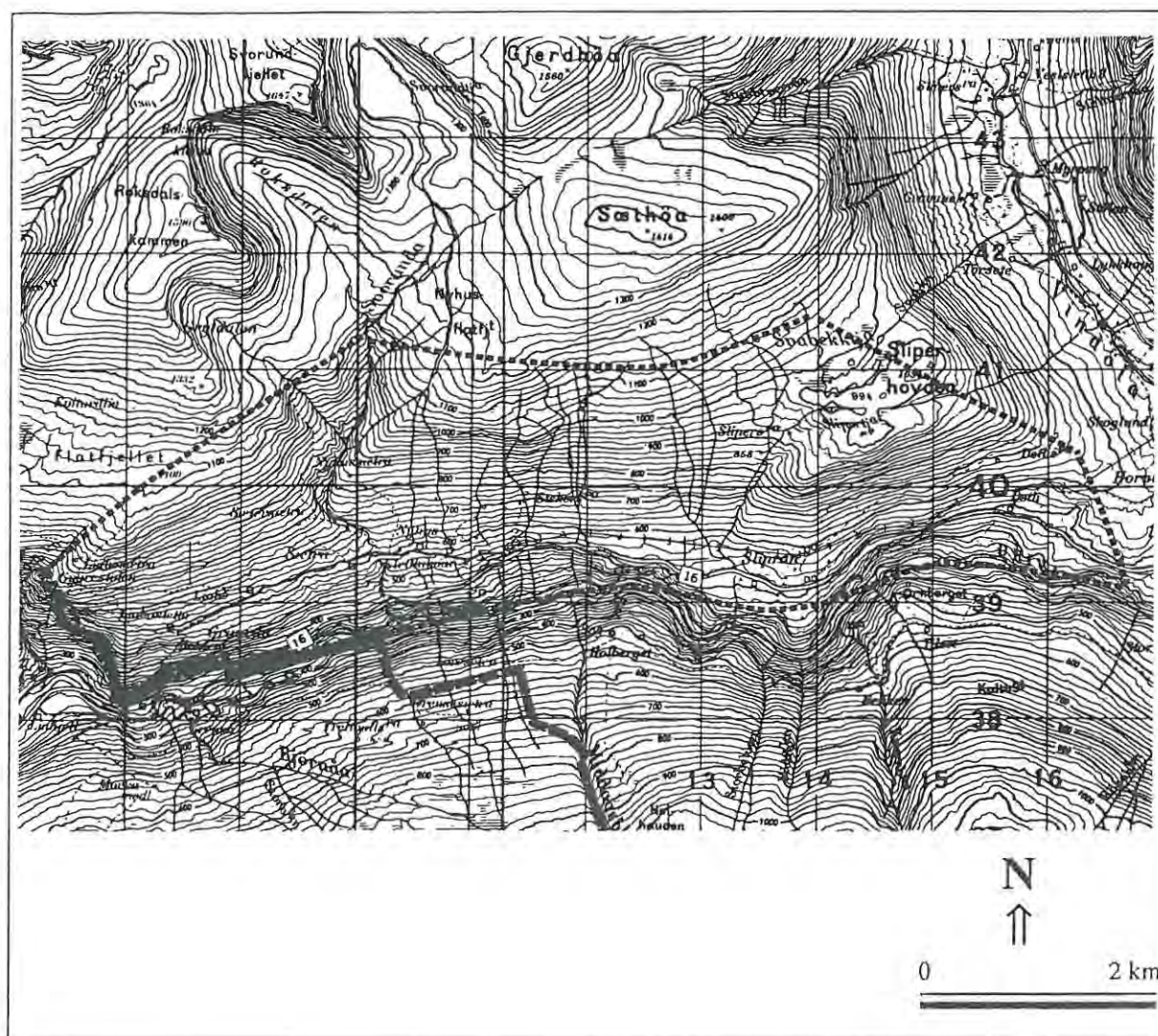

Fig. 16 Kleivgardene-Sliper-Dettli-området. Utsnitt fra M711 1420 II, 1520 III. .

og knauser. Her vokser det mange varmekrevende og øst- eller sørøstlige arter som er nokså sjelden i Trøndelag, sammen med fjellarter og andre engarter. Flere er kalkkrevende. Av østlige eller kontinentale arter er følgende tørrbakkearter registrert: smånøkkel, sandfiol, kanelrose, bakkestarr, skogkløver og smalfrøstjerne. Dette er arter som her har sin vestgrense, og som avhenger av slått eller beite for sin eksistens her. Den sørlige arten fagerknoppurt er veldig vanlig, sammen med bl.a. dunhavre, dunkjempe, rundskolm, smalfrøstjerne, sølvmyre, stormaure, tiriltunge, engsmelle, fuglevikke, hårsvæve, rødknapp, lintorskemunn, marikåpearter, ryllik, legeveronika, småsmelle, aksfrytle og fjellrapp. Andre registrerte arter er: engnellik, kransmynte, bergskrinneblom, bakkemynte, gulmaure, sandarve, vårpengeurt, vårskrinneblom, bergveronika og bakkestjerne.

Marisko, en annen østlig og sårbar art, som bare er kjent fra tre steder i Oppdal, er funnet ved Gisinger.

På Kletthammer ligger det også en meget artsrik ugjødslet slåtteng som fremdeles drives "tradisjonelt". Jordal & Gaarder (1995) fant her hele 44 beitemarkssopp, herav 12 vokssopp, 9

rødskivesopp og 3 fingersopp. Blant de som kan nevnes er den sjeldne, kalkkrevende arten *Camarophyllus colemanniana*, bleik form av engvokssopp, musserongvokssopp, spissvokssopp, slåttemarksarten lillagrå rødskivesopp og belterødskivesopp. Når det gjelder karplanter er de typiske naturengartene prestekrage, rødkløver, kvitkløver, gulaks, blåkoll, bleikstarr, kvitmaure, småengkall, fuglevikke, engfiol, marikåpe, øyentrøst og engkvein vanlig, for å nevne noen. Piggstarr og bakkemynte forekommer også. På tørrere partier og knauser og berg i og i tilknytning til enga vokser bl.a. bakkeveronika, aurikkelsvæve, hårsvæve, sølvmore, stemorsblomst, lintorskemunn, småbergknapp, småsmelle, bakkemynte, dunkjempe, gjeldkarve, smalfrøstjerne og rundskolm. Slåttengen ligger ved siden av et ugjødsla hestebeite.

På nabogården Sæter har Jordal & Gaarder funnet hele 14 rødskivesopp-arter i ugjødsla slåtteng i kantområder til dyrkamarka. Mest oppsiktsvekkende var funnet av rødskivesoppen *Entoloma politoflavipes*. Den er hittil bare kjent fra noen kalkrike naturenger i Finland og Estland (Noordeloos 1992). Den er trolig en meget god indikator på kulturlandskap med høy biologisk verdi, og er oppført som direkte truet på den norske rødlisten for sopp.

I nedre deler av dalføret er det flekker med alm-hasselskog med bl.a. svarterteknapp, som her vokser på sin østgrense. Skogen er generelt gras- og urtedominert, som følge av tidligere utmarksslått og nåværende utmarksbeite med ku (og sau). I utmarksbeitene ovenfor gårdene er det flekker med åpne, tørre og friske beitemarker. På kalkrik grunn er bakkesøte vanlig. Den sjeldne, sørlige fjellplanten norsk malurt er funnet i fjellet ovenfor skoggrensen, ca 1400 moh.

Andre interessante arter som er registrert i kulturlandskapet er bl.a. dvergmispel, bakkesøte, bakkestarr, berggull, bergrørkvein, blå rapp, brudespore, mørkkongslis, skoresildre, småbergknapp, snøsildre, stortveblad, tysk more og vill-lin.

Kilder (i tillegg til egne registreringer): Jordal, J.B. & Gaarder, G. 1995. Biologisk mangfold på økologisk drevne bruk. Beitemarkssopp og planter. Norsk senter for økologisk landbruk. Jordal, J.B. & Gaarder G. 1993. Soppfloraen i en del naturbeitemarker og naturenger i Møre og Romsdal og Trøndelag. Fylkesmannen i Møre og Romsdal. Norsk senter for økologisk landbruk.

Kulturminner

Det er mye gammel og samtidig intakt bebyggelse i området. Mange av småhusene, som smier, eldhus og høyløer er også bevart på de fleste gårdene. Et hus som må nevnes og som det bare fins to av i sitt slag i Norge er Nedre Kletthammer, fredet av Riksantikvaren. Det er bygd inn i berget for å hindre å bli tatt av ras. Huset ble bygd like etter et snøras i 1868 som krevde 32 menneskeliv. Øver Sliper har også helt spesielle laftede tømmerhus fra 1800-tallet. Idag står eldhus, våningshus, treskelåve, fjøs, stabbur og kårstue (tidligere husmannsbu) og høyløe i nedkant. Den gamle skyss-stasjonen ligger også på Sliper. Sliper var den siste skyss-stasjonen vest i Oppdal før en tok til på den bratte og vanskelige Gråura. Her møttes i gamle dager fjordingene og bøndene fra Oppdal og nabobygdene. Det er også trolig at det har vært en gammel skyss-stasjon på Kletthammer før den kom på Sliper. I dalbunnen nede ved elva er det tufter etter flere gamle husmannsplasser.

På Sliper ligger også "St. Olavs" brønn, bygd opp av gamle steinheller og trolig svært gammel. Den gamle rideveien mellom Trøndelag og Mørebygdene gikk gjennom tunet på øver Sliper, og sagnet forteller at hestene til Olav den Hellige drakk av brønnen her. Det er

enda tydelige spor etter denne gamle kløvstien eller rideveien flere steder mellom dalbunnen nedenfor Kleivgardene og Lønset, de eneste sporene mellom Sunndalsøra og Oppdal. Stien stammer trolig fra før vikingtiden.

I øverkant av slåttengen på Kletthammer står det et sommerfjøs, og rester etter eldgamle steinbåser.

De fleste seterhusene står ennå. Det er også rester etter gamle kjerreveier, bl.a. fra Liabøslettet til Ytter Liabø. Det fins spredte rester etter steingjerder, ved Liabø er de veldig godt bevart.

Fra Svorundas utløp og frem til Nyhusbekken går to gamle vannkanaler parallellt. De nedre delene av kanalene ligger innenfor avgrensningen, dvs. der "Nyhuskanalen" munner ut i Nyhusbekken og der vannet fra "Kletthammerkanalen" krysser Nyhusbekken.

Kilder: Jon Kletthammer (pers. medd.), Harald Sæther (pers.medd.), Per Ålbu (pers.medd.), Fridtjof Horvli (pers. medd.).

Bruk av området

Bosetningen er gammel. Både Sliper, Liabø, Steker og Imang er gamle navn. Navnet Bø hører med i den eldste gruppen gårdsnavn i bygda. Gården Liabø er dokumentert å være i bruk fra eldre jernalder, og en kan da trygt regne med at de andre gårdene østover også var det. Det har høyst sannsynlig vært drevet jernutvinning her. På et jorde ovenfor gården Sæter, er det funnet bearbeidet og tydelig brent jernmalm; slagg. Strukturen på gårdene i mellom- og jernalderen er undersøkt. Mange av gårdene ned mot Sunndalen, som Tilset, Kletthamran, Imang og Dettlia var svært oppdelt også i høgmellomalderen før 1350.

Nedenfor gårdene, i selve dalbunnen, har det vært et ti-talls husmannsplasser, den siste bosatt i 1875.

Utmarksbruk som lauving, "mossotaking", utmarksslått og seterdrift var vanlig. Lauving ble foretatt så sent som på 1950-tallet. En tok lauv overalt, både i hasselskogen ned mot elva og ovenfor gårdene. De vanligste treslagene var or, osp, bjørk og selje. Det er enda tydelige spor etter lauvtakinga. Det var ikke tradisjon å rydde stubben etterpå. Utmarksslåtten opphørte på de fleste gårdene på begynnelsen av 1950-tallet. Flere holdt på med setring fram til midten av 70-tallet. På Liabøslættet sluttet en for ca 25 år siden. Idag beiter ca 7-800 sauer og 40 kuer i utmarka.

Korndyrking var vanlig fram til 1950-tallet, siste året var 1959. Til tross for høyden over havet var det årvisse kornavlinger, noen av de mest kornsikre i hele Oppdal.

På to av gårdene, Kletthammer og Sæter, driver en idag økologisk jordbruk. En gammel slåtteng på Kletthammer (som har stort mangfold av planter) beites idag kraftig med sau og hest vår og høst og slås i begynnelsen av august. Både Kletthammer og Sæter slår de gamle slåttengrestene med 2-hjulstraktor og tildels ljà i kantene.

Kilder: Jon Kletthammer (pers. medd.), Harald Sæther (pers.medd.), Per Ålbu (pers.medd.), Fridtjof Harvli (pers. medd.). Farbrege, O. 1994. Gardsgrenser, navn og tidleg gardsbusetting i Oppdal. I: Bøgda vår 1994. .

Fig. 17 Eksempel på bratt dalbygd i Sør-Trøndelag: de vestligste delene av Kleivgardene-Sliper-Dettli-området i vestlige deler av Oppdal. Sunndalsfjellene og Trollheimen i bakgrunnen. I dalbunnen nede ved elven er det tallrike tufter etter husmannsplasser. Gårdene ligger mellom 500 og 600 moh. Ovenfor gårdene igjen ligger det setre som avtar i høyde fra vest mot øst.

Foto: Kristin Liavik

Fig. 18 Artsrik slåtteng fra Kleivgardene, like ovenfor bratte Gråurda i vestlige deler av Oppdal kommune. Slåttengen drives "tradisjonelt" med slått i begynnelsen av august, og gjødsles ikke. Det er funnet blant annet funnet en mengde beitemarkssopp her, hvorav noen er sjeldne (Jordal & Gaarder 1995). I bakgrunnen er det et ugjødsla hestebeite.

Foto: Kristin Liavik

Vurdering

Kleivgardene-Sliper-Dettli-området er representativt for det brattlendte kulturlandskapet i dalbygdene i vestlige deler av Oppdal.

Området har stor verdi gjennom at tradisjonelle driftsformer som engslått og utmarksbeite med kyr, holdes i hevd. Og fremdeles ser en spor etter andre gamle utnyttelsesformer, som en fremdeles har verdifull kunnskap om, f.eks lauving. Området viser også stor kontinuitet i byggeskikk. Det går forbindelseslinjer helt tilbake til eldre jernalder.

Det er stort mangfold av gamle kulturmarkstyper og kulturminner og det er sjelden stor artsrikdom og forekomst av mange sjeldne og trua arter, samt mange godt velbevarte og noen nasjonalt/regionalt sjeldne bygninger. Hele 11 registrerte sopparter står på en eller flere rødlistene i de nordiske land. Mangfoldet i kulturmarker og arter skyldes bl.a. et sørvendt kystpåvirket innlandsklima, sammen med en lang og mangeartet brukshistorie, opprettholdelse av tradisjonelle driftsformer, delvis kalkholdig jordsmonn og stor høydeforskjell. Ifølge Jordal & Gaarder (1993, 1995) har et par av lokalitetene trolig nasjonal verdi som kulturlandskap utfra biologiske kriterier, noe som understøttes av både sopp- og karplantefloraen.

Det er også representert et stort mangfold av ulike brukshistorier i området - fra husmannsvesen - gårdsdrift - sommerfjøsbruk til ulike typer utmarksbruk, som en ser tydelige spor etter, både i vegetasjonen og som kulturminner.

I det store og hele har området beholdt sine biologiske og kulturhistoriske kvaliteter og utgjør dermed et mer eller mindre komplett miljø.

Utslagsgivende hovedkriterier

Kontinuitet, mangfold, sjeldenhet.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

For at kvalitetene skal ivaretas er det ønskelig at dagens utmarksbeite opprettholdes og at en fortsatt driver de artsrike slåttengene på tradisjonelt vis. Det vil bl.a. innebære at en unngår gjødsling. Dersom bruken endres vil bl.a. flertallet av de registrerte soppene forsvinne. Det kan også være ønskelig å ivareta eksempler på lauvingbruken.

En må være oppmerksom på den gamle kløvstien i forhold til andre interesser i området. Når det gjelder bygningsmassen er den for det meste bevart og velbeholdt.

5.4 Fjellskogen i Sør-Norge

8 Endalen

Figur: 19, 20.

Klasse: 1

Kategori: Representative/typiske landskap

Kommune: Midtre Gauldal

Kartref.: M711 kartblad 1) Budal 1620 IV, 2) Kvikne 1620 III.

Koord.: 1) PQ 730, 610, 2) NQ 760, 560.

Ø.K.: CL 11-5-2, 5-4, CL 112-5-4, 5-2. Sørliche deler er ikke dekket opp.

H.o.h.: ca 600-900 moh.

De generelle beskrivelsene nedenfor omfatter både Endalen og seterdalen i Budalen.

Beskrivelse av området

Endalen og seter dalen i Budalen er sørlige seter daler til Gaula ved innfallsporten til Gauldalsvidda. Landskapet er sterkt preget av tidligere og nåværende bruk. Det er en veksling mellom slåtte- og beitebetinget bjørkeskog med åpne setervoller, slåtte- og beitemark,

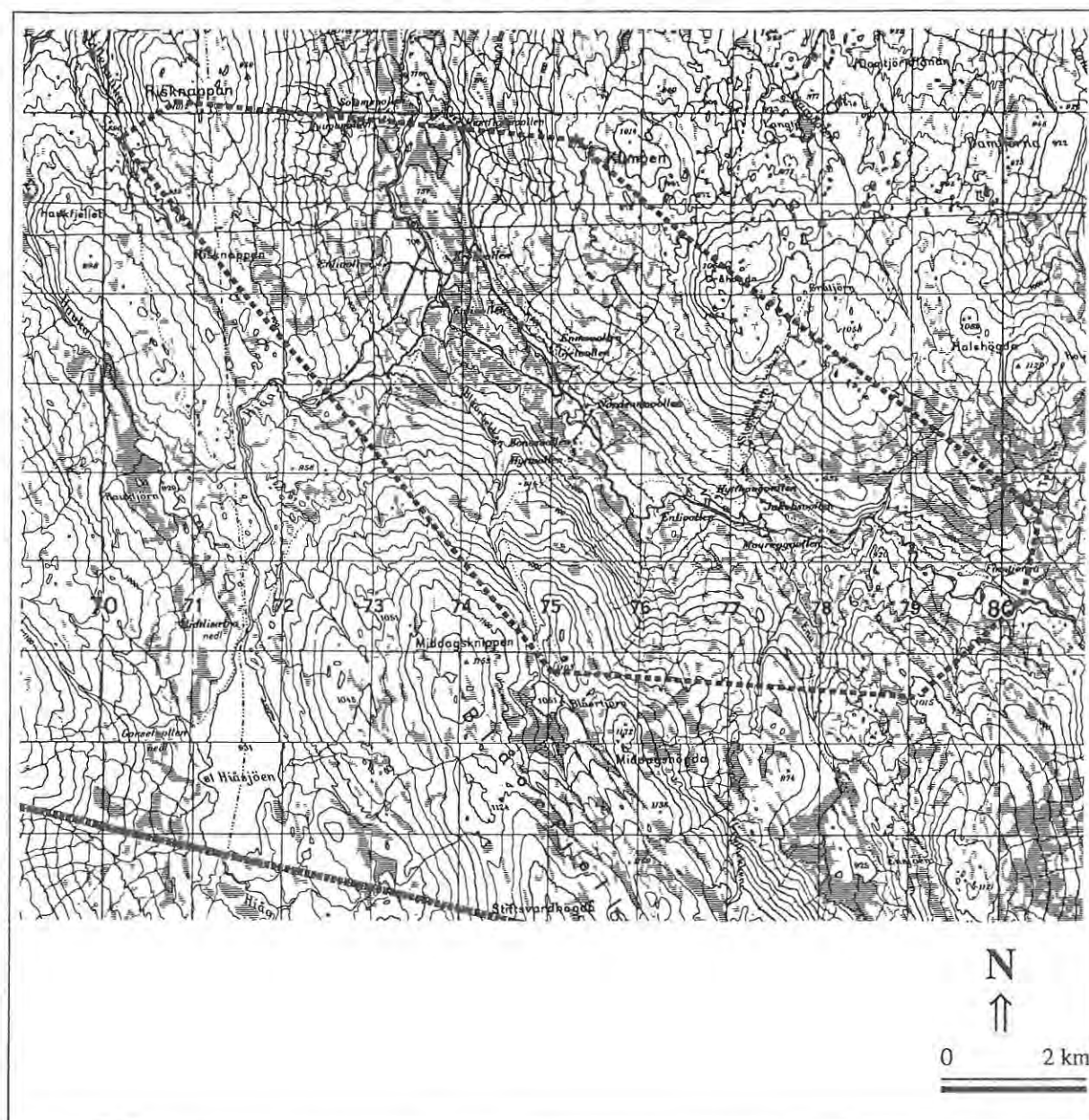

Fig. 19 Endalen i Midtre Gauldal. Avgrensningen følger verneforslaget for landskapsvernområdet seter dalen i Endalen. Utsnitt M 711 1620 IV, 1620 III, 1620 II.

slåttemyrer og elvesletter. Setrene ligger spredt i det meste av dalene, men den totale tettheten av setrene er høy. Endalen består gjennomgående av sure bergarter. Store deler av seterdalen i Budalen er preget av kalkrike bergarter.

Flora/vegetasjon - funn og kommentarer

Olsson et al. (1995) og Jordal & Gaarder (1994) har foretatt omfattende undersøkelser av ulike kulturmarker i Endalen og seterdalen i Budalen. Beskrivelsene nedenfor er basert på deres undersøkelser. Tore Ouren (1952) har gjort grundige floristiske undersøkelser på noen setervoller og en del andre lokaliteter i samme område.

Setervoller, gamle utmarksslåtter på fastmark og på myr og ugjødsla beitemark, både tresatt og åpen, er de viktigste kulturmarkstypene i seterdalene. Hele 13,8 % av seterlandskapet i seterdalen i Budalen utgjøres av utslåtter (både myr og fastmark), og 3,3 % i Endalen. Utslåttene ligger for det meste på lettbrukte elvesletter og rikmyrer. På elveslettene i dalbunnen i Endalen er det betydelige arealer med gammel slåttemark, hvor Blåola utmerker seg med sin omfatning og hyppige forekomst av høyløer.

Det er generelt svært høy artsrikdom på utmarksbeitene, med høy frekvens av såkalte "gräsmarksindikatorer" eller indikatorarter på gammel beite- og/eller slåttemark. Olsson et al (1995) opererer med 39 slike arter i seterdalen i Budalen og Endalen. På setervollene er det størst antall indikatorarter på voller med slått eller beite, lang tid siden pløying og bare lite eller ingen gjødsling. Det fins fremdeles mange voller med gammel engvegetasjon og kontinuerlig beite- og slåttepåvirkning, som ikke er pløyd på 70-90 år, og ikke kunstgjødslet.

Blant "gräsmarksindikatorene" er det utskilt såkalte "eksklusive gräsmarksindikatorer". I seterdalen i Budalen er det: bakkesøte, marinøkkel, dvergjamne og brudespore. Dette er alle kalkkrevende arter. Den sjeldne arten bakkesøte og marinøkkel forekommer relativt rikelig langs hele solsiden i seterdalen i Budalen. Bakkesøte er dokumentert å ha gått sterkt tilbake i Europa. 23 av gräsmarksindikatorene er utskilt som "seterarter" i området. De synes å være mer utbredt på gamle beite- og slåttemarker i seterlandskapet, dvs. at de synes å være begunstiget av beite med tamdyr. I disse seterdalene utgjør de ca 20 % av seterlandskapets flora. En slik art er fjellnøkleblom, som er registrert på en lokalitet.

Den truede arten kvitkurle er tidligere funnet på grasbakker i seterdalene under 1950-tallet (Ouren 1952), men er ikke gjenfunnet på 90-tallet. Det samme gjelder den truede arten huldrestarr registrert på slåttemyr i Synnerdalen, sørlige deler av seterdalen i Budalen.

Når det gjelder beitemarkssopp er det funnet ialt 13 rødlistearter i seterdalen i Budalen og Endalen. En av de registrerte soppartene, *Entoloma viaregale*, er direkte truet. Den utgjør et meget interessant funn på Sæterengvollen, bare kjent fra Norge og hittil bare kjent fra typelokaliteten på Dombås. I tillegg er det funnet et par tydeligvis meget sjeldne rødskivesopparter, hvorav den ene hittil er ubeskrevet. Det er imidlertid foreløpig vanskelig å si bl.a. fordi slekta er meget vanskelig.

Fjellene rundt seterdalene er stedvis rike. På Storsalen er det registrert arter som bergrubloom, skredrubloom, gullrubloom, lodnerubloom, snøsøte, småsøte, fjellkvitkurle, fjellkurle, fjellnøkleblom, dvergsyre, reinmjelt, bergveronika, fjelltettegras, fjellkveke, rabbetust og smalstarr.

Kilder: Olsson et al. (1995), Jordal & Gaarder (1994), Ouren (1952).

Kulturminner

Kulturminneregistreringene viser en stor samling av verdifulle seteranlegg innen et begrenset område. De sørlige delene av Endalen og seterdalen i Budalen skiller seg ut som spesielt karakteristiske, med høy grad av tetthet mellom vollene i den enkelte grend og et landskap som er sterkt preget av tradisjonell seterdrift. Dette er kanskje Norges tettste samling av setre med tradisjonell fedrift. De eldste bygningene er fra første fjerdedel av 1700-tallet. Høyløer fins spredt i utmarka. Bruer og klopper over elver og bekker finnes i området og er av varierende alder og utførelse.

De eldste kulturminnefunn er av flere steinalderboplasser ved de største innsjøene. Det er videre mange spor etter drift i kulturmarka: fangssystemer, antagelig for elg og reinsdyr, finnes det flere av. Det mest sammenhengende systemet finnes ved Tovmoen i Budalen nord for seterdalen i Budalen (se lokalitet 13 Midtre Gauldal). Denne formen for fangst var vanlig til ut på 1500-tallet. Jernutvinning er det mange spor etter i området: slagghauger, jernvinner, hustufter og tjæremiler.

Ferdselsveier som pilegrimene til Nidaros tråkket fins det sporadiske spor etter.

Det fins også mange samiske kulturminner i området.

Kilder: Anker, M. (1994). Verneplanarbeid Gauldalsvidda Forelhognaområdet. 1. Utredning - kulturmiljø.

Bruk av området

Det fins sikre belegg for seterdrift i området tilbake til 1600-tallet, men jernutvinningen i området daterer seg til de første århundre etter Kristi fødsel. Sporene etter jernutvinningen på Tovmoen i Budalen tyder på en stor, nærmest industriell aktivitet opp gjennom tidene. Utmarksutnyttningen i seterdalene Budalen og Endalen omfatter dermed en tidsramme på nesten 2000 år.

Idag er det melkeseterbruk med hele 17 setre i seterdalen i Budalen og 4 setre i Endalen, noe som skiller dem fra mange andre setergreider i Norge, hvor bruken for det meste har opphørt eller har mindre omfang.

Utmarksslåttene var et viktig bidrag til avlingene på gårdene i det tradisjonelle jordbruket. Det ble slått annethvert eller tredjehvert år i Trøndelag og aldri gjødslet. Denne bruken opphørte fra 1910-1950 i Endalen, og mellom 1940-1950 i seterdalen i Budalen. I perioden 1963-1993 er det dyrket opp 126 da i utmarka i seterdalene Budalen/Endalen.

Utmarksbeitene i seterliene og på fjellet ble også utnyttet i forbindelse med seterdriften. De første sikre skriftlige kildene om dyreholdet på setrene i seterdalene Budalen/Endalen viser at det var 431 melkekyr, 200 ungdyr, 19 okser, 2 hester, 785 sauer, 15 geiter og 14 griser. Kutallet har gått jevnt tilbake fra 40-tallet, men ikke så mye som ellers i landet. "Andre storfe", som omfatter kalver, okser og kviger, har økt i antall etter 1949. Det er ingen idag som har den gamle storferasen. Antallet sauer har økt sterkt i seterdalene Budalen/Endalen fra slutten av 1800-tallet og fram til idag. I 1993 var det innen almenningene i seterdalene Budalen og Endalen 266 kyr, 433 ungdyr og 2997 sauer på beite.

Tidligere var det vanlig å samle inn lauv som fôr. Rogn og selje ga det beste fôret. Lavinnsamling hadde noe mindre omfang i disse strøkene.

Skogen har også vært hardt utnyttet, spesielt under kopperverket sin tid. Vedforbruket var også høyt i forbindelse med ystingen. Jernutvinning fra myrmalm i kombinasjon med seterdriften, krevde også ved.

Den tradisjonelle bruken av setervollen har vært husdyrgjødsling om høsten, slått hvert år i august, noe etterbeite, overflatedyrking og rydding, ikke pløying. Fra 1900-tallet hadde en av og til beite på vollen.

Kilder: Olsson et al. (1995).

Samlet vurdering seterdalen i Budalen og Endalen

Seterdalen i Budalen og Endalen utgjør representative seterlandskap for indre deler av Trøndelag og har fremdeles omfattende seterdrift som til en viss grad kan kalles "tradisjonell" med sau- og kubeite i utmarka og slått på setervollene. Seterdalene Budalen og Endalen, særlig de sørlige deler, utgjør kanskje Norges tettste samling av setre med tradisjonell fedrift med store arealer med storfebeiter og ikke gjødslede slåttemarkar og tildels setervoller.

Det er stor variasjon av ulike biotoper og tilhørende plantesamfunn skapt gjennom langvarig bruk og med skiftende metoder og intensitet. De utgjør, sammen med et betydelig antall høyløyer i de gamle utmarksslåttområdene, og øvrig seterbebyggelse i Budalen, viktige kulturhistoriske dokument, både i nasjonal og internasjonal sammenheng.

De gamle ugjødslede kulturmarkene er refugier for bl.a. den sjeldne arten bakkesøte, en art som har gått sterkt tilbake i Europa. Når det gjelder beitemarkssopp er det funnet ialt 13 arter i seterdalene Budalen og Endalen som skal stå på den nye reviderte listen over trua beitemarkssopp. Det er sannsynlig at artsrikdommen er høyere her enn i potensielle naturlige samfunn i samme miljø.

Seterdalen Budalen utgjør videre et verdifullt referanseområde for internasjonal og nasjonal forskning som Norge har en stor mulighet og et internasjonalt ansvar for å bevare. Et referanseområde av levende seterlandskap har også stor betydning for undervisning på ulike nivåer og innen ulike retninger.

Fremdeles sitter lokale folk med verdifull kunnskap om tidligere bruk av området.

Et jordbruk som bygger på utnyttelse av naturbeitesmarker hvor fjellnære utmarker er sentrale, slik som i seterdalen i Budalen, kan betegnes som holdbare i et langsiktig perspektiv. Høyere grad av gjenbruk og husholdning med ressurser preger etterhvert internasjonale avtaler som Norge har underskrevet, som Konvensjonen for bevaring av biologisk mangfold.

Særtrekk for Endalen

I Endalen har den tidligere slåtten skapt helt særegne kulturmarkstyper av større omfang, bl.a. på Blåola og på Hiåvollen. I det store, relativt åpne slåttelandskapet på Blåola fins det flere høyløyer fra 1700- og 1800-tallet. På Blåola, Hiåvollen og Storrødsvollen er det funnet interessante beitemarkssopp.

Fig. 20 Blåola i Endalen, et særegent, stort, hagemarkspreget slåttelandskap med flere høyløer og vegetasjon preget av slått og beite. Området er tenkt tatt i bruk som slåtteområde igjen.

Foto: Kristin Liavik

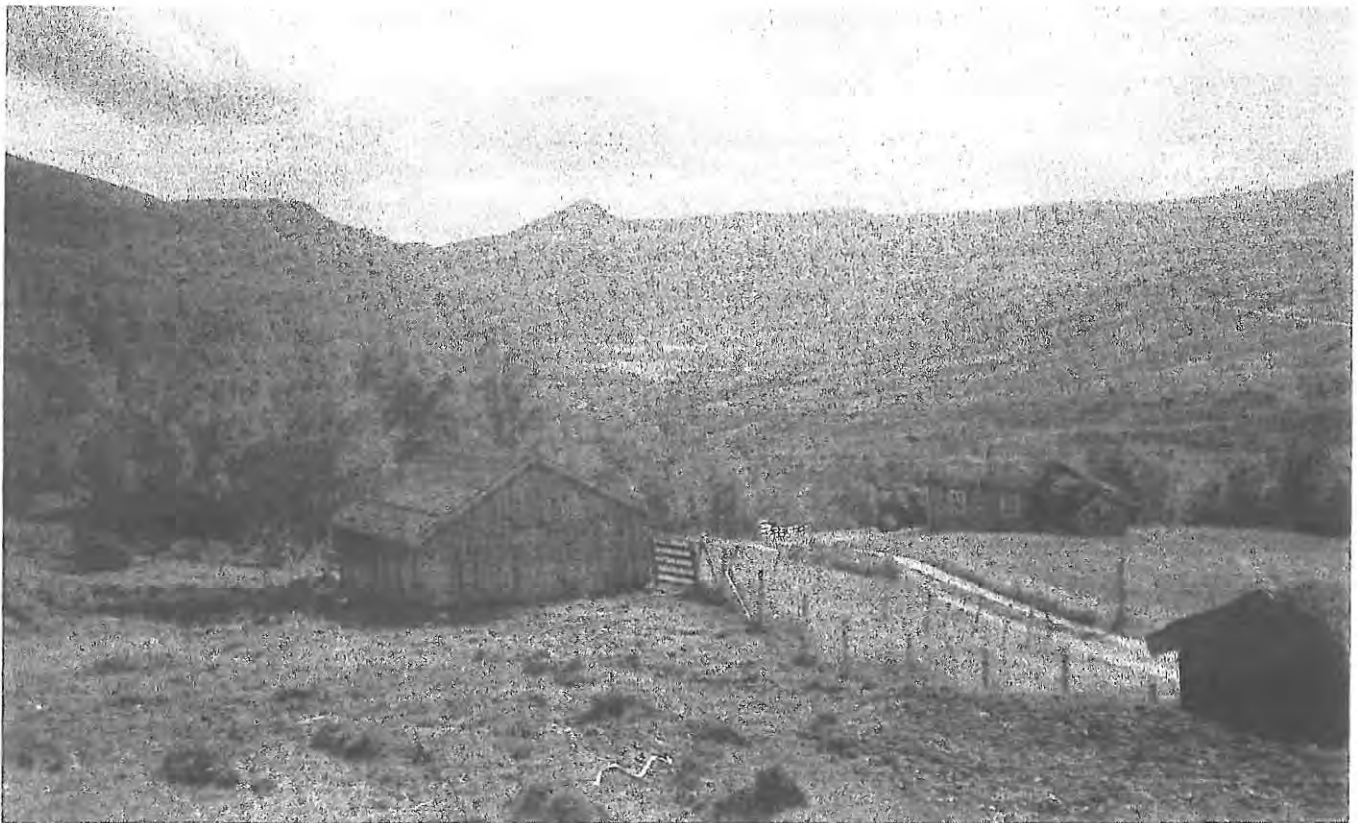

Fig. 21. Synnerdalen, den sørligste delen av seterdalen i Budalen. Seterdalen i Budalen og Endalen har fremdeles omfattende "tradisjonell" seterdrift. De sørlige deler av dalene, utgjør kanskje Norges tettste samling av setre med tradisjonell fedrift med store arealer med storfebeiter og ikke gjødslede slåttemarkar og tildels setervoller. Bakkesøte og marinøkkel forekommer relativt hyppig i de ugjødsle beitemarkene, tidligere nyttet som utmarksslåtter.

Foto: Kristin Liavik

Utslagsgivende hovedkriterier

Kontinuitet, helhetlig landskap, mangfold.

Kilder: Olsson et al. (1995).

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov for seterdalene Endalen og Budalen

Dagens seterdrift bør opprettholdes også i fremtiden. Seterdriften bør inkludere både saue- og kubeite, og slått av setervoller, som idag. Den største trusselen mot landskapet i seterdalene og det biologiske mangfoldet av biotoper, plantesamfunn og arter vil være svekkelse av utmarksbeitet. For spesialiserte beitemarkssopp og det biologiske mangfoldet generelt vil opphør av slått av lite gjødselspåvirkede setervoller og kantområder, samt forsterket gjødselsbruk på setervollene, også være en alvorlig trussel.

Selv om det er hele dalene som gjør dem verdifulle og som en ønsker å bevare, kan det være nyttig å nevne noen mindre områder i dalene som på en eller annen måte utmerker seg.

Viktige områder for spesielle og spesialiserte beitemarkssopp er dokumentert bl.a. nedenfor Grøndalshøgda og på Sæterengvollen i seter dalen i Budalen. Nedenfor Grøndalshøgda bør landskapet holdes åpent ved rydding, og beitetrykket bør være minst like stort som idag.

I det gamle utmarksslåttområdet Blåola er det planer om å gjenoppta slått på en del av de gamle slåttengene. Framvekst av einer og vier her medfører at rydding er påkrevd først. På Sæterengvollen er det ønskelig at det blir hevdet som før med slått, og at kantområdene ikke gjødsles.

Kilder: Olsson et al. (1995), Jordal & Gaarder (1994).

9 Seter dalen i Buas dalføre

Figur: 21, 22.

Klasse: 1

Kategori: Representative/typiske landskap

Kommune: Midtre Gauldal

Kartref. M 711: kartblad 1) Budal 1620 IV, 2) Kvikne 1620 III, 3) Dalsbygda 1620 II.

Koord.: 1) PQ 830, 610, 2) NQ 850, 565, 3) NQ 890, 555.

Ø.K.: CN 112-5-3, CN 111-5-1, CN 111-5-3. Sørlike deler er ikke dekket.

H.o.h.: ca 600-900 moh.

Særtrekk ved seter dalen i Budalen

I Budalen har en en kombinasjon av kalkholdig jordsmonn, langvarig hevd i form av beite eller slått og lite gjødsling på betydelige arealer. Dette er en kombinasjon som begynner å bli sjelden i dagens kulturlandskap. Den sjeldne arten bakkesøte og maringekkel forekommer relativt rikelig langs hele sidsiden. Fjellnøkleblom er registrert på en lokalitet. 12-14 kalkkrevende beitemarkssopp er funnet i dette området. Sæterengvollen og området nedenfor Grøndalshøgda er gitt stor/meget stor verdi utfra soppundersøkelsene.

For en nærmere beskrivelse og vurdering av seter dalen i Budalen henvises til område 9.

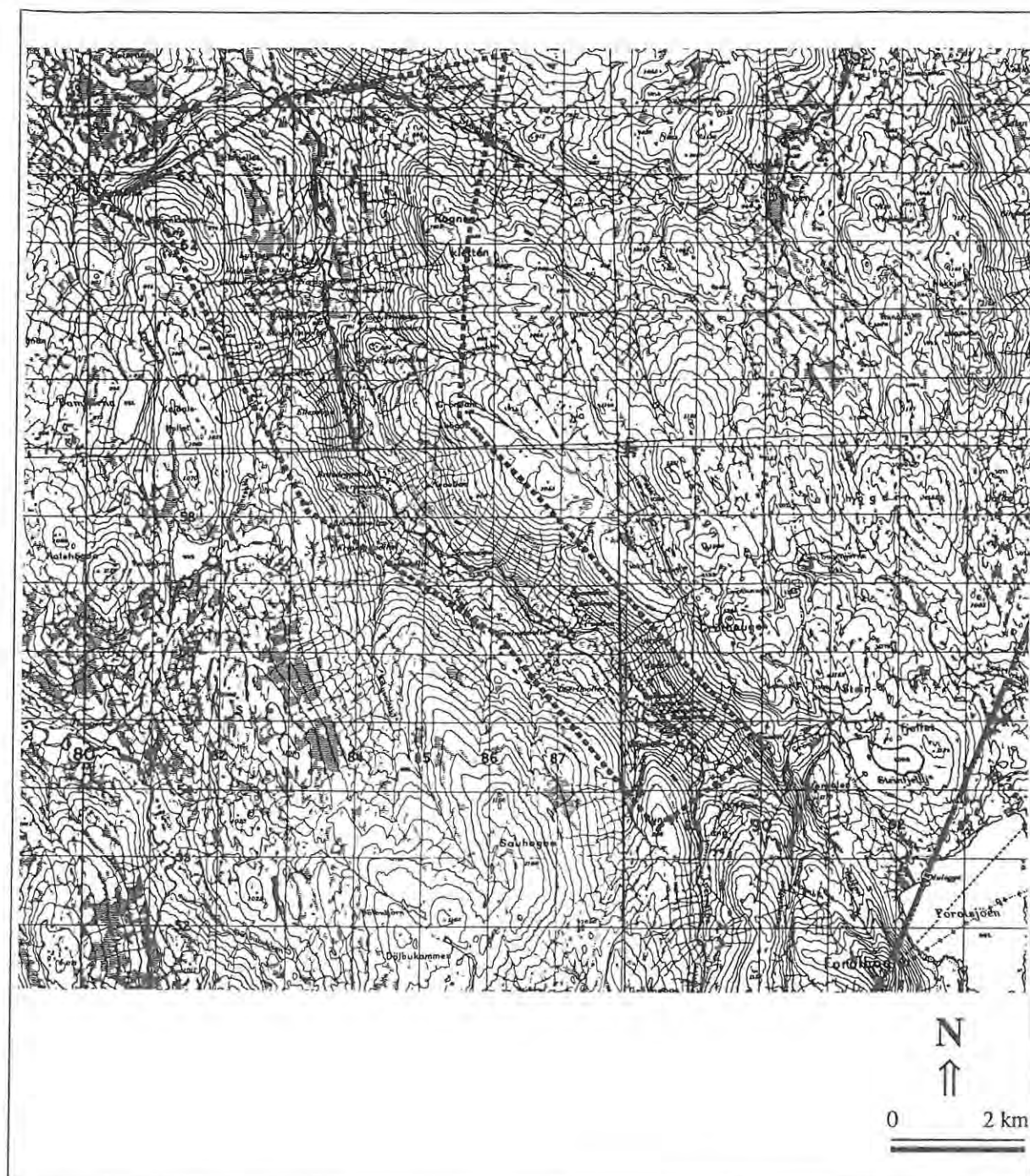

Fig. 22. Seterdalen i Budalen. Avgrensningen følger verneforslaget for landskapsvernområdet seterdalen i Budalen. Utsnitt fra M711 1620 IV, 1620 III, 1620 II.

10 Vinstradalen - Vetlvonin - Elgsjølægret

Figur: 23, 24, 25.

Landskapsregion: fjellskogen i Sør-Norge og lågfjellet i Sør-Norge.

Klasse: 1

Kategori: Representative/typiske landskap

Kommune: Oppdal

Kartref. M 711: kartblad 1) Oppdal 1520 III, 2) Snøhetta 1519 IV, 3) Einunna 1519 I

Koord.: NQ 335, 305, 2) NQ 345, 245, 3) NQ 395, 185.

Ø.K.: CE 105-5-1, CE 106-5-3.

H.o.h.: ca 620-1400

Beskrivelse av området

Vinstradalen er en sør-gående sidedal til Drivdalen. Dalen er en trang V-dal med bratte dalsider og med en canyon nederst i dalen. Lossætrin og Melisætrin ligger ved innfallsporten til Vinstradalen høyt oppe på et platå i fjellsiden ovenfor skoggrensen. Vinstradalssetrene ligger spredt lenger ned i dalsidene, enkeltvis og i klynger, innover dalen. Nedre deler av Vinstradalen ligger i fjellbjørkeskogsbeltet, mens sørlige deler av Vinstradalen og innover mot Vetlvonin ligger i lågfjellet.

Geologisk består Vinstradalen for det meste av kambrosiluriske bergarter, med glimmerskifer og grønnstein som de dominerende. Begge gir næringsrikt jordsmonn ved forvitring. Morenematerialet er sammenhengende innover Vinstradalen og rundt Melia.

Det er funnet svært mange mineraler i Vinstradalen, hvorav flere er svært interessante. Av disse kan nevnes daviditt, diopsid, grüneritt, malachitt, rutil, uvaroitt, vesuvianitt, artinitt, hexahydritt og nesquehonitt. Artinitt har eneste funnsted i Vinstradalen i Norge.

Deler av området er viktig for villreinen, med trekkveier, samt et viktig snøfonn-område i nær tilknytning til området. nord for Elgsjøen forekommer et regionalt verdifullt våtmarksområde med høyt innslag av hekkende våtmarksfugler.

Vegetasjon og flora

Det er stor variasjon i kulturmarkstyper i Vinstradalen. Nedre deler av dalen har store områder med gamle slåtteløkkjer i skog og på elvesletter, nå nytt til beite, åpne beitebakker og hagemarksskog av bjørk. På østsiden av Vinstra langs Brustølan til Holsetra er det et mer eller mindre sammenhengende område med åpen beitemark og hagemarksskog. Her er det helt åpent med tydelig beitepåvirkede heier i mosaikk med lavkledd heier, myrflater og vatn.

Deler av fjellområdet i Vinstradalen -Vetlvonin tilhører det botanisk rikeste fjellområdet i Skandinavia, som strekker seg fra Sissihø til Knutshø. Her forekommer en rekke interessante plantegeografiske arter. Av disse kan nevnes de bisentriske artene snøsoleie, blindurt, gullrublom, alperublom, dubbestarr, snømure, fjellnøkleblom, blåmjelt og reinmjelt. Bisentriske arter vokser i to atskilte områder i Norge. Det sørlige området omfatter den nordlige del av Jotunheimen, Dovre, Sunndalsfjella og Trollheimen. Bare 30 arter i den norske floraen har en slik utbredelse. Dovrefjella utgjør altså en vesentlig del av det sørlige utbredelsesområdet. Av sørlig unisentriske arter, dvs. arter som bare er utbredt i det sørlige fjellområde i Norge, er dovrerublom representert, en art som bare er kjent fra de sentrale fjellstrøk i Sør-Skandinavia. Gullmyrklegg har en langt videre utbredelse.

På saubeitete kalkrike gras- og urterike heier i Vetlvonin er bl.a. fjellnøkleblom, dverggråurt, trefingerurt, fjellfrøstjerne, slirestarr, dvergjamne, fjelltistel, fjellsmelle, flekkmure og stivstarr vanlig, typiske arter for beitet vegetasjon på baserik grunn i høyereliggende strøk. Fjellnøkleblom er en såkalt endemisk art for Skandinavia, dvs. at den er bare funnet her. Småsoete, fjellbakkestjerne og snøbakkestjerne forekommer spredt. Sterkt beitede områder kan ha mye finnskjegg, fjellmarikåpe, stivstarr, harerug, musøre, i tillegg til de allerede nevnte

Fig. 24 Vinstradalen i Oppdal. Seterdalen har store områder med ulike velhevdede kulturmarkstyper, opprettholdt gjennom lang tids bruk og dagens saue- og kubeite. Sammen med seterhusene utgjør de et svært verdifullt kulturlandskap. Trøasætra i forgrunnen, Ekkersætra i bakgrunnen.

Foto: Kristin Liavik.

Fig. 25 Kubeite i Vinstradalen er nødvendig for at de mange kvalitetene i seterdalen kan ivaretas for framtiden.

Foto: Kristin Liavik.

Da seterdrifta og byjordbruket var på det mest intensive, ble nesten alle engene pløyd, gjødsla med naturgjødsla ved hver pløying, og sådd hvert 6.-7. år, og slått hvert år. Idag er det flere englapper som slås. Buskapen gikk alltid langs gjellene, veiene og på myrene når de skulle beite i utmarka. Idag er det to buskaper som beiter i utmarka.

Kilder: Borgos, R.

Vurdering

Småsetran er det eneste området der det gamle byjordbruks- og seterlandskap til en viss grad er bevart med den oppdelte teigstrukturen, godt bevarte høyløer, steringjerder og gjeller. Det er således siste rest av det tradisjonsrike gamle kulturlandskapet mellom Røros Bergstad og fjellviddene som kan fortelle om Rørosfolkets dobbeltliv som bergverksarbeider og småbruker i Bergverkstiden.

Kombinasjonen nær avstand til Røros bergstad og funksjon både som byjordbruk og seterområde gjør Småsetran spesiell, både i forhold til seterbruket i Trøndelag generelt og delvis i landet forøvrig.

Det er få direkte skjemmende inngrep i Småsetran. Området et helårs nær- og fritidsområde for befolkningen på Røros. Liten biltrafikk og få inngrep gjør området attraktivt. Universitetet i Trondheim, Geografisk Institutt, har nyttet Småsetran-området som undervisningsområde.

Utslagsgivende hovedkriterier

Sjeldenhet, særpreg, helhetlig landskap.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

Småsetran vil ivaretas gjennom den statlige reguleringsplanen.

12 Sølendet

Figur: 27, 28.

Klasse: 1

Kategori: Særpreget landskap

Kommune: Røros

Kartref. M 711: Brekken 1720 II

Koord.: PQ 450, 540.

Ø.K.: CW 109-5-2, CW 110-5-4.

H.o.h.: ca 700-780 m.o.h.

Beskrivelse av området

Sølendet naturreservat, opprettet i 1974 er Norges største sammenhengende slåttemyrområde med rikmyr. Omlag halvparten av arealet er slik myr, resten er hovedsaklig skogdekt eng og hei. I øvre deler kan en se gårdene i Brekken. Fjellene bak bygda når opp i nesten 1600 meters høyde og er grensefjell mot Sverige. En ser også en del av Aursunden, Rørosviddas største og Sør-Trøndelags neststørste innsjø.

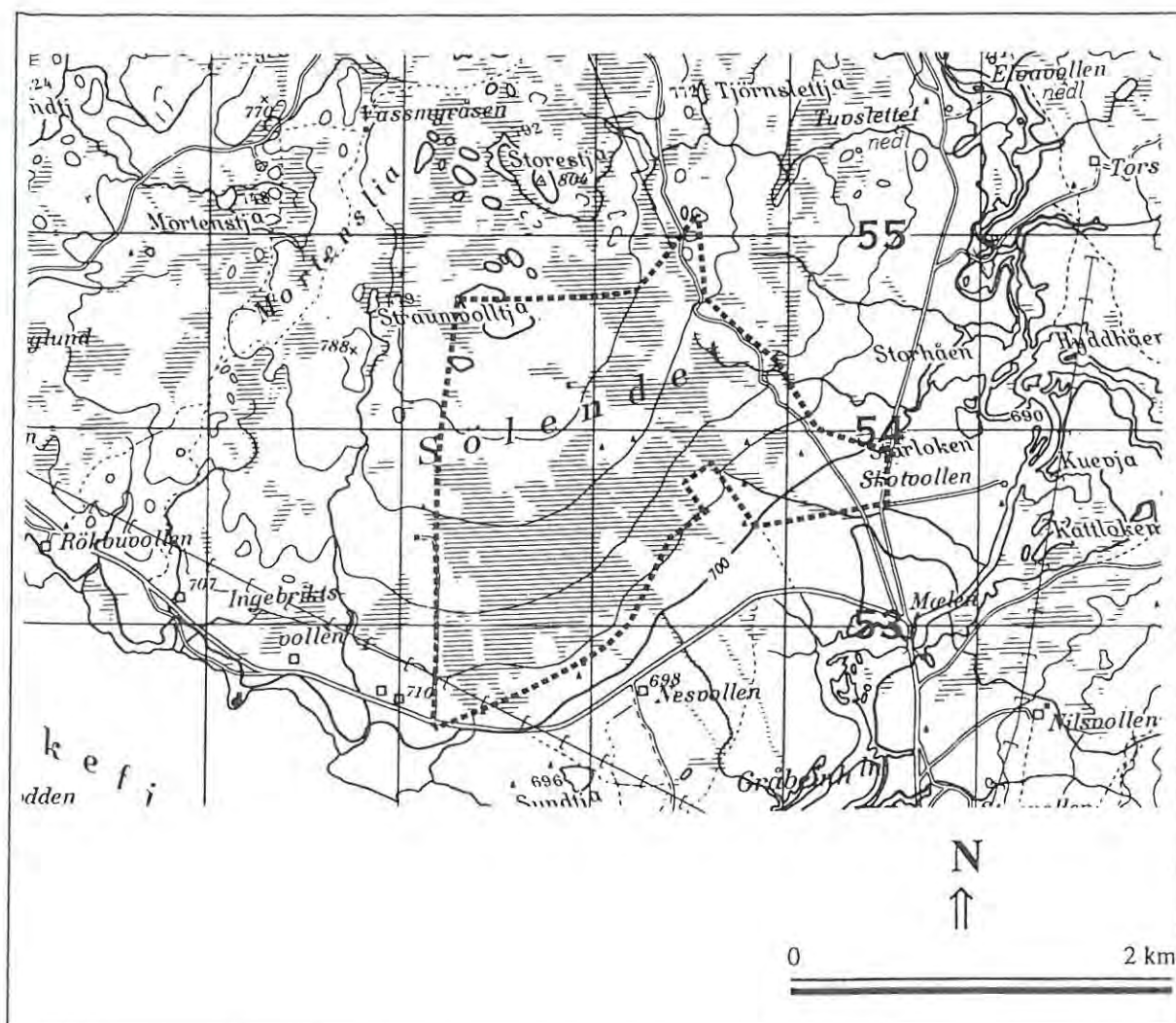

Fig. 27 Sølendet i Røros. Utsnitt fra M711 1720 II.

Vegetasjon

Vegetasjonen på Sølendet er godt dokumentert (jfr. Moen (1991)). Det er ialt registrert omlag 270 karplanter innen reservatet. Det fins bl.a. 12 orkidéarter og minst like mange krysnings. Flere sjeldne plantearter opptrer i store mengder, og mange av dem står på den norske rødlisten over truede arter: den sårbare svartkurle og de hensynskrevende lappmarihand, blodmarihand og engmarihand.

Rikmyrene på Sølendet er de største sammenhengende i Norge. På slike slåttemyrer får en innslag av krevende arter som myrtust, hårstarr, breiull, gullmyrklegg og gulstarr. Brudespore, fjellmarihand og blodmarihand er også viktig. I tilknytning til myrene er det registrert over 50 kilder med kalkrikt grunnvann. Kilder, myr, bekker og sig utgjør et sammenhengende og velutvikelt system. Rundt kildene vokser en del særlig kalkkrevende planter som gulsildre, sotstarr og kastanjesiv.

Urterike slåttenger slås oftere enn slåttemyrene. Her vokser bl.a. marinøkkelarter, prestekrage og søtearter.

I frodige engskoger er marikåpearter, skogstorkenebb, sumphaukeskjegg, skogmarihand, stortveblad, gulaks og sølvbunke viktige arter. Dagens heiskoger ble tidligere brukt som beitemark. I de tørreste og fattigste typene dominerer einer, fjellkrekling og tyttebær. Andre arter som er vanlig i heiskogen er finnskjegg, smyle, skogstjerne, gullris og marimjelle.

Kilder: Moen, A. 1990. The plant cover of the boreal uplands of central Norway. I. Vegetation ecology of Sølendet nature reserve; haymaking fens and birch woodlands. *Gunneria* 63. Univ. i Trondheim.

Kulturminner

Det står tre høyløyer og to buer i området, som alle er restaurert. De viser alle tradisjonell byggeskikk for distriktet. Stakkstenger forekommer også.

Kilder: Moen (1990).

Bruk

I flere hundre år, helt fram til 1950-åra, ble Sølendet brukt som utmarksslåttområde for bøndene fra Brekken. Myr og eng ble slått med ljå for å skaffe vinterfôr til husdyra. I tillegg ble det hogd ved, sanket lauvkvist til dyrefôr i vårknip og skåret never til takteking. Bark ble nyttet til koking av bjørkelåg (næringsrikt vann til dyra) og til garving. Det ble også drevet småviltjakt og elgjakt.

Idag brukes tohjulstraktor med slåttesnute. Det slås i underkant av 200 da hvert andre til tredje år.

Kilder: Moen (1990).

Vurdering

Sølendet framstår som et enestående eksempel på tidligere tiders ressursutnyttelse i utmarka. I verneforskriften heter det at "formålet med fredningen er å bevare et større slåttemyrområde med en særlig rik og egenartet vegetasjon og flora som har særskilt vitenskapelig og pedagogisk betydning, samt å bevare enkelte plantearter som er sjeldne eller som har særlig plantegeografisk interesse."

De store mengdene informasjon som er samlet inn om biologiske og kulturhistoriske forhold, gjør Sølendet til et viktig referanseområde for skjøtsel og miljøovervåking av ulike slag. Det drives utstrakt forskningsvirksomhet på Sølendet også idag.

Utslagsgivende hovedkriterier

Kontinuitet, særpreg, sjeldenhet, mangfold.

Aktuelle tiltak og skjøtsel

Sølendet ivaretas ved hjelp av intensiv skjøtsel. Målsetningen med skjøtselen er å:

- * Bevare et gammelt slåttelandskap med typisk vegetasjon og flora
- * Bevare variasjonen i vegetasjonen innen reservatet ved ulik slåttepåvirkning
- * Bevare sjeldne eller plantegeografisk interessante arter ved bevisst skjøtsel som fremmer disse artene.

Kilder: Moen (1990).

Fig. 28 Sølendet i Røros - et utmarksslåttområde med veldokumenterte kulturhistoriske og biologiske verdier. Sølendet er vernet som naturreservat og slås hvert 2. til 3. år med tohjuls slåmaskin, for at de kulturskapede verdiene skal ivaretas for ettertiden.

Foto: Kristin Liavik.

Fig. 29 Reintrøe i Tjerrålia, som ble benyttet under reinnomadismen. I reintrøa ble reinen samlet for at den skulle melkes. Rundt reintrøene finner en spor etter samiske boplasser og melkegroper, groper hvor en gravde ned melka i kagger. Vegetasjonen på denne reintrøen er fremdeles ganske artsrik og velhevdet, noe som trolig skyldes beite med rein idag.

Foto: Kristin Liavik.

13 Tjerrålia

Figur: 29, 30.

Klasse: 1

Kategori: Representativt/typisk landskap

Kommune: Røros og Tydal

Kartref. M 711: kartblad Stugusjø 1720 I.

Koord.: PQ 430, 655.

Ø.K.: CW 112-5-2.

H.o.h.: ca 800 m.o.h.

Beskrivelse av området

Tjerrålia ligger i Ridalen i nordøstlige deler av Røros. Ridalen, som ligger i deler av sommerlandet, er deler av et større område som sør-samene har benyttet i sommerhalvåret. I Ridalen har det vært 24 setre og 5 gårder. Noen av gårdene er samiske fjellgårder som ble etablert på begynnelsen av 1900-tallet.

Ridalen har vært et viktig sommerområde både for samisk aktivitet og seterdrift. Den samiske aktiviteten kan bl.a. spores tilbake til reinnomadismen. Den sørsamiske reinnomadismen var framforalt kjennetegnet ved melking av rein. Under reinnomadismen flyttet en samefamilie eller gruppe mellom ulike boplass-områder eller basisområder ettersom reinbeitene forandret seg i et årlig repeterende system. I sommerhalvåret flyttet en til sommerlandet hvor en flyttet mellom ulike basisområder i løpet av sommeren. Rundt boplassene hadde en en mangesidig utnyttelse som beite, vedhogst, bærplukking, fiske mm. I Røros-området holdt denne livsformen med intensivt melkebruk seg helt fram til vårt århundre.

De fleste synlige kulturminnene fra det intensive melkebruket i dette landskapet finnes imidlertid i basisområdene.

Tjerrålia er eksempel på et slikt basisområde, og har vært brukt intensivt i sommerhalvåret fra langt tilbake. Lia ligger i midtre deler av Ridalen. Spor fra reinnomadismen ligger konsentrert over et lite område her.

Store deler av Ridalen er idag dekket av bjørkeskog. Myrer og setervoller fins som åpne flekker i landskapet.

Vegetasjon

Den kulturpåvirkede vegetasjonen i Tjerrålia er trolig et resultat av både seterdrift og samiske aktiviteter. Rundt de samiske boplassene i Tjerrålia er det tydelig at vegetasjonen er kulturpåvirket, trolig som resultat av både slått (fra seterdriften) og beite (rein, sauer og kyr).

Den mest kulturpåvirkede vegetasjonen i Tjerrålia finner en oftest rundt boplassene og på såkalte reintrøer eller reinmelkeplasser. Men også myrområder mm. omkring er tydelig beite- og /eller slåttpåvirket.

På åpne reintrøer er det en ganske artsrik engvegetasjon med et kort og tett grasdekke, som tyder på at det fremdeles er beite av rein her. Vanlige arter er bl.a. fjellmarikåpe, frytle, gulaks, finnskjegg, ryllik, småengkall m.fl.

Det er aldri tidligere foretatt vegetasjonsundersøkelser i forhold til sørsamisk påvirkning i Røros. Når det gjelder Ridalen har imidlertid Reidar Elven gjort floristiske undersøkelser og litt vegetasjonskartlegging her og i Hyllingsdalen (1978. Botaniske undersøkelser i Rien-Hyllingen-området, Røros, Sør-Trøndelag. Det Kgl. Norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapp. Bot. ser. 1978 - 2). Tore Ouren har besøkt området vest for Rien i årene 1967-72. Einar Fondal har behandlet floraen i området rundt Rien i Brekken-flora (1955. Floraen i Brekken herred i sør-Trøndelag. Kgl. Norske Vidensk. Selsk. Skr. 1955, 3.).

Kulturminner

Det er gjort en rekke spredte funn av sør-samiske kulturminner i Tjerrålia fra reindriftsnomadismens epoke, i form av boplasser, reintrøer og melkegroper. Innenfor et relativt lite område er det registrert over 20 kulturminner, hvorav 12 boplasser.

Bruk

Tjerrålia er et basisområde som trolig har vært brukt intensivt med melking av rein noen uker i løpet av sommerhalvåret over lang tid. Det nomadiserende levesettet opphørte rundt 1900-1905 i dette området. I nærområdene til boplassene ble reinbeitene utnyttet. I tillegg til at landet rundt ble utnyttet til reinbeite, ble det også hentet inn nødvendige råvarer og materialer som en ellers trengte til daglig.

Vurdering

Kulturlandskapet i Tjerrålia er eksempel på et basisområde som ble brukt intensivt med melking av rein over lang tid. Tjerrålia er imidlertid bare en liten del av et større landskap som ble utnyttet av sørsamene under reinnomadismen, men det er rundt basisområdene en finner de tydeligste sporene fra reinnomadismen, selv om også disse kan være ganske utydelige. I Tjerrålia er en del av sporene ennå godt synlige og de ligger ganske tett.

Videre ligger Tjerrålia i et av de biologisk rikeste og mest varierte områdene i Røros.

I motsetning til Nord-Norge har en dessuten beholdt tradisjonen med reinnomadisme mye lengre i Røros, helt inn i vårt århundre. Dette gjør at det fremdeles sitter folk med kunnskap om denne bruken. Videre ligger Tjerrålia i et sør-samisk område som en har best oversikt over idag.

Utslagsgivende hovedkriterier

Særpreget.

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov

Aktuelle tiltak og skjøtselsbehov må avklares nærmere etterhvert.

4 OVERSIKT OVER ALLE REGISTRERTE OMRÅDER I SØR-TRØNDELAG

I dette kapittelet gis det en tabellarisk oversikt over alle registreringer som er foretatt i fylket (Tabell 1), dvs. både registreringene som ble utført i 1992/93 og de som ble utført i 1995 (se kap. 2). For hver lokalitet angis kommune, beliggenhet, landskapsregion, prioritering, registrator og det gis en beskrivelse/vurdering av lokaliteten. Denne siste kolonnen i tabellen presiserer hvilke verdier som er registrert. Dette fordi en i første trinn av prosjektet vektla kulturminner, fortrinnsvis bygningsmasse, mens en i siste trinn av prosjektet integrerte biologiske verdier i registreringen. I en del tilfeller har en ikke nærmere opplysninger om verdiene utover det som står angitt.

For beliggenhet angis UTM-koordinater for lokalitetens/områdets sentrum. Når det gjelder samiske kulturlandskap, er ikke nøyaktig lokalitetshengivelse angitt.

Navn på områder som er registrert tidligere i prosjektet (1992/93) følger i stor grad rapporten til Kristiansen (1994).

I tillegg til registrerte områder er det også tatt med en del områder som har veldokumenterte kulturlandskapsverdier, men som en ikke har hatt tid til å registrere. For disse områdene er det bare oppgitt referanse til 1: 50 000 kart. Disse er ikke gitt noen prioritet.

Når det gjelder landskapsregioninndelingen er det for de områdene som er registrert i 1992/93 benyttet samme regioner som i Kristiansen (1994), med noen små justeringer. Det har ikke vært mulig å foreta en komplett vurdering av plasseringen av landskapsregioner utført tidligere i prosjektet.

Alle områder som bare er registrert tidligere (1992/93) og ikke i 1995, er gitt samme prioritering som i 1994 (jfr. Kristiansen 1994). Unntatt er de av de tidligere høyest prioriterte områder som nå er gitt prioritet 2. Alle de tidligere områdene er enten befart eller registrert i 1995. Unntatt er tre områder (Nyplassen i Meldal, Reinsbekksetra i Oppdal og Austvasslia i Osen). Disse ble imidlertid befart av botaniker i 1993, og heller ikke da funnet spesielt interessant.

Alle de registrerte områdene i Sør-Trøndelag er hver for seg viktige kulturhistoriske dokument. Noen er mest verdifull pga. forekomsten av spesiell bygningsmasse, andre er mer verdifull pga. forekomsten av gammel kulturmark som er i bra hevd og ofte med stort arts mangfold og eventuell forekomst av truede eller sjeldne arter. For mange av områdene er det imidlertid summen av bygninger, andre kulturminner, landskap og gammel kulturmark som tilsammen gjør at området er registrert og funnet verdifullt.

Tabell 1. Kommunevis oversikt over alle lokaliteter registrert i prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" i Sør-Trøndelag. Registratorer: M.E.V.K.: Mai Eli Vatn Kristiansen, B.S.: Bjørn Sæther, K.L.: Kristin Liavik. Der det ikke er angitt noen registrator, skyldes det at en ikke har vært der, men kulturlandskapsverdiene er såpass velkjente at områdene er tatt med. For nærmere beskrivelser, se teksten.

Kommune	Lokalitet	Beliggenhet M711 kartblad og koord., Ø.K kartblad.	Landskapsregion	Prioritering	Registrator	Beskriv./vurd.
Agdenes	Asbjørnsvik	Ørlandet 1522 III, 32V NR 285, 452. Ø.K. CE 129-5-1, 5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse med sjøhus.
Agdenes	Fjølåsen	Orkanger 1521 I, 32V NR 425, 375. Ø.K. CG 127 5-1, CG 128-5-3.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S. K.L.	Særegent og helhetlig kulturlandskap i Agdenes, gammel bosetning, høyt beliggende med utsikt over Trondheimsfjorden, tallrike spor etter tidl. mangesidig ress.utnyttelse, rester etter gamle kulturmarker, tallrike tufter.
Agdenes	Gravvikan	Ørlandet 1522 III, 32V NR 284, 505. Ø.K. CD 130-5-1, 5-2, CE 130-5-1.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Småskala jordbrukslandskap med flere av de gamle elementer intakt, særpreget steinutgard mot sjøen, gammel ferdselsvei.
Agdenes	Hegg	Ørlandet 1522 III, 32V NR 315, 545. Ø.K. CE 131-5-2.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse typisk for kyst, fornminner.
Agdenes	Hopen/Hopamoen	Ørlandet 1522 III, 32V NR 276, 519. Ø.K. CD 131-5-3, 5-4, CD 5-1, 5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Småskala jordbrukslandskap, gravrøyser, sommerfjøs.
Agdenes	Ingdalen	Orkanger 1521 I, 32V NR 450, 368. Ø.K. CG 127-5-2.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Bygningsverdier i form av store, velholdte trønderlåner.
Agdenes	Rishaug	Halten 1523 III, 32V NR 262, 519. Ø.K. BW 131-5-4, 130-5-2.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Variert landskap med tradisjonell kystgårdsbebyggelse og naust.

Agdenes	Steinsdalen	Ørlandet 1522 III, 32V NR 293, 443. Ø.K. CE 129-5-1, 5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Tufter etter gammel gårdsbebyggelse.
Agdenes	Størdalsbugen	Rissa 1522 II, 32V NR 390, 483. Ø.K. CF 130-5-4	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Verdiene er knyttet til forekomst av beiteskapt hagemark med hassel, osp og einer, bygningsmasse og rydningsrøyser.
Agdenes	Sætran	Ørlandet 1522 III, 32V NR 284, 505. Ø.K. CE 130-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Helhetlig, småskala jordbrukslandskap med åkerholmer, velholdte steinutgarder, steinsatt vei, gamle grøfter, hagemark, botanisk artsrikt, mye åkerugras, samt små kysthus.
Agdenes	Øvre Tøndel	Orkanger 1521 I, 32V NR 412, 388. Ø.K. CG 128-5-3	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Først og fremst bygningsmessige verdier; bebyggelsen i mer eller mindre tradisjonell byggestil. Mindre intensiv drift i deler av området.
Agdenes	Åremsneset	Rissa 1522 II, 32V NR 389, 500. Ø.K. CF 130-5-2, 5-4.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Krigskulturminnesmerker, hagemark, storfebeite.
Bjugn	Asen	Bjugn 1522 I, NR 373, 891. Ø.K. ikke dekning.	Kystbygd	2	K..L.	Særegent kystlandskap, stort biologisk mangfold, artsrike kulturmarker, sjeldne udyrkede slåttenger omkranset av steingjerder, nasjonalt verdifull kystlynghei.
Bjugn	Bekkavika	Tarva 1522 IV, 32V NR 315, 753. Ø.K. CE 135-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell kystgårdsbebyggelse (til forfall), fornminner.
Bjugn	Gjøl gali	Bjugn 1522 I, 32V NR 474, 745. Ø.K. CH 135-5-1, 5-3.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Velholdte gårdsanlegg typisk for indre kyststrøk, forekomst høyløer.
Bjugn	Lysøysund og Lysøya	Bjugn 1522 I, 32V NR 410, 850. Ø.K. CG 137-5-1, 5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell kystgårdsbebyggelse, gammelt handelssted, fornminner, bare rester etter gamle kulturmarker.

Bjugn	Melemsvika	Tarva 1522 IV, 32V NR 350, 805. Ø.K. CF 136-5-1	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell kystgårdsbebyggelse, mange relativt velholdte steinutgarder, ellers intensivt drevet jordbrukslandskap.
Bjugn	Mogården	Bjugn 1522 I, 32V NR 393, 802. Ø.K. CF 136-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell og velholdt gårdsbebyggelse, steinutgard.
Bjugn	Mølnargården	Bjugn 1522 I, 32V NR 372, 753. Ø.K. CF 134-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Interessant bygningsmasse; velholdt storgård ved kysten.
Bjugn	Nes	Tarva 1522 IV, 32V NR 285, 718. Ø.K. CE 135-5-3, 134-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse for kyst, strandsitterboliger, sjøhus, noen steingjerder, lang kulturhistorie, forminner, ellers intensivt jordbrukslandskap.
Bjugn	Tarva	Tarva 1522 IV, 32V NR 200, 750. Ø.K. CV 135-5-1, 5-2 og 136-5-2, CW 136-5-3.	Kystbygd	1	K.L.	Intakt, tradisjonelt drevet kystkulturlandskap av øyer, spesielle artsforekomster, nasjonalt verdifull kystlynghei.
Bjugn	Valen	Bjugn 1522 I, 32V NR 424, 813. Ø.K. CG 137-5-3, 136-5-1.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Stort, velholdt gårdsanlegg.
Bjugn	Vallersund	Bjugn 1522 I, 32V NR 365, 817. Ø.K. CF 137-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Et av de siste gjenværende gamle handelssteder ved kysten av Sør-Trøndelag, fredet av Riksantikvaren. Middels artsrik strandeng på vestsiden (J. Kristiansen 1988). I tillegg: lynghei-områder, artsrike strandenger, strandberg med kalkbenker og rik engvegetasjon. Forekomst av norsk timian. Mange kulturminner.
Bjugn	Valseidet	Tarva 1522 IV, 32V NR 335, 775. Ø.K. CE 136-5-4, CF 136-5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Flere gravhauger fra jernalderen. Forekomst av norsk timian.

Bjugn	Valsneset	Tårva 1522 IV, 32V NR 310, 770. Ø.K. CE 136-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Åpent landskap, tradisjonell kystgårdsbebyggelse, mange og lange, velholdte steinutgarder.
Bjugn	Valsøya	Bjugn 1522 I, 32V NR 365, 825. Ø.K. CF 137-5-3.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Stort, velholdt gårdsanlegg ved kyst, mange gravhauger, forekomst artsrike strandenger med de sjeldne artene markfrytle og busttjønna (J. Kristiansen 1988). Ellers: lynghei- og knauslandskap.
Bjugn	Åsheim	Bjugn 1522 I, 32V NR 470, 730. Ø.K. kartblad CH 135-5-3.	Fjordbygd	2	K..L.	Småskala, småkupert og helhetlig enkelststående gårdsbrukslandskap bestående av artsrik beitemark, tallrike større rydningsrøysar, rester etter gammel dyrkamark, gamle trær, gårdsbygninger osv.
Frøya	Espneset	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 799, 656. Ø.K. BP 133-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Finere, større og velholdt bebyggelse, gammel lokalitet for kvitkurle (ikke gjenfunnet 1995 av Elisabeth Sjørmeland).
Frøya	Froan med Halten	Froan 1423 II, 32V NR 060, 002, Halten 1523 III 32V NS 160, 009, Nord- Frøya 1422 I 32V NR 040, 930. $\frac{3}{2}$ Ø.K. ikke dekket.	Kystbygd	2	K..L.	Enormt øyområde, ytterste utpost i Sør-Trøndelag, tidligere største fiskevær i Sør-Trøndelag, uten fast bosetning før 1750, men rorbuer/fiskebuer, tydelige spor etter mangesidig utnyttelse, gamle tradisjoner har holdt seg lenge (torvtekt, brenning, lyngslått mm), store områder med gamle oseaniske kulturmarker, hvorav noen er sjeldne, samiske boplasser, vernet som naturreservat og landskapsvernområde, sauebeite. Halten: rorbubebyggelse.

Frøya	Grøtneset	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 860, 621. Ø.K. BQ 133-5-4, 132-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Særeet, bratt og småkupert landskap hvor gårdsbebyg. ligger på ei hylle, i sørlige del av fastlandet. Jordbruksarealet atskilt av steingard (smn. med strenggard) med forekomst av verdifull steinete, gammelt kubeite i drift etter mer eller mindre gamle tradisjoner. Typisk og velholdt kystgårdsbebyggelse.
Frøya	Inntian	Hitra 1422 II, 32V MR 942, 668. Ø.K. BR 134-5-4, 133-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Historie tilbake til jernalderen. Tradisjonell kystgårdsbebyggelse.
Frøya	Kjerrvågsundet	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 675, 624. Ø.K. BN 133-5-4, BN 132-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Åpent, småkuppert landskap typisk for ytre kyst, typisk kystgårdsbebyggelse, lynghei.
Frøya	Rottingen	Nord- Frøya 1422 I, 32V MR 900, 760. Ø.K. BR 135-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K. K.L.	Helhetlig landskap, kontinuitet i beitepåvirkning, kulturhistorien kan føres tilbake til jernalderen. Særegen gammel prestegård med steingjerde rundt, gårdsbruk, fraflyttet, steinaldersaubeite, lynghei, strandenger. Ingen moderne inngrep.
Frøya	Titran/Stabben	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 660, 604. Ø.K. BN 132-5-1, 5-2, 5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tidligere et av Trøndelags beste fiskevær med fast værboetning, gammelt handelssted, sjøhusmiljø. Åpent landskap med vik og holmer, et av få større og sammenhengende kulturlandskap med mye eldre bebyggelse på Frøya, mye fiskeritilknyttet, kapell, gammel kirkegård, krigsminnesmerker, strandeng med forekomst av plantegeografisk interessante arter (J. Kristiansen 1988).

Frøya	Vikasund	Nord- Frøya 1422 I, 32V MR 893, 745. Ø.K. BR 135-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Velholdt gårdsbebyggelse typisk for kyst.
Frøya	Vågøya	Ø.K. BP 134-5-1, 134-5-2, 134-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S. K.L.	Sammensatt, åpent og helhetlig øylandskap, mest beitede (sau) øy i Frøya, velholdt og ganske stor gårdsbebyg., steinsatte veier, steingjerder, fine hageanlegg, frukt- og bærhager, gamle kulturmarker, forekomst småsøte, kystbergknapp. Ingen inngrep.
Hemne	Bjørksetra	Hemne 1421 I, 32V MR 967, 168. Ø.K. BS 123-5-1, 5-3.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Eldre seterbebyggelse, steinggjerder og tregarder.
Hemne	Fagervoll-"Bekkso"	Hemne 1421 I, 32V NR 074, 192. Ø.K. BU 124-5-3, BT 124-5-4.	Fjordbygd	3	M.E.V.K. B.S.	Tradisjonell, velholdt bebyggelse, forekomst tørrbakker.
Hemne	Gussøya	Hemne 1421 I, 32V MR 980, 325. Ø.K. BS 127-5-2, BS 126-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S. K.L.	Sammensatt og typisk kystnær øy med tydelige spor etter eldre utnyttelsesmetoder, mange rydningsrøyser, gammel verneverdig svalgangsbrygge bygd på svært gammel byggemåte.
Hemne	Heim	Hemne 1421 I, 32V MR 045, 325. Ø.K. BT 126-5-1, 5-2, 5-3.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Endel eldre gårdsbebyggelse, gravhauger, rydningsrøyser, steingjerder, kirke.
Hemne	Kårholtåsen	Vinjeøra 1421 II, 32V NR 030, 030. Ø.K. BT 120-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S. K.L.	Eksempel på gammelt gårdsbruk i indre, fjellnære deler av Hemne. Særpreget av et utvalg hageplanter.
Hemne	Magerøya	Hemne 1421 I, 32V MR 985, 355. Ø.K. BS 127-5-1, 5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S. K.L.	Gammelt handelssted, tidligere sentrum i distriktet, praktfulle bygninger, gamle hageanlegg av edelløvtrær og frukt, gravrøyser, spor etter gammel bosetning

Hemne	Marøya	Hemne 1421 I, 32V MR 962, 332. Ø.K. BS 127-5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Eksempel kombinasjon gårdsbruk- fiske på øy.
Hemne	Mistfjorden, Stølen	Hemne 1421 I, 32V MR 953, 308. Ø.K. BS 126-5-1, 5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Gårdsbruk typisk for kyst, forekomst velholdt steinutgard.
Hemne	Røstøya	Hemne 1421 I, 32V MR 350, 950. Ø.K. BS 127-5-1, 5-3, BR 127-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tufter etter gårdsbebyggelse, to husmannsplasser, gamle grassletter.
Hemne	Sollia	Hitra 1421 II, 32V MR 937, 088. Ø.K. R 121-5-2	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Særegen beliggenhet mht. plassering av gårdsbruk høyt over havet, velholdt.
Hemne	Tverrdal	Hemne 1421 I, 32V MR 993, 218. Ø.K. BS 124-5-2, 5-4.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Eksempel på kystfjellgård.
Hemne	Vinjelia	Hitra 1421 II, 32V NR 005, 101. Ø.K. BS 122-5-4, 121-5-2.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Bratt hasselli tydelig påvirket av beite, slått og hogst. Eldre tømmervei. Rikt innslag av varmekjære arter. Store mengder revebjølle. Hassel brukt som tømmeband bl.a.
Hemne	Vinjeøra	Hitra 1421 II, 32V MR 995, 087. Ø.K. BS 122-5-4, 121-5-2.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. 	Gammelt handelssted og fiskemottak, endel eldre bebyggelse.
Hitra	Aunøya	Hitra 1422 II, 32V NR 055, 435, Ø.K. BT 129-5-4.	Kystbygd	3	K.L.	Gammelt handels- og tollbustad, utypisk for Hitra, gamle elementer intakt, edelløvtrær, allsidig dyrehold etter selvbergingsprinsippet.
Hitra	Dolmøya, vestlige deler	Hitra 1422 II, 32V MR 845, 555. Ø.K. BQ 131-5-1, 132-5-4.	Kystbygd	1	M.E.V.K. K.L.	Religiøst og kulturelt sentrum for det gamle Hitra, betydelige kulturhistoriske og botaniske verdier, store lyngheiområder av nasjonal verdi, med forekomst av sjeldne og svært artsrike typer, prestegårdshage, edelløvtrær.

Hitra	Fjellvær på Fjellværøya	Hitra 1422 II, 32V NR 070, 562. Ø.K. BT 131-5-2	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse, naust/sjøhus.
Hitra	Helgebostad på Helgebostadøya	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 770, 488. Ø.K. BP 130-5-3.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Endel eldre gårdbebyggelse.
Hitra	Hestnes	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 855, 509. Ø.K. BP 130-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Endel eldre bebyggelse knyttet til jordbruk og fiskeri, forminner.
Hitra	Hjertøy	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 790, 560. Ø.K. BQ 131-5-1, BP 131-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse typisk for kysten, naust/sjøhus.
Hitra	Hopsjø	Hitra 1422 II, 32V MR 860, 555. Ø.K. BQ 131-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Gammelt handelssted, forminner.
Hitra	Hvalstasjon?	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 794, 515. Ø.K. BP 130-5-1, 5-2.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Hvalstasjon, forminner.
Hitra	Knarren-Knarlagssund	Hitra 1422 II, 32V NR 040, 595. Ø.K. BT 132-5-3, 5-2,	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Gammelt handelssted, endel eldre bebyggelse typisk for kyst, forminner.
Hitra	Nordbotn på Fjellværøya	Hitra 1422 II, 32V NR 065, 585. Ø.K. BT 132-5-4.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Velholdt kystbebyggelse, forminner.
Hitra	Olderøya	Sør-Frøya 1422 III, MR 712, 495. Ø.K. BO 130-5-3.	Kystbygd	3	K.L.	Sauebeitet øyområde, opprinnelig kirkegods, vanlige trønderlåner.
Hitra	Skårøya	Sør-Frøya 1422 III, 32V MR 650, 430. Ø.K. BN 129-5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K. K.L.	Best bevarte og eneste fellestun på Hitra, fattig kystlynghei.
Hitra	Stamnesgårdene på Helgebostad	Sør- Frøya 1422 III, 32V MR 780, 520. Ø.K. BP 130-5-1, 5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell kystbebyggelse, steinutgarder, forminner, gravrøyser.

Hitra	Storvågen på Fjellværøya	Hitra 1422 II, 32V NR 080, 565. Ø.K. BT 131-5-2, 132-5-4, BU 131-5-1.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse, hagemarksskog av hassel.
Hitra	Straum	Hitra 1422 II, 32V MR 870, 485. Ø.K. BQ 130-5-4.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Eksempel kombinasjon jordbruk- fiske-skogbruk. Endel tradisjonell gårdsbebyggelse, flere fornminner.
Hitra	Undås-"Amunderås"	Hitra 1422 II, 32V MR 875, 554. Ø.K. BQ 131-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Spesiell gårdsbebyggelse.
Hitra	Øver-Meland	Hitra 1422 II, 32V MR 866, 550. Ø.K. BQ 131-5-2, 131-5-4.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse.
Holtålen	Berget/"Kjempeplassen"	Haltdalen 1620 I, 32V PQ 125, 716. ØK. CR 113-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse, kombinasjon bergverksdrift-jordbruk.
Holtålen	Bukkrønningsvollen	Ålen 1720 IV, 32V PQ 181, 618. ØK. CS 111-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt, tradisjonell seterbebyggelse, steingarder, tregarder.
Holtålen	Gauldalen (inkl. Djupdalsvollen og Stømnevollen)	Ålen 1720 IV, 32V PQ 260, 670. Ø.K. CT 112-5-2, CU 112-5-1.	Fjellskogen	2	K.L. M.E.V.K.; setergrend i Gauldalen, Djupdalsvollen, Stømnevollen. M.E.V.K.	Setergrend i "tradisjonell" drift, artsrike setervoller og utmarksbeiter, endel svært gamle og velholdte seterbygninger i tradisjonell byggeskikk.
Holtålen	Hollvolla	Ålen 1720 IV, 32V PQ 181, 610. ØK. CS 111-5-2, 5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell seterbebyggelse, "einergrinder", steingjerder.
Holtålen	Moen	Haltdalen 1620 I, 32V PQ 113, 763. Ø.K. CR 114-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Større gårdsanlegg i indre strøk.
Holtålen	Renbygda-Grønligarder	Ålen 1720 IV, 32V PQ 184, 696. Ø.K. CS 113/4	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse.

Holtålen	Råen/"Råtrøa"	Ålen 1720 IV, 32V PQ 203, 639. Ø.K. CT 112-5-3	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsanlegg, kombinasjon jordbruk-gruvedrift.
Holtålen	Torvkjølen	Haltdalen 1620 I, 32V PQ 120, 694. Ø.K. CR 113-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Torvtektsonråde i fjellstrøk for gårdsbruk i nærheten, med torvbuer.
Holtålen	Ålen	Ålen 1720 IV, 32V PQ 170, 200, Ø.K. CS 113-5-1, 5-2, 5-3, 5-4, CS 112- 5-2, CT 113-5-3.	Dal- og fjellbygd	2	K.L.	Enestående eksempel på sommerfjøsbruk; små kombinasjonsbruk jordbruk-gruvedrift. Svært godt bevarte system av småteiger atskilt av steingjerder med intakte og artsrike skrinnenger, sjeldne og særegne sommerfjøsstrøer, sommerfjøs og små høyløer, spredte rydningsrøyser og andre spor fra eldre ressursutnyttelse. Forekomst av den truede arten svartkurle.
Holtålen	Åsbarden/"Åsbardet"	Haltdalen 1620 I, 32V PQ 109, 694. Ø.K. CR 113-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse.
Klæbu	Brungmarka-Eidstuvollen	Støren 1621 III, 32V NR 797, 124. Ø.K. CM 122-5-4.	Fjellskog	2	M.E.V.K. B.S.	Typisk setervoll i skogen i Klæbu.
Klæbu	Brøttem	Trondheim 1621 IV, 32V NR 755, 145. Ø.K. CM 122-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Storslagen gårdsbebyggelse, herregårdspreg.
Klæbu	Grenstad	Trondheim 1621 IV, 32V NR 765, 153. Ø.K. 123-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell trøndersk gårdsbebyggelse.
Klæbu	Krokan	Trondheim 1621 IV, 32V NR 725, 220. Ø.K. CL 124-5-4.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Ravinelandskap beitet av storfe.
Klæbu	Lysklekk nordre	Trondheim 1621 IV, 32V NR 475, 215. Ø.K. CM 124-5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Velholdt storgårdbebyggelse i tradisjonell byggeskikk.

Klæbu	Moen	Trondheim 1621 IV, 32V NR 725, 173. Ø.K. CL 123-5-2, 5-4.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Stort velholdt gårdsanlegg
Klæbu	Teigen	Trondheim 1621 IV, 32V NR 771, 161. Ø.K. CM 123-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse i tradisjonell byggestil og tunsammensetning, sjelden i Klæbu idag.
Klæbu	Tulluan-Forset	Trondheim 1621 IV, 32V NR 725, 185, Ø.K. CL 123-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Gårdsanlegg på platå ovenfor Nideleven.
Malvik	Fjølstad	Trondheim IV, 32V NR 820, 329. Ø.K. CN 126-5-1, 5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse.
Malvik	Fjølstadtrøa	Trondheim IV, 32V NR 824, 32 7. Ø.K. CN 126-5-1, 5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Gammel husmannsplass, den eneste som er igjen av sin opprinnelige form, steingard, skigard.
Malvik	Høybu	Stjørdal 1621 I, 32V NR 925,311. Ø.K.CP 126-5-3.	Trondheimsfjorde ns jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Husmannsplass.
Malvik	Karlslyst	Stjørdal 1621 I, 32V NR 904, 325. Ø.K. CO 126-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Verneverdig gårdstun, herregårdspreg, vakker bjørkelund med en rekke varmekjære arter.
Malvik	Kvegjerdet	Trondheim 1621 IV, 32V NR 815, 326. Ø.K. CN 126-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Typisk innlands gårdsbebyggelse.
Malvik	L. Leistad	Trondheim 1621 IV, 32V NR 816, 343. Ø.K. CN 127-5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse.
Malvik	M. Leistad	Trondheim 1621 IV, 32V NR 816, 343. Ø.K. CN 127-5-3, 126-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse.
Malvik	Midtsandan	Stjørdal 1621 I, 32V NR 860, 347. Ø.K. CO 127-5-3, CD 126-5-1, CN 126-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse.

Malvik	Mostadmarka; Venn	Stjørdal 1621 I, 32V NR 950, 242. Ø.K. CP 124-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse, innslag slåtteng (blomstereng).
Malvik	Ner-Leistad	Trondheim 1621 IV, 32V NR 816, 343. Ø.K. CN 127-5-3, 126-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse.
Malvik	Nilsdalen	Stjørdal 1621 I, 32V NR 928, 265. Ø.K. CP 125-5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Gårdsbruk.
Malvik	V. Leistad	Trondheim 1621 IV, 32V NR 816, 343. Ø.K. CN 126-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse.
Malvik	Øvre Leistad	Trondheim 1621 IV, 32V NR 820, 340. Ø.K. CN 126-5-1, CN 127-5-3, 5-4.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K. K.L.	Storgård på flatbygdene i Trondheimsområdet med gammel bosetning. Et av få eksempler på gamle beitemarker på innmark med lang kontinuitet i Trondheims- området, velhevet, artsrikt og kalkrikt, varmekjært element.
Meldal	Bustad/Bustadbrekken	Hølonda 1521 II, 32V NR 381, 005. Ø.K. CF 120-5-3, 5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Relativt sjeldent "markarom" i skogen kombinasjon jordbruk- gruvedrift, men gårdsbebyg. til forfalls.
Meldal	Druggudalen	Trollhetta 1520 IV, 32V NQ 340, 800. Ø.K. CE 115-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Relativt sjelden fjellgård med tradisjonell byggeskikk, gravrøys, og gamle boplasser.
Meldal	Fjellheim	Hølonda 1521 II, 32V NQ 412, 968. Ø.K. CF 119-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Spesielt villa/jaktslott fra M. Thams tid. Gammel bosetning, tradisjonell gårdsbebyggelse, gamle ferdselsveier.
Meldal	Garberg	Løkken 1521 III 32V NQ 235, 965. Ø.K. BW 119-5-2.	Dal- og fjellbygd	1	M.E.V.K. B.S. K.L.	Storgård representativ for midtre dalstrøk, vernede bygninger som er typisk, men også sjelden idag. Vernet slåtteområde.
Meldal	Høgkjølen	Løkken 1521 III 32V NQ 275, 895. Ø.K. ikke dekket.	Lågfjellet og fjellskogen	2	M.E.V.K. B.S. K.L.	Utmærket slåtteområde i lågfjellet, vernet som naturreservat, stedvis artsrikt, spor etter gamle slåttekøyer og tufter etter høyløer.

Meldal	Håggåjødalen	Trollhetta 1520 IV, 32V NQ 282, 765. Ø.K. CD 115-5-4.	Fjellskog	2	M.E.V.K.	Seteranlegg/boplass brukt av samer og andre, fangstanlegg.
Meldal	Jerpstosetra/Ramosetra/Seterlyk kja	Trollhetta 1520 IV, 32V NQ 334, 805. Ø.K. CE 116-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Typisk setergrend for Meldal i skog/fjellstrøk, velholdt seterbebyggelse, rydningsrøyser, fangsanlegg.
Meldal	Litlbuan	Hølonda 1521 II, 32V NQ 439, 974. Ø.K. CG 119-5-1, 5-3.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Tufter etter gårdsbebyggelse, (gjengroing).
Meldal	Losgrenda	Løkken 1521 III 32 V NQ 315 , 955. Ø.K. CE 119-5-3.	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse, gammel ferdselsvei, rydningsrøyser, trolig et av de eldste jordbruksområder i distriktet.
Meldal	Nerrabben (Varhaugen)	Løkken 1521 III NQ 298 9888. Ø.K. CE 119-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	
Meldal	Nyplassen	Hølonda 1521 II, 32V NQ 440, 942. Ø.K. CG 118-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Kombinasjon jordbruk-gruvedrift, velholdt seteranlegg, tufter etter gammel bebyggelse, slagghauger.
Meldal	Prestgarden/Grefstadbakkan/ Smidalen	Hølonda 1521 II, 32V NQ 380, 910. Ø.K. CF 118 5-3.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Eksempel på velholdt og uforandret bygningstype som nå sjelden fins intakt på Sør-Trøndelags gårder. Prestegard med gammel bebyggelse, gravhauger, slåtter/beiter, gjelganger, rydningsrøyser, sommerfjøs, høyløer, husmannsplasser, seterveier, malmveier, edelløvskog, utmarksslåtter.
Meldal	Urvatnet	Hølonda 1521 II, 32V NQ 405, 995. Ø.K. CF 119-5-2, 120-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Markarom inni skogen kombinasjon jordbruk-gruvedrift, urterik eng med bl.a. nattfiol og skogmarihand, rydningsrøyser, tufter etter bebyggelse.

Meldal	Vålåskardet	Trollhetta 1520 IV, 32V NQ 265, 838. Ø.K. BW 116-5-2, BX CD 116-5-1, 5-2.	Fjellskog	2	M.E.V.K. B.S.	Sjeldent og særegent rekke/klyngetun, første seteranlegget som ble fredet i Norge, gammel bosetning, rydningsrøyser, eldre ferdselsveier, omkringliggende områder er rikt på kulturminner; omfattende fangssystemer, jernvinning osv. Relativt artsfattig og gjødslelspåvirket engvegetasjon. Gårdsanlegg i tradisjonell byggestil.
Melhus	Grøset	Trondheim 1621 IV 32 V NR 614 202. Ø.K. CK 124- 5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	
Melhus	Horg bygdatun	Støren 1621 III 32 V NQ 625 985. Ø.K. CK 119-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Tradisjonelt bygningsmiljø.
Melhus	Jåren	Hølonda 1521 II 32 V NR 557 030. Ø.K. CJ 120-5-1?	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse i en jordbruksgrend.
Melhus	Ler	Støren 1621 III 32 V NR 655 085. Ø.K. CK 121-5-2, 5-4.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Beitet ravinelandskap, tradisjonell byggeskikk.
Melhus	Sandholtan	Hølonda 1521 II 32 V NQ 566 942. Ø.K. CJ 118-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Gårdsanlegg i skog, noe særpreget byggeskikk.
Melhus	Seterdalen	Hølonda 1521 II 32 V NQ 535 915. Ø.K. CH 118-5-4, 5-3.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Setergrend (ute av drift) med tradisjonell byggestil.
Midtre Gauldal	Bjørkåsen	Budal 1620 IV PQ 670 778. Ø.K. CM 112 5-1, 5-2.	Fjellskog	2	M.E.V.K.	Gammelt gårdsanlegg.
Midtre Gauldal	Budalsgårdene	Budal 1620 IV, 32V PQ 796, 666. Ø.K. 112-5-2.	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Særpreget landskap hvor gårdsanleggene ligger på en hylle i landskapet på rekke og rad. Noen eldre bygninger.

Midtre Gauldal	Endalen	Budal 1620 IV, 32V PQ 730, 610, Kvikne 1620 III, 32V NQ 760, 560. Ø.K. CL 111-5-2, 5-4, CL 112-5-4, 5-2. Sørilige deler er ikke dekket opp.	Fjellskog	1	M.E.V.K. (Storrødsvollen, Blåola, Hiåvollen, Finnitjønnan), Gunilla Olsson et al. (1995)	Representativ seterdal for Gauldalsområdet, "tradisjonelle" driftsformer, mosaikk av gamle kulturmarker, tradisjonelle kulturmiljøer. Blåola er et særpreget gammelt slåttemråde med tallrike høyløer.
Midtre Gauldal	Fordalen	Budal 1620 IV, 32V PQ 859, 747. Ø.K. CN 114-5-2, 5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Brattlendt setergrend i drift, tradisjonell bebyggelse.
Midtre Gauldal	Gjerdet	Budal 1620 IV, 32V PQ 714, 759. Ø.K. CL 114-5-1, 5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Større, gammelt og velholdt gårdsanlegg/kulturmiljø i tradisjonell byggeskikk med mange bevarte husenheter, velholdt steingjerde.
Midtre Gauldal	Granøyen og omegn	Støren 1621 III, 32V NQ 695, 885. Ø.K. CL 117-5-1, 5-3.	Dal- og fjellbygd	2	K.L.	Husmannsvesen i dalbygd, godt bevarte kulturmiljøer, høyløer, artsrike slåttenger,, noen i hevd, edelløvskog.
Midtre Gauldal	Haugen	Budal 1620 IV, 32V PQ 751, 814. Ø.K. CM 116-5-3, 115-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Rekketun med mye eldre gårdsbebyggelse.
Midtre Gauldal	Melen	Budal 1620 IV, 32V PQ 738, 691. Ø.K. CL 113-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Småbruk som markarom i skogen. Velholdt bygningsmasse i tradisjonell byggeskikk.
Midtre Gauldal	Seterdalen i Buas dalføre	Budal 1620 IV, 32V PQ 830, 610, Kvikne 1620 III, 32V NQ 850, 565, Dalsbygda 1620 II, 32V NQ 890, 555. Ø.K. CN 112-5-3, CN 111-5-1, CN 111-5-3. Sørilige deler er ikke dekket.	Fjellskog	1	M.E.V.K. Gunilla Olsson et al. (1995)	Representativ seterdal for Gauldalsområdet, "tradisjonelle" driftsformer, mosaikk av gamle kulturmarker, tradisjonelle kulturmiljøer
Midtre Gauldal	Setereng	Budal 1620 IV, 32V PQ 760, 820. Ø.K. CM 116-5-3.	Dal- og fjellbygd	2	K.L.	Gammelt gårdsbruk i dalbygd, artsrike og tradisjonelt hevdede og artsrike slåttenger, et helt kulturmiljø bevart.

Midtre Gauldal	Sæterbängen (Sætersgården)	Budal 1620 IV, 32V PQ 710, 755. Ø.K. CL 114-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. K.L.	Gammelt gårdsbruk med tidligere husmannsvesen i dalbygd i midtre Trøndelag, kontinuerlig hevdet område, mosaikk av gamle artsrike slåttenger og beitmark mm, tallrike spor etter tidligere ressursutnyttelse, gamle bygninger, tufter etter husmannsplasser, gamle driftsformer.
Midtre Gauldal	Tovmoen	Budal 1620 IV 32V PQ 819, 644. Ø.K. CN 112-5-3.	Fjellskog	2	M.E.V.K.	Spesielt seterområde, tidligere marginalt gårdsbruk, usedvanlig rikt på kulturminner knyttet til utmarksnæringen: høyløer, buer, fangstanlegg, kullmiler/tjæremiler, jernvinningsanlegg, gravhauger, samt utslåtter.
Oppdal	Abrahamslægret og Orkesjølægret	Innset 1520 II 32 V NQ 505 330 og NQ 518 318. ØK. ikke dekket.	Lågfjell	-	Ikke registrert.	Fjellæger langt inne på fjellet, som det er få av i Trøndelag. Kontinentalt preget vegetasjon (Bretten pers. medd.).
Oppdal	Bågåstranda	Oppdal 1520 III, 32V NQ 322, 385. Ø.K. CE 107-5-1, 5-3, 106-5-1.	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Særegent, helhetlig og småskala gårdsgrendområde med gammel bosetning, tette tun i en sammenhengende rekke i lia, beitelandskap med ospekruller, einerbakker og markerte steingarder.
Oppdal	Dindalen	Oppdal 1520 III 32 V NQ 345 175.	Fjellskog	-	Ikke registrert	Aktivt drevet seterlandskap, sandvoller, store områder med beitemarkslandskap.
Oppdal	Drivstua-Tøftan	Snøhetta 1519 IV, 32V NQ 315, 215. Ø.K. CE 103-5-1, 5-3.	Dal- og fjellbygd	2	K.L.	Særpreget landskap i Drivdalen, kombinert gårdsbruk-skysstasjon, vernet kulturmiljø, spesielle, velhevdede, steinete og artsrike beitemarker, sjeldne arter. Spesiell kulturhistorie.

Oppdal	Engan-Gottem-området	Oppdal 1520 II, 32V NQ 300, 310, Snøhetta 1519 IV, 32V 295, 285. Ø.K. CD 105-5-2, 5-4, CD 104-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	K.L.	Helhetlig, representativ dalbygd for Oppdal, sjeldne artsrike gamle slåtteløkkjer og beitebakker, truet art, gamle og velholdte kulturmiljø i tradisjonell byggestil.
Oppdal	Gjevilvassdalen-området rundt Gjevilvasshytta	Oppdal 1520 III, 32V NQ 215, 520. Ø.K. BW 110-5-3.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Setergrend, Gjevilvasshytta fredet, endel svært gammel seterbebyggelse, kubeite.
Oppdal	Kleivgardene-Sliper-Dettli	Romfo 1420 II, 32V NQ 095, 390, Oppdal 1520 III, 32V NQ 130, 390. Ø.K. BU 107-5-1, 5-2, 5-3, 5-4, BV 107-5-1, 5-3.	Dal- og fjellbygd	1	K.L.	Brattlendt grend i dalstrøk i vestlige Oppdal, tidlig bosetning, verdifulle kulturmiljøer, stort spenn i gamle kulturmarker, artsrikt, mange - sjeldne arter, tildels tradisjonelle driftsformer, stort spenn i driftsmåter; husmannsevesen- gårdsbruk--sommerfjøs-seterbruk- forminner på fjellet.
Oppdal	Kongsvoll	Snøhetta 1519 IV 32 V NQ 305 082.	Fjellskog.	-	Ikke registrert.	Tun med 23 bygninger som er fredet, gamle, sjeldne kulturmarkstyper,
Oppdal	Reinsbekksetra	Oppdal 1520 III, 32V NQ 149, 534. Ø.K. BW 110-5-3.	Fjellskog	2	M.E.V.K. B.S.	Svært gammel seterbebyggelse som viser hustyper fra utgamle tider, typisk seter for Trollheimen, relativt botanisk artsrikt.
Oppdal	Vinddalen ?	Oppdal 1520 III, 32 V NQ 410 170.	Dal- og fjellbygd.	-	Ikke registrert.	
Oppdal	Stølen, Hellaugsetra, Gottemsetra	Snøhetta 1519 IV 32 V NQ 210 252, NQ 208 245, og NQ 224 258. Ø.K. Gottemsetra: BW 104 5-1. Resten ikke dekket.	Lågfjellet	2	M.E.V.K. B.S.	Setervoller i drift, generelt velholdt bebyggelse.
Oppdal	Stølsegsetra i Åmotsdalen	Snøhetta 1519 IV, 32V NQ 235, 263. Ø.K. BW 104-5-2.	Lågfjellet	2	M.E.V.K.	Velholdt seterbebyggelse.

Oppdal	Unndalen	Einunna 1519 I, 32V NQ 230, 445, Ø.K. ikke dekket.	Lågfjell	2	K.L.	Særpreget, åpent seterlandskap i lågfjellet, med artsrike og sjeldne setervoller og utmarksvegetasjon, plantegeografisk interessante arter, spesiell kvartærgeologi, velholdte seterbygninger i tradisjonell byggestil, interessant kulturhistorie med tradisjon for driftelæger.
Oppdal	Vinstradalen med Vetlvonin og Elgsjølægret	Snøhetta 1519 IV, 32V NQ 345, 245, Einunna 1519 I, 32V NQ 395, 185, Oppdal 1520 III, 32V NQ 335, 305. Ø.K. CE 105-5-1, 5-3, CE 106-5-3. Sørlege deler ikke dekket.	Fjellskog og lågfjell	1	K.L. M.E.V.K. og B.S.: Brustølen, Holsetra, Oppistusetra	Helhetlig, intakt seterdal, ku- og sauebeitet, stort omfang og mangfold av gamle kulturmarker, seterhus, sjeldne arter, truet art, forekomst spesielle bygninger. Spenn i gamle driftsmåter: husmannsvesen, seterbruk og driftelæger.
Oppdal	Vårstigen	Snøhetta 1519 IV, 32V NQ 330, 140. Ø.K. CE 102-5-1, 5-3.	Fjellskog og lågfjell	3	M.E.V.K.	Gammel ferdselsåre, den mest beryktede i Norge, seteranlegg langs veien.
Oppdal	Ålbusætra	Einunna 1519 I 32 V NQ 540 240. ØK. ikke dekket.	Lågfjell	-	Ikke registrert.	Område brukt i veldig lang tid, rikt på kulturminner, bl.a. et omfattende fangstanlegg for villrein, samiske kulturminner, ganske rik vegetasjon, bl.a. fjelltettegras (Simen Bretten pers. medd.).
Oppdal	Ålbu-Vognill-Vang	Oppdal 1520 III, 32V NQ 24-BW 33, 41-43. Ø.K. BW 108-5-2, 5-3, 5-4, BW 107- 5-2, BX 107-5-1, BX 108-5-1, 5-3, CD 108-5-4, CD 107-5-2, CE 108-5-3, CE 107-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	K.L. M.E.V.K.: Ålbubakken	Svært gammel bosetning, landets største gravfelt fra oldtiden ved Vang, knutepunkt mellom kyst og innland. Ålbu og Vagnillan er gamle gårdsgrender, særegent gammelt landskap i deler av Vagnillan og Ålbu med mange spor etter gamle utnyttelsesmetoder, intakte gamle gårder, Ålbu svært rikt botanisk, forekomst artsrike ugjøddelede utmarksbeiter for kyr tidligere slått, sjeldne arter, truet art.

Oppdal	Åmotsdalen gård	Snøhetta 1519 IV, 32V NQ 268, 270. Ø.K. BX 104-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt gammel gårdsbebyggelse, steingjerder.
Orkdal	Bakksetra	Trollhetta 1521 IV, 32V NR 327, 144. Ø.K. CE 123-5-4, 122-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Velholdt, eldre seterbebyggelse.
Orkdal	Håkkålåsen	Orkanger 1521 I, 32V NR 430, 235. Ø.K. CG 125-5-3, CG 124-5-1.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S. K. L.	Særegent, brattlendt gårdsbruk i fjordbygd, velbevart kulturmiljø, edelløvtrær, tørrbakker.
Orkdal	Leirvassetra	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 180, 145. Ø.K. ikke dekket.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Seterbebyggelse, steinlagt vei.
Orkdal	Monsetgrenda	Hølonda 1521 II 32 V NR 082 413. Ø.K. CF 121-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Endel eldre bebyggelse, spesiell tunsammensetning, åkerreiner.
Orkdal	Reitan-området	Orkanger 1521 I, 32V NR 405, 215. Ø.K. CG 124-5-1, CF 124-5-2.	Fjordbygd	3	K.L.	Gårdsgrend, gammel artsrik beitemark i utkant av dyrkamarka, tydelige spor etter lauvving.
Orkdal	Roven	Orkanger 1521 I, 32V NR 416, 223. Ø.K. CG 124-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Rester etter sagbruk, velholdt gårdsbebyggelse, typisk kyst.
Orkdal	Sundlibakkene	Orkanger 1521 I, 32V NR 422, 145. Ø.K. CG 123-5-3, 122-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Typisk ravinelandskap, beitet av ku, hest og sau (?).
Orkdal	Torshus-Kvåle	Hølonda 1521 II, 32V NR 385, 131. Ø.K. CF 123-5-4, 122-5-2, 122-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Ravinebakker beitet av storfe, forekomst tradisjonell gårdsbebyggelse.

Osen	Austvasslia	Roan 1623 III, 32W NS 833, 196, Holden 1623 I, 32W NS 830, 190. Ø.K. CN 144-5-2.	Fjellskog	2	M.E.V.K. B.S.	Representativ fjellgård for kyststrøk, sauebeite.
Osen	Hopen	Osen 1623 IV 32 W NS 725 366. Ø.K. CM 148 5-3.	Kystbygd	3	K.L.	Småskala gårdsbruklandskap, brattlendt, slåttengrester, steingjerder avgrensar eiendommene.
Osen	Nisneset	Osen 1623 IV, 32W NS 680, 288. Ø.K. CL 146-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S. (J. Kristiansen 1988)	Svært artsrik strandeng, mest tørrbakkevegetasjon, forekomst sjeldne arten dikeminneblom, tidligere beitet av sau og hest.
Osen	Nordmelan	Osen 1623 IV, 32W NS 748, 304. Ø.K. CM 147-5-4.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Gårdsgrend, spesielt bygningsmiljø, klyngetun, en del eldre bebyggelse, eldre bru.
Osen	Sandviksberget	Osen 1623 IV, 32W NS 705, 349. Ø.K. CM 147-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Helleristninger og gravrøyser fra bronsealderen, i utkant av jordbruksareal.
Osen	Stein	Osen 1623 IV, 32W NS 771, 280. Ø.K. CN 146-5-1, 5-3, CM 146-5-4.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Endel gårdsbebyggelse av eldre dato, klyngetun, intensivt drevet.
Osen	Sundet	Osen 1623 IV, 32W NS 708, 320. Ø.K. CM 147-5-1, CL 147-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Strandengområde, mesteparten kulturbeite, mange fornminner, gravrøyser, forekomst lynghei, ugjødsla strandeng og fattigmyr.
Osen	Sørgjerd	Osen 1623 IV, 32W NS 683, 285. Ø.K. CL 146-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Småbruk, en del eldre bebyggelse, mange steingjerder.
Osen	Vassdølsetran	Holden 1623 II, 32W NS 883, 240. Ø.K. CO 145-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Seterområde ved kyst.

Osen	Vingsand	Osen 1623 IV, 32W NS 706, 364. Ø.K. CM 147-5-1.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Opprinnelig handelssted, et av de best bevarte bygningsmiljøer i Osen, en del eldre bebyggelse, bygdetun, mange forminner i nærheten.
Rennebu	Flå	Rennebu 1520 I, 32V NQ 471, 678. Ø.K. CG 113-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Gårdsbruk med husmannsbruk, tradisjonell byggestil, edelløvskog.
Rennebu	Havdal	Rennebu 1520 I, 32V NQ 417, 734. Ø.K. CH 11-5-1.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbruk.
Rennebu	Innset	Innset 1520 II, 32V NQ 525, 535. Ø.K. CH 110-5-4, CH 110-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. K.L. (BergFlåtten- Smedhaugen- området)	Småskala mosaikklandskap i dalbygd, artsrike slåttenger tildels i hevd, artsrikt utmarksbeite, gamle og velbevarte kulturmiljøer.
Rennebu	Jorlia	Rennebu 1520 I, 32V NQ 400, 815. Ø.K. CF 116-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. K.L.	Et av de best bevarte og eldste kulturmiljøer i Trøndelag, typisk for bygden. Fragmenter av gamle kulturmarker i kantene av gammel dyrkamark. Ingen inngrep.
Rennebu	Reberg prestegård	Rennebu 1520 I, 32V NQ 415, 749. Ø.K. CF 114-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse.
Rennebu	Sliper	Rennebu 1520 I, 32V NQ 486, 682. Ø.K. CG 113-5-4.S	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Typisk gårdsbebyggelse for bygda, spesiell tunsammensetning.
Rennebu	Starnnesetran og Lerdalen	Rennebu 1520 I, 32V NQ 370, 620, Trollhetta 1520 IV, 32V NQ 615, 360. ØK. CE 111 5-2, CE 112 5-4, CE 112 5-2, CF 112 5-1, CF 113-5-3, CF 112 5-3, CF 111-5- 1.	Fjellskog	2	K.L.	Seterdal i sørlige Trøndelag, tildels "tradisjonell" drift, svært artsrike beitemarker og gamle slåttemark, endel gamle og velbevarte seterhus.
Rissa	Aspestrand	Rissa 1522 II, 32V NR 445, 637. Ø.K. CG 133-5-4.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse.

Rissa	Baustad-Halvspannet	Rissa 1522 II, 32V NR 482, 514. Ø.K. CH 130-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse, gravhauger.
Rissa	Berg	Rissa 1522 II 32 V NR 492 495. Ø.K. CH 130-5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Typisk trønderisk gårdsanlegg.
Rissa	Bliksås	Rissa 1522 II, 32V NR 489, 439. Ø.K. CH 129-5-3.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Artsrik almeskog, tidligere beitet, artsrik med en rekke varmekjære arter.
Rissa	Fevåg/Fevågsjøen	Rissa 1522 II, 32V NR 425, 620. Ø.K. CG 133-5-3, 132-5-1.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell kystgårdsbebyggelse med naust og sjøhusrekker.
Rissa	Grønningsbukta med Raudbergan	Orkanger 1521 I NR 480, 405. Ø.K. CH 128-5-1, 5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	K.L.	Intensivt beitet strandengområde med intenasjonalt botaniske verdier, steingjerde.
Rissa	Helset-Hafsås-Bjørnerås- Finserås-Bælingslia	Rissa 1522 II NR 490, 450. Ø.K. CH 129-5-1. CH 129-5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K. (Finserås) K.L.	Gårdsbruk i åslandskapet rundt Stadsbygd, gammelt beitelandskap, ugjødsla kulturmarker, artsrikt.
Rissa	Kvithyll-Kråknes	Rissa 1522 II, 32V NR 440, 481. Ø.K. CG 129-5-2, 130-5-4.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Strandsitterboliger, typisk kyst med små gårder kombinasjon fiske- jordbruk.
Rissa	Reinsklosteret	Rissa 1522 II, 32V NR 460, 488. Ø.K. CG 130-5-4.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Middelalderklosterruiner og herregårdsbebyggelse, hageanlegg, allé, bosetning fra bronsealderen, trolig sete for bygdens høvding,
Rissa	Råkvåg	Bjugn 1522 I, 32V NR 531, 712. Ø.K. CH 134-5-2, CJ 134-5-1.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Den største samlinga av sildebrygger utenom byer i Norge, endel omkring 150 år, veldig godt bevart.
Rissa	Sjølia	Rissa 1522 II, 32V NR 495, 506. Ø.K. CH 130-5-1, 5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse.

Rissa	Skaudalen	Rissa 1522 II 32 V 540 570. Ø.K. CK 133-5-2, 5-3, 5-4.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse, kuperte beitebakker.
Rissa	Strømmen	Rissa 1522 II, 32V NR 475, 505. Ø.K. CH 130-5-1, 5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Eldre trehusbebyggelse.
Rissa	Trangan	Orkanger 1521 I NR 535, 410. Ø.K. CJ 128-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	K.L.	Småskala velhevet gårdsbruk med en mosaikk av ulike kulturmarkstyper; tresatt og åpent.
Rissa	Uddu/Sand	Rissa 1522 II, 32V NR 460, 511. Ø.K. CG 130-5-2, 5-4.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Noe gammel gårdsbebyggelse, sjøhusrekke.
Rissa	Vatngårdene	Rissa 1522 II, 32V NR 508, 472. Ø.K. CH 129-5-2.	Trondheimsfjorde sn jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse på små høyder i ravinelandskap
Roan	Almenningsværet	Stokksund 1523 II, 32W NS 505, 175. Ø.K. ikke dekket.	Kystbygd	1	M.E.V.K. K.L.	Sammensatt øygruppe med betydelige kulturhistoriske spor, forekomst av svært artsrike beitebakker, typisk kystbebyggelse.
Roan	Beskeland	Roan 1623 III, 32W NS 610, 190. Ø.K. K 144-5-1, 5-4, 145-5-2, 5-3. Ikke hele området er dekket.	Kystbygd	2	K.L.	Særegen kystbygd, storslått, stupbratt "vestlandsk" mellom bratte fjell, helhetlig landskap med betydelige spor etter gamle bruksmåter, åpen beitemark.
Roan	Fagerdalsseteren	Roan 1623 III, 32W NS 754, 184. Ø.K. CM 144-5-2, 5-4.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Setergrend i kyststrøk med dokumenterte bygningsmessige verdier; komplett og velholdt seteranlegg.
Roan	Fjellseteren	Roan 1623 III, 32W NS 743, 181. Ø.K. CM 144-5-2, 5-4.	Fjordbygd	2	ME.V.K. B.S.	Setergrend nær kyst, opprinnelig gammelt gårdsbruk, verdifull bygningmasse i form av tradisjonell og velholdt bebyggelse, grasdominert setervoll, kubeite.
Roan	Joskjør og Stranda i Skjøra	Stokksund 1523 II, 32W NS 591, 094. Ø.K. CK 142-5-1.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Større kystgård, tradisjonell byggestil, strandsitterbolig, rester etter steingard.

Roan	Kjølåkran	Roan 1623 III, 32W NS 825, 148. Ø.K. ikke dekket.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Gammelt utmarksslåttområde, nå sauebeite.
Roan	Nordstigan, Plassan	Stokksund 1523 II, 32W NS 583, 199. Ø.K. CK 145-5-3, 144-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt og typisk kystbebyggelse, velholdte og lange steingarder.
Roan	Sumstad	Roan 1623 III, 32W NS 634, 205. Ø.K. CK 145-5-4, 144-5-2.	Fjordbygd	3	M.E.V.K. B.S.	Bygningsmessig verdifull; tradisjonell kystbebyggelse, fornminner, naustrekke. Elementer med gammel kulturmark langs åkerkanter.
Roan	Utro/Utrosjøen	Stokksund 1523 II, 32W NS 582, 185. Ø.K. CK 144-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Bygdetun.
Roan	Østvika, Myllavika og Gullbrandsøra i Skjøra	Stokksund 1523 II, 32W NS 582, 090. Ø.K. CJ 142-5-2, CK 142-5-1.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Typisk og velholdt kystgårdsbebyggelse med kombinasjon jordbruk/fiske, fornminner.
Røros	Kirkhusvollen	Røros 1720 III, 32V PQ 231, 453. Ø.K. CT 108-5-3.	Viddebygd	2	M.E.V.K.	Godt velholdte seterhus, steingard,
Røros	Korssjøen	Narbuvoll 1719 IV, 32V PQ 308, 278. Ø.K. CU 104-5-2, 104-5-4.	Viddebygd	2	M.E.V.K. K.L.	Gammelt gårdsbruk med tallrike spor etter eldre og mangesidige utnyttelsesmetoder over små arealer, spesielle rydningsrøyser, mange bevarte småhus, gammel bebyggelse, intakt kulturmiljø, gamle kulturmarker.
Røros	Mølmannsdalen	Brekken 1720 III, 32V PQ 273, 360. Ø.K. CV 106-5-3, CT 106-5-4.	Viddebygd	2	M.E.V.K.	Eldre fjellgårdsbebyggelse, spor etter terrasert urtehage, åkerkanter, gutu, skigarder mm., dyregraver, stort antall kullmiler.

Røros	Nord for Aursunden	Røros 1720 III, 32V PQ 325, 535, Brekken 1720 II, 32V PQ 405, 555. Ø.K. CU 109-5-1, 5-4, CU 110-5-2, 5-3, CV 109-5-1, 5-4, CV 110-5-2, 5-3, CW 109-5-1, 5-4, CW 110-5-2, 5-3.	Viddebygd	2	K.L.	Stort mangfold av artsrike kulturmarker med store forekomster av flere truede arter. Botanisk rikeste område i Røros, tildels ekstremt artsrikt. Spesielt kulturhistorisk; setre og gårder på samme nivå, stort utmarksbeiteområde for kyr, med høyløer, sommerfjøs.
Røros	Setre i Femundsmarka (Øya, Fjølburøsta og Ljøsnåvollen)	Brekken 1720 II, 32V PQ 500, 340, Røa 1719 I PQ 45, 32 og 32, 53. ØK. Øya: CX105-5-2. Fjølburøsta: CW 105-5-4. Ljøsnåvollen: ikke dekket.	Viddebygd	2	M.E.V.K. K.L.	Setre i "tradisjonell" drift i marginalt og fattig område, svært godt bevarte setermiljøer, spredte utmarksbeiter typisk for fattige områder.
Røros	Skottgården	Brekken 1720 II, 32V PQ 478, 489. Ø.K. CX 108-5-1.	Viddebygd	3	M.E.V.K.	Endel eldre gårdsbebyggelse, tidligere skyss-stasjon.
Røros	Skottvollen	Brekken 1720 II, 32V PQ 470, 535. Ø.K. CX 109-5-1.	Viddebygd	2	M.E.V.K.	Velholdt seterbebyggelse.
Røros	Småsetran	Røros 1720 III , 32V PQ 240, 404. Ø.K. T 107-5-3, 5-4.	Viddebygd	1	M.E.V.K.	Kombinert byjordbruk og seterområde, mest velbevarte i Røros, en rekke intakte landskapselementer. Siri Timestad (1991) har gjort viktige botaniske undersøkelser her, mens Randi Borgos har tatt for seg kulturminner og brukshistorie.
Røros	Storelv-vollen	Stugusjø 1720 I, 32V PQ 438, 657. Ø.K. CW 112-5-4.	Viddebygd	2	M.E.V.K.	Velholdte seterbygninger.

Røros	Sølendet	Brekken 1720 II, 32V PQ 450, 540. Ø.K. CW 109-5-2, CW 110-5-4.	Viddebygd	1	M.E.V.K.	Unikt utmarksslåttområde, viktig biologisk og kulturhistorisk dokument, svært artsrikt, store forekomster av truede arter, spesielle plantegeografiske forekomster, kalkrikt. Området er godt dokumentert botanisk og kultur historisk (jfr. Moen 1991).
Røros	Tamneset	Brekken 1720 II 32 V PQ 400 520. Ø.K. CV 109-5-4.	Viddebygd	3	M.E.V.K.	Fjellgårder, noe tradisjonell gårdsbebyggelse, mange godt bevarte sommerfjøs og høyløer.
Røros	Tjerrålia	Stugusjø 1720 I, 32V PQ 430, 655. Ø.K. CW 112-5-2.	Viddebygd	1	K.L. (S. Fjellheim)	Mest konsentrerte område med spor fra reindriftsnomadismens epoke (= den "tradisjonelle" samiske bruksformen) med tallrike funn av boplasser, reintrøer og melkegroper.
Røros	Varvøllan	Røros 1720 III, 32V PQ 178, 544. Ø.K. ikke dekket.	Viddebygd	2	M.E.V.K.	Svært velholdte seterhus i tradisjonell byggeskikk, steingjerde.
Selbu	Børdalsvøllen	Stjørdal 1621 I, 32V PR 100, 201. Ø.K. CR 123-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Seterlandskap, bauta.
Selbu	Draksten	Trondheim 1621 IV, 32V NR 830, 177. Ø.K. CN 123-5-2, 5-3, 5-4.	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Jordbruksgrønd, eldre gårdsbebyggelse.
Selbu	Eggagrenda	Selbu 1621 II, 32V NR 915, 140. Ø.K. CO 122-5-2.	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse, brattlendt
Selbu	Gammelvøllen	Selbu 1621 II, 32V NR 957, 034. Ø.K. CP 120-5-1, 5-3.	Fjellskog	2	M.E.V.K. B.S.	Setervoll i innlandet med hovedsaklig bygningsmessige verdier; velholdt bebyggelse, grasdominert setervoll med bl.a. prestekrage.
Selbu	Innbygda	Stjørdal 1621 I, 32V PR 070, 170. Ø.K. CR 123-5-3.	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse.

Selbu	Krokstan	Stjørdal 1621 I, 32V PR 103, 205. Ø.K. CR 124-5-4, 123-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Setervoll med bygningsmessige verdier, velholdte hus, grasdominert setervoll.
Selbu	Løvås	Stjørdal 1621 I, 32V PR 004, 167. Ø.K. CQ 123-5-3.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Storgård, tradisjonell gårdsbebyggelse.
Selbu	Okstad	Stjørdal 1621 I, 32V NR 900, 150. Ø.K. CO 122-5-2.	Dal- og fjellbygd	3	M.E.V.K.	Brattlendt gårdsbebyggelse.
Selbu	Rollset-Kalvåa	Stjørdal 1621 I, 32V PR 101, 080. Ø.K. CR 121-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Svært velholdt, tradisjonell gårdsbebyggelse og museum.
Selbu	Tjernvollen	Stjørdal 1621 I, 32V PR 081, 197. Ø.K. CR 123-5-1, 5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S. K.L.	Gammelt gårdsbruk i dalbygd, gamle bygninger i tradisjonell stil, terasser, åkerkanter, gamle trær, gamle kulturmarker, artsrikt, unike kulturhistorisk inventar på gården med en rekke redskaper fra ulike ressursbruk (skogbruk, jordbruk, fiske).
Selbu	Vallian	Selbu 1621 II, 32V NR 956, 081. Ø.K. CP 121-5-1, 5-3.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Kulturhistorisk og botanisk verdifull; setre og ett gårdsbruk side om side, høyestliggende gården i Selbu, 470 moh., næringsrik eng.
Skaun	Børsøra	Orkanger 1521 I, 32V NR 537, 225. Ø.K. CH 124-5-2.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Endel eldre bebyggelse, gammelt sentrum i Skaun.
Skaun	Lisbetseter	Hølonda 1521 II, 32V NR 465, 133. Ø.K. CG 122-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Spesielt gårdsanlegg/ kurhotell med små villaer omkring fra 1800-tallet.
Skaun	Melbyseter	Hølonda 1521 II, 32V NR 476, 095. Ø.K. CG 121-5-2.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Seterområde.

Skaun	Mellingseter	Hølonda 1521 II, 32V NR 480, 085. Ø.K. CH 121-5-1, CG 121-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Seterområde i skogen, smågårdsbebyggelse.
Skaun	Seljhaugen	Orkanger 1521 I, 32V NR 475, 195. Ø.K. CG 124-5-4.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Gammel bebyggelse.
Skaun	Skjetne med Andåsen	Orkanger 1521 I, 32V NR 485, 210. Ø.K. CG 124-5-2, 5-4, CH 124-5-1, 5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	1	K.L.	Fjordbygd med store områder intakt landskap med mange ulike elementer fra eldre tiders og mangesidig utnyttelse tilstede, gamle kulturmarker, lauva trær, spor etter vekselbruk, torvtekt, eldgammel bosetning, redskapsfunn fra steinalderen.
Skaun	Viggja	Orkanger 1521 I, 32V NR 495, 247. Ø.K. CH 125-5-3.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Eldre småhusbebyggelse, kombinasjon fiske-jordbruk.
Snillfjord	Brevik	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 217, 286. Ø.K. BW 126-5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Lite småbruk, lomme i skogen, kombinasjon fiske-jordbruk, velholdt gårdsbebyggelse i tradisjonell byggestil.
Snillfjord	Djupdalen	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 301, 272. Ø.K. CE 125-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Sjeldent, gammelt og variert beitelandskap, ungebeite.
Snillfjord	Forraneset	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 129, 245. Ø.K. BU 125-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Flere typer bebyggelse typisk for ytr kyststrøk; gårdsbebyggelse, strandsitterboliger og båthus/naust, brygge.
Snillfjord	Klungervik	Snillfjord 1521 IV, 32V NR, 160, 270. Ø.K. BV 125-5-1.	Fjordbygd	3	M.E.V.K. K.L.	Brattlendt fjordbygd, intakt kulturmiljø, intakt landskap, gammel kulturmark.
Snillfjord	Moldtun-området med Seterneset	Ørlandet 1522 III, 32V NR 245, 495. Ø.K. CW 130-5-3, 5-4, CW 129-5-2.	Fjordbygd	2	K.L. M.E.V.K. og B.S.: Seternes-området	Fjordgrend ytre kyststrøk, småskala helhetlig landskap, intakte strandsitterboliger, gammel bebyggelse, gamle kulturmarker; beitehage, tørrbakker, lynghei, velholdt tradisjonell kystgårds- bebyggelse med gammeldagse hager. Få inngrep.

Snillfjord	Skorilla	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 191, 267. Ø.K. BV 125-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Eldre bebyggelse, både gårds- og sjøhus, kombinasjon fiske-jordbruk.
Snillfjord	Snilldalen	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 290, 295. Ø.K. CE 126-5-3.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Intensivt drevet jordbrukslandskap.
Snillfjord	Vilvangen	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 185, 275. Ø.K. BW 125-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Lite småbruk, kombinasjon fiske- jordbruk.
Snillfjord	Vuttudalen	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 213, 243. Ø.K. BW 125-5-3.	Kystbygd?	3	M.E.V.K. K.L.	Særegent landskap med teighblanding, landsbypreg.
Snillfjord	Ytre Snillfjord	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 156, 259. Ø.K. BV 125-5-1, 5-3.	Fjordbygd	3	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse typisk for kyststrøk.
Snillfjord	Åsten	Snillfjord 1521 IV, 32V NR 250, 395. Ø.K. BW 128-5-2.	Fjordbygd	2	K.L.	Noe høytliggende gårdsbruk i fjordstrøk, helhetlig landskap, gamle kulturmarker, artsrikt, gravhauger, rydningsrøyser, åkerkanter, gamle hus.
Trondheim	Høstad	Orkanger 1521 I, 32V NR 560, 305. Ø.K. CJ 126-5-1, 126-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	1	M.E.V.K. B.S. K.L.	Eksklusivt kulturlandskap i flatbygd bestående av gamle trønderlån og særegne ugjødsla, artsrike beitehauger omkring.
Trondheim	Jakobsli, Tesli, Overvik, Presthus	Trondheim 1621 IV, 32V NR 754, 335. Ø.K. CM 126-5-1.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Tradisjonell storgårdsbebyggelse, gravhauger.
Trondheim	Lavollen-Tunga-Tempervollen	Trondheim 1621 IV, 32V NR 650, 333. Ø.K. CK 126-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K. B.S.	Del av et belte av små selvstendige markabruk i skogen i Ilavassdraget i Bymarka som har hatt stor betydning i Trondheims historie. Særpreget, intakt tidlig 1800-talls Lavollen gårdsanlegg med store kulturhistoriske og antikvariske verdier, det eneste av de gamle plassene i Bymarka som er bevart i sin helhet, tildels meget velholdte steinutgarder, broer, klopper mm.

Trondheim	Leira	Trondheim 1621 IV, 32V NR 713, 288. Ø.K. CL 126-5-4, 125-5-2.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	3	M.E.V.K.	Åpent ravinelandskap, deler av spesiell storgårdbebyggelse bevart, gårdskapell, allé.
Trondheim	Rotvoll	Trondheim 1621 IV, 32V NR 740, 345. Ø.K. CM 127-5-3, 126-5-1.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K. K.L.	Eneste herregårdslandskap nord for Dovre, bynært skogsbeite.
Trondheim	Steinshylla, Byneset	Orkanger 1521 I, 32V NR 558, 257. Ø.K. CJ 125-5-3.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Middelalderkirke, prestegård, flere gravrøyser.
Trondheim	Sørem	Trondheim 1621 IV, 32V NR 661, 274. Ø.K. CK 125-5-2.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Velholdt gårdsbebyggelse i tradisjonell byggeskikk, drives "tradisjonelt" med sau-, hest og geitbeite.
Trondheim	Tempervollen	Trondheim 1621 IV, 32V NR 650, 333. Ø.K. CK 126-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	2	M.E.V.K. B.S.	Se ovenfor.
Trondheim	Tømmerholtet	Trondheim 1621 IV, 32V NR 736, 300. Ø.K. CM 126-5-3.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Gammel gårdsbebyggelse, markarom i skogen.
Trondheim	Østmarka/Ringve	Trondheim 1621 IV, 32V NR 725, 365. Ø.K. CL 127-5-2, 5-4.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Herregård og museum, botanisk hage.
Trondheim	Øver Blekkan	Trondheim 1621 IV, 32V NR 720, 285. Ø.K. CL 125-5-2.	Trondheimsfjorden s jordbruksbygder	3	K.L.	Gammelt gårdsbruk og gamle kulturmarker.
Trondheim	Øydal	Trondheim 1621 IV, 32V NR 812, 271. Ø.K. CN 125-5-1, 5-3.	Trondheimfjordens jordbruksbygder	2	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse.
Tydal	Arnevollen	Stugusjø 1720 I, 32V PQ 432, 825. Ø.K. CW 115-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Spesiell seterbebyggelse i Tydal.
Tydal	Aunet-Borstuggu	Tydal 1721 III, 32V PQ 299, 944. Ø.K. CU 118-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Kjellerstuggu fra 16-1700-tallet, typisk for Tydal, men sjelden idag.

Tydal	Brekken-"Brekka"	Tydal 1721 III, 32V PQ 313, 935. Ø.K. CU 118-5-4.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Typisk tun for Tydal hvor all bebyggelse er i tradisjonell byggestil, få slike igjen idag.
Tydal	Essandheim	1721 ØK. ikke dekket.	Fjellskog	3	K.L.	Eksempel på tre ulike tidsepoker mht. samisk bruk som er representert: 1) reinnomadismen, 2) overgangsfase og 3) samisk småbruk med fjøs.
Tydal	Garkleppvollen	Essandsjøen 1721 II, 32V PR 465, 015. Ø.K. ikke dekket.	Fjellskog	2	M.E.V.K.	Seter typisk for Tydal, i drift.
Tydal	Hammervollen	Tydal 1721 III, 32V PQ 228, 927. Ø.K. CT 118-5-4.	Fjellskog	2	M.E.V.K.	Seterområde som lomme i skogen, typisk, men sjelden idag. Velholdt bebyggelse.
Tydal	Hilmohaugen	Tydal 1721 III, 32V PQ 220, 966. Ø.K. CT 118-5-1, 5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell gårdsbebyggelse i ravinlandskap.
Tydal	Kirkvollen	Tydal 1721 III, 32V PQ 310, 880. Ø.K. ikke dekket.	Fjellskog	3	K.L.	Typisk setervoll for Tydal med intakt kultumiljø og setervoll.
Tydal	Langen	Stugusjø 1720 I, 32V PQ 461, 702. Ø.K. ikke dekket.	Lågfjell	2	M.E.V.K.	Typisk fjellgård, fraflyttet, få igjen i fylket, spesiell kulturhistorie.
Tydal	Mahka-Lahke	Stugusjø 1720 I 32 V 44 71. ØK. ikke dekket.	Fjellskog	2	K..L.	Basisområde for reinnomadisme. Tallrike spor fra denne epoken.
Tydal	Skarpdalen	Essandsjøen 1721 II, 32V PR 404, 066. Ø.K. CW 120-5-1.	Fjellskog	2	M.E.V.K.	Boplass for samer.
Tydal	Tyholt	Tydal 1721 III, 32V PQ 350, 929. Ø.K. CV 118-5-4, 117-5-2.	Dal- og fjellbygd	2	M.E.V.K.	Gårdsbebyggelse typisk for Tydal, alle bygninger i tradisjonell byggestil.

Ørland	Austråt-området	Ørlandet 1522 III, 32V NR 345, 635, Rissa 1522 II, 32V NR 370, 644. Ø.K. BE 132, BE 133.	Kystbygd	2	M.E.V.K. (Fitjan, Austråtborgen med Austråtlunden, Borgklinten med nærområde) K.L.	Spesielt storgård- og borgområde, artsrikt lundområde.
Ørland	Garten	Ørlandet 1522 III, 32V NR 255, 575. Ø.K. BW 132-5-4.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Småkupert øylandskap, typisk kystbebyggelse, kombinasjon fiske- jordbruk, strandsitterboliger, kubete i strandsonen.
Ørland	Grande/Grandefjæra	Ørlandet 1522 III, 32V NR 292, 612. Ø.K. CE 132-5-1, 5-3.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Gammel bosetning, intensiv drift..
Ørland	Innstrand	Ørlandet 1522 III, 32V NR 325, 675. Ø.K. CE 134 5-4.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Intensivt jordbrukslandskap.
Ørland	Kråk våg	Ørlandet 1522 III, 32V NR 165, 575. Ø.K. BV 132-5-3, 131-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Mindre småbruk, en del eldre bebyggelse, både større gårdsenheter og tidligere husmannsplasser, forminner, husdyrbeite.
Ørland	Ryggamyra	Ørlandet 1522 III, 32V NR 317, 661. Ø.K. CE 133 5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Torvtakingsområde med et rikt dyre- og planteliv, midt i et intensivt jordbrukslandskap, gjenvoksing tindved.
Ørland	Storfosna	Ørlandet 1522 III, 32V NR 200, 602. Ø.K. BV 132-5-2, 5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Øylandskap, gods og husmannsbruk, små gårder /husmannsplasser langs strandkanten, noen i tradisjonell byggeskikk, gammel bosetning, gravhauger.
Ørland	Tinnen	Ørlandet 1522 III, 32V NR 281, 655. Ø.K. CE 133-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Gammel husmannsplass, eneste eksempel på byggestil i Ørland som var vanlig i kyststrøk tidligere.
Ørland	Uthaug gård	Ørlandet 1522 III, 32V NR 300, 665. Ø.K. CE 133-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Rester etter storgård, tradisjonell og velholdt gårdsbebyggelse som er sjelden på Ørland idag.

Åfjord	Eid, Husmannen, Tørrvik, Linesøya	Stokksund 1523 II, 32W NS 426, 012. Ø.K. CG 141-5-4, 140-5-2.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell og velholdt kystbebyggelse, typisk for kysten, steingjerder, naust, steinaldersau beiter (jfr. Stemma-halvøya).
Åfjord	Eid, Linesøya	Stokksund 1523 II, 32W NS 433, 011. Ø.K. CG 141-5-4	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Typisk kystgård, naust, steinalderboplass, moderne drift.
Åfjord	Eid, Linesøya	Stokksund 1523 II, 32W NS 433, 011. Ø.K. CG 141-5-4, 140-5-2.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Typisk kystgård, steingard, moderne drift.
Åfjord	Elverno-"Fredmoen"	Åfjord 1622 IV, 32V NR 605, 935. Ø.K. CK 139-5-3.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Opprinnelig husmannsplass under prestegården, senere tilholdssted engelske sportsfiskere, velholdt gårdsbebyggelse, urtehage.
Åfjord	Gildesseteren	Åfjord 1622 IV, 32V NR 707, 931. Ø.K. CL 139-5-4.	Fjordbygd	2	M.E.V.K. B.S.	Seterområde i kystnært strøk, velholdte bygninger, grasdominert setervoll
Åfjord	Harbak	Stokksund 1523 II, 32W NS 510, 060. Ø.K. CH 142-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Velholdt eldre kystbebyggelse, velholdte steingjerder.
Åfjord	Hosnavika-Troningen-Svenningsneset	Stokksund 1523 II, 32W NS 465, 039. Ø.K. CH 141-5-1, 5-3. Ikke alt er dekket.	Kystbygd	2	M.E.V.K. K.L.	Særpreget landskap i deler av området, spesielle og sjeldne kulturmarker, artsrikt, sjeldne arter, steinaldersaubeite, gamle kysthus, steinutgarder, fornminner, bl.a. steinøks.
Åfjord	Kjørem	Bjugn 1522 I, 32V NR 487, 856. Ø.K. CH 137-5-1, 5-2.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Typisk kystgårdsbebyggelse.
Åfjord	Lysøya	Bjugn 1522 I, 32W NR 520, 920. Ø.K. CH 139-5-4, CJ 139-5-3.	Fjordbygd	2	K.L.	Særegen øy, mange kulturminner og ulike kulturmarker samlet over et lite område.
Åfjord	Nordgård, Linesøya	Stokksund 1523 II, 32W NS 445, 010. CG 141-5-4, 140-5-2.	Kystbygd	3	M.E.V.K.	Typiske kystgårder, steingjerder, naust, fornminner, store beitearealer.

Åfjord	Nygården, Landhaugen, Linesøya	Bjugn 1522 I, 32V NR 470, 872. Ø.K. CH 138-5-3.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Småkupert beitelandskap, steingjerder, fiskeberg, naust, fornminner, tradisjonell kystgårdsbebyggelse.
Åfjord	Reitskardet, Selnes	Stokkøya 1522 I, 32V NR 496, 885. Ø.K. CH 138-5-4, 5-3.	Fjordbygd	2	M.E.V.K.	Lite småbruk, velholdt kystgårdsbebyggelse.
Åfjord	Rødøya og Slåttøya, Linesøya	Stokkøya 1523 II, 32W NR 420, 980, og Bjugn 1522 I. Ø.K. ikke dekket.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Kystlynghei beitet av storfe, sau, tidligere slått.
Åfjord	Stemma-halvøya	Stokksund 1523 II, 32W NS 415, 995. Ø.K. CG 141-5-4, CG 140-5-2. Ikke alt er dekket.	Kystbygd	2	K.L. M.E.V.K. (Tørrvik)	Særegent og helhetlig landskap, kombinert fiske-jordbruk, lyngheiområde, velhevdet, kunnskap om eldre utnyttelsesmetoder, stedvist artsrikt, steinaldersarbeite, spesiell gårdsbebyggelse.
Åfjord	Torrvika, Linesøya	Stokksund 1523 II, 32W NR 460, 982. Ø.K. CH 140-5-3, 140-5-1.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Tradisjonell kystbebyggelse for kyst, beitelandskap.
Åfjord	Valleraunseteren	Roan 1623 III, 32W NS 646, 013. Ø.K. CK 140-5-2, 141-5-4.	Lågfjellet	2	M.E.V.K. B.S.	Fjellgård, opprinnelig seter i innland ved kysten, velholdte bygninger, stakkstenger i utmarka, grasdominert beitevoll.
Åfjord	Vågan, Linesøya	Bjugn 1522 I, 32V NR 440, 972. Ø.K. CG 140-5-4.	Kystbygd	2	M.E.V.K.	Typisk kystbebyggelse, fornminner, beitelandskap.

7 LITTERATUR

- Aune, E. I. 1983. Rapport fra botaniske undersøkingar i Været landskapsvernområde, Bjugn, Sør-Trøndelag. - Univ. Trondheim, DKNVS Museet, Bot. avd. Upubl. 4+7 s.
- Berger, K.I. 1994. St. Olav i irsk kirkeliv - med linjer til Dolm kirke. I: Årbok for Fosen.
- Direktoratet for naturforvaltning a. 1992a. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Generelt om prosjektet. Kriterier. Metodeopplegg. Fase 1. Forarbeid. 29 s.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1992b. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Rapportering-vurdering, klassifisering, prioritering og virkemiddel. 47 s.
- Elven, R. 1994. Evaluering av "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap", biologisk del. Rapport etter oppdrag fra: Direktoratet for naturforvaltning. Botanisk hage og museum, Univ. i Oslo.
- Fabreid, O. 1994. Gardsgrenser, namn og tidleg gardsbusetting i Oppdal. I: Bøgda vår -94.
- Fiskaa, H.M. & Myckland, H.F. (red.) 1978. Norges bebyggelse. Nordlige seksjon, Herredsbindet for Sør-Trøndelag, Nordre del. Oslo.
- Fiskaa, H.M. & Myckland, H.F. (red.) 1977. Norges bebyggelse, Nordlige seksjon, Herredsbindet for Sør-Trøndelag, Vestre del. Oslo.
- Fremstad, E., Arrestad, P.A. & Skogen, A. 1991. Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. - NINA utredning 029. 1-172.
- Hirsch, Billeder fra norsk natur og næringsliv. I: lande og folk.
- Jordal, B. & Gaarder, G. 1993. Soppfloraen i en del naturbeitemarker og naturenger i Møre og Romsdal og Trøndelag. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, miljøvernadv. rapport 9-1993. 76 s.
- Jordal, B. & Gaarder, G. 1995. Biologisk mangfold på økologisk drevne bruk. Beitemarkssopp og planter. Norsk senter for økologisk landbruk, Tingvoll. 44 s.
- Kristiansen, J.N. 1988. Havstrand i Trøndelag. lokalitetsbeskrivelser og verneforslag. - Økoforsk rapp. 1988, 7B: 1: 139.
- Kristiansen M-E.V. 1994. Nasjonal registrering av verdifulle kuturlandskap, Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernadv.. Rapp. 6: 1-81 + vedl.
- Moen, A. 1983. Myrundersøkelser i Sør-Trøndelag og Hedmark i forbindelse med den norske myrreservatplanen. K. Norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapp. Bot. Ser. 1983, 4: 1-138.
- Moen, A., Norderhaug, A. & Skogen, A. 1992. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Håndbok for feltregistrering - viktige vegetasjonstyper i kulturlandskapet i Midt-Norge. Hefte 48 s., format A5.
- Moen & Feste. Kulturlandskapsanalyse Oppdal kommune. Hefte.
- Norderhaug, A. 1992. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Håndbok for feltregistrering - omfang og skjema. - NINA; 31 s.
- Norsk institutt for jord- og skogkartlegging. 1993. Landskapsregioner i Norge, landskapsbeskrivelser. Ås.
- Olden, A.L. 1978. Jøssund. I: Norges bebyggelse. Nordlige seksjon. Herredsbindet for Sør-Trøndelag.
- Pünter, B., Kjems-Simonsen, I. & Koesvold, J.v. 19.. Brattlendt og ved vidt utsyn. Sæter gård ved Oppdal. I: Herba....
- Singsås, S. 1995. Botaniske undersøkelser med skisse til skjøtselsplan for Garbergmyra naturreservat, Meldal, Sør-Trøndelag. Rapp. Bot. ser. 1995 - 4.
- Timestad, S. 1986. Vegetasjonsundersøkkelser og forslag til skjøtselsplan

VEDLEGG

VEDLEGG 1

Kriterier for utvelgelse av verdifulle kulturlandskap. Kriteriene er utarbeidet av det sentrale utvalget i prosjektet, og står nærmere beskrevet i en egen håndbok, "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del 1. Generelt om prosjektet. Kriterier. Metodeopplegg. Fase 1. Forarbeid." (DN 1992).

2.5. Kriterer, utdyping

Biologiske/økologiske (N) og kulturhistoriske (K) kriterier:

1. Kontinuitet

Området har verdi gjennom at tradisjonelle driftsformer er holdt i hevd gjennom kontinuerlig drift, og med kontinuitet i byggeskikk og bosettingsmønster, samt hevd av andre kulturspor. Det betyr bl a at området har spesiell agrarhistorisk verdi (N/K).

2. Representativitet

Området utgjør en godt eksempel for det typiske i regionen, fylke eller landsdel,- både når det gjelder bosettingsmønster, driftsformer, kulturmarkstyper og bebyggelse/andre faste kulturminner (N/K).

3. Særpreget

Områder med særegenheter som forsterker (evt. avviker fra) det typiske i regionen, fylke eller landsdel,- med stor egenverdi (N/K).

4. Sjeldenhet

Områder som rommer trua arter og kulturmarkstyper (vegetasjonstyper, biotoper) og sjeldne kulturlandskapselement (bebyggelse, grøftesystem, veier m.m.) (N/K).

5. Mangfold

Områder med mange forskjellige kulturmarkstyper (naturtyper, restbiotoper) og kulturminner, samt rik flora og fauna (stor artsrikdom og individantall). Områder med stor historisk dybde.

6. Inngrep/påvirkning

Områder som i seinere tid ikke har vært utsatt for negative inngrep og negativ påvirkning som f.eks. ulike større inngrep i landskapet, kraftlinjer, bakkeplanering, bekkelukking, gjødsling og kalking av "naturlige" slåtte- og beitemarker, gjengroing, tilplanting, uheldig byggeskikk/ombygging m.m. (N/K).

7. Helhetlig landskap

Områder som utgjør et komplett og velbevart miljø som ikke er ødelagt av inngrep i seinere tid, men har beholdt sine biologiske og kulturhistoriske kvaliteter (N/K).

Støttekriterier (øvrige verdier):

8. Verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet

Områder som ofte er besøkt, ligger nært et tettsted eller lignende.

9. Størrelse

Større område vil kunne ha større verdi, bl a fordi karakteristiske kulturmarksarter har større mulighet for å overleve i et stort område.

10. Hevd, tilstand

Områder som er godt i hevd vil medføre mindre omkostninger på opprettholdelse enn et område som er påvirket av ulike inngrep, i forfall eller gjengrodd.

11. Undersøkelser/forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi

Områder der det forgår eller har foregått kulturlandskapsforskning/undersøkelser, samt som egner seg som studieobjekt eller for "annen formidling".

12. Skjønnhet/estetisk verdi

Områder med spesielt tiltalende landskapsbilde.

13. Symbol- og identitetsverdi

Områder som har vært (evt. er) en inspirasjonskilde for bildende kunst, musikk, litteratur, spesielle historiske handlinger eller lignende, - områder med spesiell verdi for stedstilhørighet, lokal eller etnisk identitet i dag.

VEDLEGG 2

Standardiserte skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i kulturlandskapet. Det er utarbeidet en egen håndbok for feltregistrering, "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del 2. Håndbok for feltregistrering - omfang og skjema." (DN 1992).

Vedlegg 1: Standardiserte skjema som er brukt under feltarbeidet ved registrering av verdifulle kulturlandskap i Nord-Trøndelag.

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet	side 1
--	------------------

Identifikasjon av området

Områdenr.:

Fylke _____	Kartblad OK _____ (M711) _____
Kommune _____	Koord. OK _____ (M711) _____
G.nr./b.nr. _____	H.o.h. _____
Lokalitet _____	Flybilde nr. _____
Vegetasjonsregion ☐ nordboreal ☐ mellomboreal ☐ sørboreal ☐ boreonemoral	Foto nr. _____ Film nr. _____
Eier _____	Dato for invent. _____
Bruker _____	Inventert av _____
Areal _____	
Andre opplysninger _____	

Oversiktlig beskrivelse av området

Området er

☐ i bruk ☐ delvis i bruk ☐ ikke i bruk

kulturhistorisk

☐ svært interessant
☐ interessant
☐ mindre interessant

botanisk/okologisk

☐ svært interessant
☐ interessant
☐ mindre interessant pga _____
☐ interessant etter restaurering

☐ bartreplanting
☐ gjengroing
☐ sterk kunstgjødsling
☐ inngrep
☐ annet

For områder som vurderes mindre interessante i forhold til botanisk/okologiske verdier må en vurdere om en skal avbryte den videre registrering og utfylling av skjemaet i denne registreringsfasen. Dette er begrunnet i Årets tellingsopps innretning mot disse spesielle verdiene.

Hvilke kulturmarkstyper finnes i området?

Delområdenr.:	Delområdenr.:

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet	side 2
--	------------------

Beskrivelse av kulturmarkstype/Delområde nr.:

Områdenr.:

☐ Innmark	Areal	☐ åpent	Dekning av busker og trær ☐ 0-25%
☐ Utmark	storrelse i mål: _____ (avgrenses på kartbladet)	☐ buskrikt	☐ 25-50%
		☐ tresatt	☐ 50-75%
			☐ 75-100%

Viktige busk-/treslag _____ Styva trær _____

Markvegetasjon	Fuktighetsgrad	Åpent vann	Næringsinnhold
☐ stort innslag av urter/urtdominert	☐ torr	☐ innen området	☐ rik
☐ grasdominert	☐ frisk	☐ grensende opp til området	☐ middels
☐ lyngdominert	☐ fuktig	☐ stillestående	☐ fattig
	☐ våt	☐ rennende	

Helningsforhold	Eksposisjon	
☐ flatt	☐ N ☐ SO ☐ V	
☐ hellende terreng	☐ NO ☐ S ☐ NV	
☐ bratt	☐ Ø ☐ SV	

Vegetasjonstyper (se veiledning) _____

Viktige arter _____

Eventuell forekomst av nitrogenarter _____

Nåværende bruk

☐ slått
☐ torving
☐ brenning
☐ plying
☐ lauving/rising

beite med
☐ hest
☐ ku
☐ sau
☐ geit
☐ rein

gjengroing pga
☐ ikke i bruk
☐ redusert bruk

gjødsling
☐ kunst
☐ natur

Bruken forandret

_____ år (hvis kjent -evt. beskriv)

Tidligere bruk (hvis kjent)

☐ slått
☐ torving
☐ brenning
☐ plying
☐ lauving/rising

beite med
☐ hest
☐ ku
☐ sau
☐ geit
☐ rein

gjødsling
☐ kunst
☐ natur

Landskapsendringer knyttet til moderne drift

☐ grofing
☐ planting av ☐ bartre ☐ annet
☐ planering
☐ bekkelukking
☐ veianlegg
☐ annet

Fauna _____

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap

Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet

side
3

Kulturminner i landskapet

Delområde nr.:

Områdenr.:

Bebyggelse • hus og murer og tufter etter hus (gårdsbebyggelse, veteranlegg, sommerfjos, utloer, hytter, kaier etc)	
Andre kulturminner i jordbrukslandskapet • rydningsrøys, bakke, støttemur, terrassering • vanningsanlegg • skærrein, åkerkant, andre dyrkingspor • sti, vei, gule, geil • steingard, gjerde • bru, klopp	
Andre kulturminner i utmark og fjell • stekkestang • jakt-, fiskebu, heller, faste innretninger • fangstanlegg, dyregrav • gammelgammetuft, reingjerde • grop eller jernvinningsanlegg, kull eller lysteremle • steinbrudd, massetak	
Kulturminner knyttet til vann- og vassdrag • mølle, kvern, sag • vannkraftanlegg • demning, dam • kanal, elveløpbygning, sluse • tømmerfløtingsanlegg • brygge, naust, båtslo	
Tilstand vedlikeholdssituasjon for kulturminner	
Brukt av ulike etniske grupper (norsk, samisk, finsk)	

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap

Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet

side
4

Vurdering av området (botaniske/okologiske og kulturhistoriske verdier)

Områdenr.:

Kontinuitet	
Representativitet	
Særpreg	
Sjeldenhet	
Mangfold	
Inngrep/påvirkning	
Helhetlig landskap	
Verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet	
Størrelse	
Hevd, tilstand	
Undersøkelses-, forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi	
Skjønnhet, estetisk verdi	
Symbol- og identitetsverdi	

Miljøvernadv. i Sør-Trøndelag - Rapporter utgitt fra 1990

1990	Rapport 1/1990 UTGÅTT Årsrapport VAR-seksjonen 1989	1991	Rapport 6/91 Spesialavfall i Sør-Trøndelag
1990	Rapport 2/1990 UTGÅTT Mindre lakse- og sjøørretvassdrag i Sør-Trøndelag.	1991	Rapport 7/91 Store rovdyr i Sør-Trøndelag og jerven i Dovre/Rondane, 1991. Bestander, konflikter og tiltak.
1990	Rapport 3/1990 FÅ EKS. Miljøhensyn i jordbruksområdene	1992	Rapport 1/92 UTGÅTT Natur- og friluftsverdier i Hofstadeltas nedbørfelt.
1990	Rapport 4/1990 FÅ EKS. Hyttenes vannforsyning	1992	Rapport 2/92 Overvåkning av lakseparasitten Gyrodactylus salaris i Sør-Trøndelag.
1990	Rapport 5/1990 UTGÅTT Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1989	1992	Rapport 3/92 Utviklingen i elgstammen i Sør- Trøndelag
1990	Rapport 6/1990 En ornitologisk konsekvensanalyse av Rusasetvatnet i Ørland kommune, Sør- Trøndelag, etter nedtappingen	1992	Rapport 4/92 Tilstand og status for vann og vassdrag i Sør-Trøndelag (Rådgivende Biologer)
1990	Rapport 7/1990 Jerveforvaltningen i Dovre/Rondane- regionen	1992	Rapport 5/92 Utkast til verneplan for sjøfugl i Sør-Trøndelag fylke
1990	Rapport 8/1990 De frivillige organisasjoner - Et potensiale i den lokale vilt- forvaltning?	1992	Rapport 6/92 Vurdering av drikkevannskildene i Sør-Trøndelag
1990	Rapport 9/1990 Arealavrenning fra jordbruksareal	1993	Rapport 1/93 Avfallsplan for Sør-Trøndelag
1990	Rapport 10/90 FÅ EKS. Elgmerkingsprosjektet i Selbu og Tydal	1993	Rapport 2/93 Handlingsplan for oppgradering av avfalls- plasser i Sør-Trøndelag
1990	Rapport 11/90 En analyse av det elvenære landskapet langs Orkla	1993	Rapport 3/93 Villrein og inngrep i Knutshø villrein- område
1991	Rapport 1/91 UTGÅTT Dovre/rondane jervregion. Årsrapport frå eit forvaltningssamarbeid mellom fylkesmennene i Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal og Oppland.	1993	Rapport 4/93 Vern av biologisk mangfold Tema: Myrreservatene
1991	Rapport 2/91 UTGÅTT Bjørn, jerv, ulv og gaupe i Sør-Trøndelag 1990	1994	Rapport 1/1994 Steinsdalselva Natur-, kultur og friluftslivsverdier
1991	Rapport 3/91 UTGÅTT Årsrapport fra landbrukskontrollen 1990.	1994	Rapport 2/94 Forurensningsundersøkelser i 12 vassdrag i Sør-Trøndelag
1991	Rapport 4/91 UTGÅTT Strategisk plan 1991 - 1995 Virksomhetsplan 1991	1994	Rapport 3/94 Hvem, hva, hvor i vassdrags- forvaltningen
1991	Rapport 5/91 Overvåkning av 6 innsjøer/vassdrag i Sør-Trøndelag	1994	Rapport 4/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Skogreservatene

1994	Rapport 5/94
Fylkesplan for utslipp til gode sjøresipienter	1995	Rapport 7/95
Statusrapport om flora/vegetasjon og fauna i det foreslåtte verneområdet Forelhogna i Sør-Trøndelag
1994	Rapport 6/94
Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap - S-T fylke	1995	Rapport 8/95
Handlingsplan for friluftsliv i Sør-Trøndelag
1994	Rapport 7/94
Vern av biologisk mangfold
Tema: Våtmarkereservatene og fuglefredningsområdene	1996	(Rapport 1/96)
Miljøtilstanden i Sør-Trøndelag
1994	Rapport 8/94
Vern av biologisk mangfold
Tema: Myrreservatene
Oversikt over naturfaglig kunnskap III
Sølandet, Røros kommune	1996	Rapport 2/96
Forvaltningsplan for moskus på Dovre
1994	Rapport 9/94
Vern av biologisk mangfold
Tema: Myrreservatene
Oversikt over naturfaglig kunnskap II	1996	Rapport 3/96
Statusrapport for dyrelivet i det foreslåtte verneområdet på Dovrefjell i Oppdal kommune, Sør-Trøndelag
1994	Rapport 10/94
Vern av biologisk mangfold
Tema: Nasjonalparker, landskapsvernområder, plantefredningsområder og naturminner i S-T	1996	Rapport 4/96
Truede arter i Sør-Trøndelag
1994	Rapport 11/94
Referat fra seminar om miljøkriminalitet og miljør Samarbeid	1996	Rapport 5/96
Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag
Sluttrapport for Sør-Trøndelag
1994	Rapport 12/94
Vern av biologisk mangfold
Tema: Myrreservatene
Oversikt over naturfaglig kunnskap I		
1995	Rapport 1/95
Beitemarkssopp i seterlandskapet i Budalen, Midtre Gauldal, i 1994		
1995	Rapport 2/95
Seterlandskapet i Budalen og Endalen, Midtre Gauldal, Midt-Norge
Kulturhistoriske og økologiske forhold i fjellets kulturlandsskap		
1995	Rapport 3/95
Elveoslandskap i Sør-Trøndelag fylke
En stausrapport		
1995	Rapport 4/95
Vern av biologisk mangfold
Tema: Våtmarksreservatene I
Verneområdene i Gaulosen - oversikt over naturfaglig kunnskap		
1995	Rapport 5/95
Miljøvern i kommunene - delrapport
Status og utfordringer		
1995	Rapport 6/95
Resultatkontroll i 16 sidevassdrag til Orkla og Gaula		